Araştırma Dosyası: Yazan Sadık Erenler

ALEVİLİKDE YEDİ ULULAR

Yedi Ulular, Alevi-Bektaşi toplumu içerisinde "Yedi Ulu Ozan" olarak ün yapıp, verdikleri eserlerle Alevilik yolu ve erkanına ışık tutmuşlar ve bizlerin gönlünde gereken kutsal mekana oturmuşlardır. Ama şu yanlış anlaşılmamalıdır; Alevilik-Bektaşilik yolunun yazılı edebiyatına baktığınız zaman Yedi Uluların dışında da nice değerlerimiz vardır. Biliyoruz ki, bu Uluların dışında var olan ozanlarımızın eserlerinin de Hz. Ali ve Ehl-i Beyt'ine sevgi ile dolu olması, Alevi-Bektaşi yolunu ve tasavvuf felsefesini büyük bir coşkuyla işlemeleri ve bunu ustaca kullanmaları aynı hak ettikleri değeri onlara vermemize asla engel değildir. Ama Alevilerce kutsal olan yedi sayısının bu Ulularla vücut bulması bu sayıyla anılmasını da gerekli kılmıştır düşüncesindeyim. Yedi Uluların içinde veya dışında sayılması hiç bir ozanımızın ve aşığımızın bizim gözümüzdeki değerini de değiştirmez.

Yedi Ulular, değişik dönemlerde yaşamışlardır. Ama verdikleri tasavvufi eserlere bakıldığı zaman, kullandıkları sade dil ve işledikleri konu içerik olarak birbiriyle uyum içindedir. Çünkü Uluların tümünde bir Yaradan aşkı ve O'na duyulan muhabbet vardır. İlahi aşkı yaşayan bu Ulular, Alevice deyimle İnsan-i Kamil mertebesine de erişmişlerdir.

Gerçekler her zaman acı vermiştir insanoğluna. Ama gerçekleri duymaktan, gerçekleri yaşamaktan da geri kalmamışızdır çoğu zaman. Bizim tarihsel sürecimize baktığımızda, çok bilinmiyenli denklemlerin önümüze uzatıldığını görürüz. Zorlanırız, kaygılanırız, direniriz, üzülürüz ama sonunda gereken neyse onu yapar, çözer ve rahatlarız. Salt Yedi Ulular değildir haklarında az şey bildiğimiz veya çok şey bilmediğimiz. Sazıyla, sözüyle, onurlu direnişiyle hakların eşitliği ve özgürlüğü temelinde Aleviliğin bayraktarlığına sıvanan ve hiç bir taviz vermeyen nice nurlu insanımızın (Işık İnsanları) ne doğru dürüst, ne zaman, nerede doğduklarını biliriz, ne de ne zaman Hakk'a kavuştuklarını. Her kaynak başka bir tarihi, başka bir yeri işaret eder, dolayısıyla da okuyucuda kuşkular oluşur, acaba hangi tarih doğrudur, hangi araştırmacı doğru yazıyor, diyerek. Umarız, kurulan Alevi akademileri ve Enstitüleri bu sorunları çözecek ve Alevilik-Bektaşilik yolunda yapacakları doğru, yerinde değerlendirme ve tesbitlerle gelecek kuşaklara daha sağlam bilgi aktarımına olanak sağlayacaklardır.

SEYYİD NESİMİ:

Seyyid Nesimi, Alevi-Bektaşi toplumunun kutsal bir şairi olarak kabul görür. Okurlara kesin bilgiler sunmak ne yazık ki mümkün değil. A. Celalettin Ulusoy, "Yedi Ulular" adlı eserinde; Nesimi'nin doğum yerleri hakkında değişik bilgiler ileri sürer. "Tuhfe-i Nail" adlı eserde ve "Latifi Tezkeresinde" Bağdat yakınlarındaki "Nesim" köyünde doğduğu, Aşık Çelebi'nin "Meşarü's-Şu'ara" ve Ali Emiri'nin "Esami-i Şu'ara'i Amid" adlı eserinde Diyarbakırlı olduğu, Abbas El-Azzavi'nin "Tarihu'l-İrak" isimli kitabında İran sınırları içindeki Tebriz'de dünyaya geldiği, Bursalı Tahir Bey de, "Osmanlı müellifleri" adlı kitabında Nesimi'nin Nusaybinli olduğunu yazmakta, Selman Mümtaz da "Nesimi Divanında" O'nun Şirvan'da doğduğunu olası görmekte. Yedi Ulular'da ise, Nesimi'nin bir Azeri Türkü olduğu kabul görmektedir.

A. Celalettin Ulusoy, haklı bir gerekçe ileri sürerek doğum tarihlerine ve nerede doğduklarına takılıp kalınmaması gerektiğine işaret ediyorsa da, yine de hangi dönemde yaşadığına dair ipucları vermenin bir sakıncası da yoktur. Şöyle ki: Bazı kaynaklar 1369 – 1417 tarihini gösterirken, bazı kaynaklar da 1345 – 1418 tarihini göstermektedir. En azından Hakka yürüme tarihinde büyük benzeşme vardır. Nesimi'nin neler yaptığı, neleri nasıl ve niçin söylediği bizim için önemlidir diye düşünmekteyiz. Nesimi'nin, Muhammed Ali kavramına gönülden bağlı ve o aşkın her şeyin üzerinde olduğu, onun bu dönülmez yolun yolcusu olduğunda yatmaktadır.

Nesimi, özde inandığı Tanrı aşkını coşkun bir dille topluma aktardığıdır. Yazı dili Türkçedir, Azeri lehçesiyle yazmaktadır. Halkın inancına göre; Nesimi'nin Seyyidlik ünvanını Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin'in soyundan geldiği için aldığı yönündedir. Tüm şiirlerini Tasavvufi bir anlayışla ele alırken, İslam şeriatı ile bağdaşamadığını da şiirlerinde açıklıkla ortaya koymaktadır. Onun da ağzından Şah kelimesi eksik olmaz.

Her kim sığındı sıdk ile Şah-i Velayet'e
Aynı- el-yakin irişdi tarik-i hidayete.

Seyyid Nesimi Şah'a kul ol, ta ki eydeler,
Ahsente, Barek Allah o akl-ü kifayete.

Nesimi'nin, İran, İrak, Azerbeycan ve Doğu Anadolu'da dolaşıp inandırıcı ve büyüleyici konuşma tarzı ile dinleyenleri etkileyip kendilerinden geçirdiği yönündedir. Ününün o coğrafyalarda yayıldığı, hatta sayıların ve harflerin batıni anlamları olduğunu ileri süren Hurufiliğin de yayıcılarından olduğu kaynaklarca doğrulanmaktadır.

Düşünür Pythgoras'tan gelen sayı mistikliği, (sayı gizi, sayıların gizli anlamları) İslam düşüncesinde Esterabatlı Fazlullah'ın eliyle Hurufilik oldu. Her harf bir sayıyı karşılıyor, her sayı bir sözü anlatıyordu. Açıkça söylenemeyen söz, sayılarla harflerin ardına gizlenmişti. XIV. Yüzyılda yaşamış olan Fazlullah; sayılar, harflerle anlatmak istediğini açık söylemek istediğinde karşımızda şu anlamda ifadesini buluyordu. "Biz, evrenin Tanrısı

olarak insanı bulduk."

Hurufiliğe göre, var olan herşey sesten doğmuştur. Ses ise, en gelişmiş halini sözde bulur. Sözü ise ancak insan kullanır. Söz harflerden vücut bulur. Sözün aslı harftir.

Nesimi, Fazlullah'ın "Cavidan-name" sinden etkilenmiş ve hurufiliğe esrarlı ve felsefi anlam ve nitelik veren şiirler yazmıştır. Yazılan bu şiirlerdeki hurufilik teması Alevi inancı ve Tasavvuf felsefesine paralel bir doğrultuda büyük bir coşku ile işlenmiştir. Nesimi'ye göre; Allah Künt-ü kenz -gizli hazine halinde iken mutlak olan, sonsuz olan güzelliğini görünür hale getirdi. Bu alem içinde insan Tanrının varlığına girebilme yeteneğine sahip oldu. Tanrının güzelliğini yansıtır hale geldi. İnsanın özünü kuran, sesti. Ses ise insanda söz olarak gerçekleşti. Bu itibarla Allah'ın ilk görünüşü "Kelam" (Dil, Kur'an) suretinde oldu. Kelam ile ortaya çıkış harflerle belirlendi. Böylece Allah'ın diğer bir tecellisi olan kamil insanın yüzünde Kur'an'ın 28 harfi görüntü verdi. (**A. Celalettin Ulusoy, Yedi Ulular)**

Nesimi'nin yazmış olduğu şiirleri şarkı ve nefes ile bestelenmiştir. Ama o şiirlerini inancını yaymak için yazmamıştır. Yazdığı şiirlerle nasıl inandığını açıkça ortaya koymaktan da kendini alamamıştır. Yüreğindeki Yaradan sevgisini nasıl içinden geldiyse o haliyle coşkulu ama abartmadan ifade etmesini bilmiştir.

O Tanrı ve insanı iki parça olarak değilde bir bütün olarak tasavvur etmiştir. Gönlünde Tanrıya muhabbet besleyenin tek bir varlığa inanması kadar doğru bir şey olamaz. Birliğin ve benliğin ancak Tanrıya yakıştığı, onda vücut bulduğu gerçeği yadsınamaz. Sonsuzluğun içinde Tanrı vardır.

Enel- Hakk kavramına kendini öylesine adamıştır ki; bunu söylemek onda bir saplantı haline gelmiştir.

"Daim Enel-Hakk söylerem Hakk'dan çü Mansur olmuşam"
"Kimdür beni berdar iden bu şehre meşhur olmuşam"

Hallac-ı Mansur'un geçtiği sırat köprüsünden geçmeye dünden razı gibidir. Sonu da pek ona benzer.

Nesimi,Kah Farsça kah Türkçe dilini kullanmış, asla sade ve öz yazmaktan taviz vermemiştir. XIV. Ve XV. Yüzyılın en büyük şairlerindendir.

Yazılı kaynaklar yok denecek kadar azdır, olanı da şeriatçı zihniyetler yakmaktan, yok etmekten çekinmemişlerdir.

Bazı rivayetlere göre; Nesimi, II. Murat döneminde (Fatih Sultan Mehmet'in babası) Konya ve Ankara'ya geldiği, hatta Hacı Bektaşı Veli Dergahını ziyaret ederek Mürsel Bali ile de görüştüğü yönündedir.

Nesimi'nin İslam şeriatı ile barışık olmadığını biliyoruz. Düşüncelerini dile getiren şiirleri, gazelleri yaşadığı dönemin egemenleri tarafından onun dinsiz olduğu, Kur'an hükümlerine ve şeriat ilkelerine karşı çıktığı yolunda yorumlanarak suçlamalara maruz kalmıştır.

Din uleması Hilal oğlu Şihbü'd- Din'in verdiği fetva uyarınca Mısır hükümdarı Şeyh El-Müeyyed: "Derisi yüzüle, ölüsü Haleb'de 7 gün teşhir

edile, yer yer durumu her canibe duyurula, sonra vücud uzuvları parçalana, birer parçası imanlarını tağyir (değiştirmek,başkalaştırmak, bozmak) ettiği Zülkadiroğlu Ali Beğ'le kardeşi Nasurü-d-Din'e ve Kara Yülük Osman'a gönderile," diye ferman yollar. Bu ferman en kısa sürede infaz edilir.

Bir rivayete göre; yüzülen derisini eline alan Nesimi, Halep şehrinin 12 kapısından aynı anda çıkarken görülmüştür. Yoldan geçen birisine,"Gerçek Kabe'nin yolcusuyuz," deyip elindeki yüzülen derisini de göstererek, "İhramımız budur," (Kabe'ye girerken hacıların örtündükleri dikişsiz bürgü) diye de eklemiştir.

Nesimi'nin Şiirleri:

Kaynaklara göre; Nesimi'nin Farsça ve Türkçe ile yazılmış iki divanı korunarak günümüze değin ulaşmıştır.

Aşağıdaki şiiri okuduğunuzda bir meydan okuma görürsüz Nesimi'de. Her şeyi önceden sezenlerin vakarıyla taviz vermez bir duruşun simgelenişini duyumsarsınız dizelerinde. İnandığı davanın önlenemez, engellenemez bir direnişi vardır yüreğinin sesinde. O ki inanmıştır, sürdürecektir davasını mahşere kadar.

Canım Erenlere kurban
Serim meydanda meydanda
ikrarım ezelden verdim
Canım meydanda meydanda
*
Yanarım yoktur dermanım
Gönlümde yoktur gümanım
İstersen al malım canım
Varım meydanda meydanda
*
Kellem koltuğuma aldım
Kan ettim kapına geldim
Ettiğime pişman oldum
Darım meydanda meydanda
*

Münkir rakipten kaçın
Müminim hulle biçin
Ben bülbülüm bir gül için
Zarım meydanda meydanda
*
Gerçek olan olur gani

Gani olan olur veli
Nesimi'yem üzün beni
Derim meydanda meydanda
* * *
Ben yitirdim ben ararım yar benimdir kime ne
Gah giderim öz bağıma gül dererim kime ne
*
Gah giderim medrseye ders okurum Hakk için
Gah giderim meyhaneye dem çekerim kime ne
*
Sofular haram demişler bu aşkın şarabına
Ben doldurur ben içerim günah benim kime ne
*
Ben melamet hırkasını kendim taktım eynime
Ar-ı namus şişesini taşa çaldım kime ne
*
Hocalar secde eder mescidin mihrabına
Pir eşiği kıblegahım yüz sürerim kime ne
*
Gah çıkarım gökyüzüne hükmederim aleme
Gah inerim yer yüzüne yar severim kime ne
*
Zahidler diyormuş ki güzel sevmek pek günah
Ben severim sevdiğimi günah benim kime ne
*
Nesimi'ye sordular ki yarin ile hoş musun
Hoş olayım olmayayım o yar benim kime ne
* * *
Nesimi'nin Kerbela olayını anlatan Farsça bir ağıtı da vardır

Muharremiye

Saçdı bu aleme yine muşg-i siyeh sema,
Kadd-i benefşe oldı gam ü derd ile dü-ta.
*
Kan doldı lalenin ciğeri derd ü dağ ile,
Sarardı sayru oldı çemenler çü keh-rüba.
*
Zerd oldı yine şahid-i simin ber-i çemen,
Geydi biri kızıl, biri saru biri kara.
*
Gelmez bu gül-sıtana dahi gonca ganc ile,
Gelmez bu asıtana nükhet-i saba.
*

Avaz u savt ü nutkını unutdı andelib,
Meclisde çenge çeng urur isen dimez sada.
*
Sürmez sürud zevkini bülbül neşat ilen,
Görmez huzur vaktini gül bülbülin reva.
*
Susen dilin çıhardı, ne dir erguvana gör,
Yahma elün hinaya Muharrem'de kıl haya.
*
Cevr itdiler bu ayda çü Al-i Muhammed'e,
Ger mü'min isen ağla, di-gil: "Va musibeta"
*
Ali-i Muhammed'e nice zulm etdi ol Yezid,
La'net anın vücudına, her subh u her mesa.
*
Gonce çemende dop-dolu kan bağrı derd ile,
Bülbül ağaçta nale kılur: "Ah ü hasrata"
*
Nergis, çemende uyhuya varmaz bu derd ile,
Gül-şende gül gülerse dutar yüzlerin büka.

Ol gündürür bu gün ki şehid oldı Şah-i Din,
Ol demdürür bu dem ki dem ahdı be-misl-i ma.
*
Ol gül budağı kim var anın iki goncesi,
Biri Hasen'dürür, birisi Şah-i Kerbela.
*
Zeynü'l-ibad ü Bakır ü Sadık İmam-i Hak,
Musi-i Kazım, ol Şeh-i Din Musi-i Riza.
*
Şahum Takıyy ü ba-Naki hem Şah-i Askeri
Sultan-i Din Muhammed-i Mehdi-i mukteda.
*
Her kim ki sevdi can ile Al-i Muhammed'i,
Yarın şefi olur ana mecmu-i enbiya.
*
Ah eyle ah, gör nicedir alemin işi,
Kim Al-i Mustafa'ya müselman kılur cefa.
*
Sen kim Resul'in alini sevmezsen ey pelid,
Taat ü zikr hayrun olur cümleten heba.
*
Ger gark-i bahr-i ma'siyet isen Nesimi sen,
Gam yime kim şefi'dürür sana Mustafa.

*   *   *

Pir divanına uğradım
Pirin divanı güldür gül
Oturmuş köşk sarayına
Taht-ı revanı güldür gül

*

Gülden terazi tutarlar
Gül alırlar gül satarlar
Gül ile gülü tartarlar
Çarşı pazarı güldür gül

*

Kurusu güldür yaşı gül
Toprağı güldür taşı gül
Has bahçenin içindeki
Servi çenarı güldür gül

*

Gülden değirmen döndürür
Gine gülden gfül övünür
Akar arkı döner çarkı
Bendi pınarı güldür gül

Güle güle Seyyid Nesimi
Haklı nefesleri güldür
Hak oturur mihman canla
Cemil-i canlar güldür güldür

*   *   *

Erenler şahtan gelirler
Ali derler pirimize
On iki İmam kullarıyız
Münkir ermez sırrımıza

*

Ateş yanıp kazan coşar
Dalga gelir boydan aşar
Şulesi aleme düşer
Bakın bizim nurumuza

*

Pirimiz kırklar yediler
Bu yolu onlar kodular
Bize böylece dediler
Kan kanarsan sırrımıza

*

Baktık aslımız Adem'dir
Kısmetin veren Hüda'mdır
Halifeler piş- kademdir
Tac urdular serimize
*
Mürid mürşidine uydu
Erenler manisin duydu
Münafıklar nice kıydı
Günden güne şarımıza
* * *

Gel beni ağlatma şahım
Ben sana kullar olayım
Gel bana ceylan bakışlım
Ben sana kullar olayım
*
Bir gonca bülbülün idim
Geldim dalında ötmeye
Şanına ağlatma düşmez
Ben sana kullar olayım
*
Açtım zülüfün telinden
Zülüfün ucu mah gibi
Kesip de yabana atma
Ben sana kullar olayım
*
Ey Nesimi can Nesimi
Şu derdime bir çare kıl
Ezelden seni severim
Ben sana kullar olayım
* * *
Ateş-i ışkına yakdın özümü
Halil İbrahim'le nardan gelirem
Ab-ı Kevser ile yudum özümü
Kırkların bezminde dar'dan gelirem
*
Sual eder isen benim sırrımdan
Cümlemizi halk eyledi varından
Yarattı Muhammed Ali Nurundan
Hakk ile Hak olan yardan gelirem
*
Cebrail çerağın almış eline
Muhabbeti gider dostun iline
Hayranın şakıyan dudu diline

Rıdvan kapı açmış şardan gelirem
*
Teni sual etme ol kuru tendir
Canımın içindeki gevher-i kandır
Bu ilmin deryası bahr-i ummandır
Yolu kolaylayan sırdan gelirem
*
Mansur ile varıb dar'e çekildim
Yusuf ile kul oluben satıldım
Ham'da İsa ile göğe çekildim
Musa ile dahi tur'dan gelirem
*
Mahkemede sual sordu kadılar
Kitapların orta yere kodular
Sen bu savn'ı kimden aldın dediler
Ustasından aldım Pir'den gelirem
*
Nesimi'yem ikrarsızdan beriyem
Gerçek erenlerin kemter kuluyam
Ali ravzasının gonca gülüyem
Münkir münafığa Hakk'dan gelirem
* * *

Eğer sual eder isen sırrımdan
Cümlemizi var eyledi varından
Hak yarattı Muhammed'i nurundan
Kandille balkıyan nurdan gelirem
*
Habib'i nurundan yarattı Hüda'm
Salavat veririm ruhuna müdam
Cennetten sürüldü dünyaya Adem
Rıdvan'ın açtığı şardan gelirem
*
Cebrail çerağın alır destine
Seyretmeğe gider dostun iline
Hak nurdan merdiven kurmuş yoluna
Resul'ün kurduğu yoldan gelirem
*
Kandilde balkıyan dostun nurudur
Akıl ermez ona ,Hakk'ın sırrıdır
Din serveri Muhammed'in nurudur
Cennete açılan gülden gelirem
*
Havva'dır anamız Adem'dir ata

Hakk'ın hikmetine akıllar yata
Cennetin illeri öteden öte
Hu deyip çalkalanan selden gelirem
*
Okuyup yazanda çok Hakk'ın ilmi
Okuyup yazmayan ne bilsin ilmi
Tanrı'nın dostu Musa değil mi
Münacaat ettiği Tur'dan gelürem
*
Tenimi sorarsan bir kuru tendir
Can onun içinde gevher-i kandır
Bu ilim dersidir, bahr-i ummandır
Sırrı kal oldukça sırdan gelürem
*
Sıfatlar dağıla taşlat atıla
İns ile cin bir araya katıla
İnsan mantar gibi yerden bitile
Aslımız topraktır, yerden gelürem
*
Mansur ile bile dara takıldım
Yusuf ile hem kul olup satıldım
İsa ile Şam'dan göğe çekildim

Musa ile bile Tur'dan gelürem
*
Kardaşlar böyle teviller düzdüler
Başmağa Ayet-el kürsü yazdılar
Kendi fetvam ile derim yüzdülar
Halep şehri derler şardan gelürem
*
Nesimi'yim ikrarımdan belliyim
Gerçek erenlerin kemter kuluyum
Cennet bahçesinin gonca gülüyüm
Münkir münafıka hardan gelürem
*   *   *
Vahdet kaynağından dolu içenler
Kanmıştır badeye şarap istemez
Hakikat sırrına candan erenler
Ermiştir mahbuba mihrap istemez
*
Bu yolda can yoktur, canan isterler
Gönül kabesinde erkan isterler
Adem'e secdeyi her an isterler
Başka bir ibadet, sevap istemez

*

Ariftir mushaftan dersler okuyan
Tevrat'ı İncil'i ezber okuyan
Cemal-i mushafı bir bir okuyan
Almıştır fermanı Kur'an istemez

*

Nesimi'yem aşkla zar-u zar olan
Ezel ikrarında ber karar olan
Kiramen katibe yar-ı gar olan
Düşmüştür defteri kitap istemez.

* * *

Kaynakça: A. Celalettin Ulusoy, Yedi Ulular)
Psakd.org / yediuluozan

ŞAH HATAYİ (1487 – 1524)

Alevilerin Yedi Ululardan biri olarak kabul ettiği ünlü İran hükümdarı Şah İsmail'in yazdığı şiirlerinde kullandığı mahlas Hatayi'dir.

Hatayi, diğer adı Şah İsmail, 17 Temmuz 1487 yılında İran'ın Erdebil şehrinde tanınmış bir Azerbeycanlı ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Baba tarafından Şeyh İshak Seyfettin'in (Safiyüddin) Erdebili'nin soyundandır. Şah İsmail'in babası Şeyh Haydar, dedesi ise Şeyh Cüneyt'dir. Hatayi, anne tarafından da o devrin en köklü ve tanınmış bir ailesine mensuptur. Anası Alemşah Halime Begüm Sultan, Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın kızı, Sultan Yakub'un da kız kardeşidir.

Şah İsmail'in babası Şeyh Haydar'ın Şirvan Hükümdarı Ferruh Yesar ile arası açılır. Aynı zamanda da kaynı olan Akkoyunlu hükümdarı Yakup, Şeyh Haydar'a karşı Şirvan hükümdarına yardım eder. Kaynı tarafından ihanete uğrayan Şeyh Haydar, 1488 yılında yapılan savaşta yenilir ve öldürülür. Şeyh Haydar'ın geride kalan karısı ve üç oğlu; 2 yaşına yaklaşan İsmail ve abileri Sultan Ali ve İbrahim Vali tarafından Şiraz'da 3 yıl mahkum edilirler. Akkoyunlu hükümdarı Yakup ölünce yerine oğlu Rüstem Mirza geçer ve Şeyh Haydar ailesinin desteğinden yararlanmak için üç kardeşi hapisten kurtarır. İsmail'in ağabeyi olan Sultan Ali, Akkoyunluların yanında katıldığı iki savaşı da kazanınca Tebriz'e döner ve orada krallara layık bir törenle karşılanır ama halkın gösterdiği bu ilgi Rüstem Mirza'nın dikkatini çeker ve işkillenir. Halkın üzerinde manevi bir gücü olan aileden korkması gerektiğini düşünerek onları ortadan kaldırmanın yollarını arar. Sultan Ali, Rüstem Mirza'nın hareketlerinden durumu sezerek kardeşlerini de yanına alıp ata yatağı Erdebil'e kaçarlar.

Sultan Ali'nin kaçış yolunda olduğunu çaşıtlarından öğrenen Rüstem Mirza, asker salar ardlarından. Sultan Ali, askerlerin kendisini ve kardeşlerini ele geçireceklerini anlayınca, iki kardeşini yanındaki müridleriyle Erdebil'e gönderir ve kendisi geride artçı kalarak askerlerle çatışır ve öldürülür.

Sağsalim Erdebile varan İsmail ve kardeşi oradaki müridlerince korumaya alınır. Ama Rüstem Mirza tarafından sürekli izlendikleri için oradan da kaçarak ilkin Bağru Dağına, ardından da sırasıyla Gilan, Gaskar, Reşt ve Lahican'a götürülürler. Lahican'ı mekan tutan İsmail, Gilan hükümdarı Mirza Ali'nin sarayında misafir edilirler. Orada Lala Hüseyin adlı bir öğretmenden özel eğitim almaya başlar. Sonra o dönemin tanınmış alimlerinden dini, siyasi ve askeri dersler alır. Müridler her nerede olursa olsun onu yalnız bırakmamakta sürekli görmeye gelmektedirler. Akkoyunlu hükümdarı Rüstem Mirza, bir türlü ele geçiremediği iki kardeşin Lahican'da olduğunu öğrenip oraya asker çıkarmak isterken 1497 yılında öldürülünce, İsmail artık harekete geçmenin zamanının geldiğini anlar ve müridlerini toplayarak ilkin Hazer kıyılarındaki Aravan'a, sonra da Erdebil'e gelir. Bu arada Şii olan Türk aşiretleri de kendisine katılmışlardır. Kendi ailesine ve oradaki şiilere yapılan eziyetlerin öcünü almak için harekete geçer. 1500 yılının yazında Şamlı ve Rumlulardan 2 bin kadar Kızılbaşla Karabağ, Kağızman, Tercan yolu ile Erzincan'a gelir. Burada Kızılbaşlar ve Karabağ süvarilerinden oluşan 7 bin askerle Şirvan'a hücum edip babasının öcünü alır. 1502 yılına değin çetin bir mücadele vererek Azerbeycan şehri Baku'yu ele geçirmiş, Nahcivan'da da Elvend beyi yenmiş olarak Tebriz'e gelip şahlık tacını giyer.

İran'da Safevi Şahı tacını giyince egemeni olduğu ülkenin sınırlarını genişletmek ve inandığı 12 İmam Şiiliğini yaymak için çalışmalara başlar.

Dur durak bilmeyen Şah İsmail, 1502'nin ilkbaharında Fars ve Irak'ı, Acem hükümdarı Murad beyi yenerek de Şiraz'ı alır. 1507 yılında Erciş, Ahlat ve Bitlis'i alarak Elbistan'a oradan da Tokat'a kadar ilerler. Osmanlı padişahı ile barış anlaşması yapmak istemişse de kabul edilmez. 1510 yılında Merv'de Özbek hanı Şiybani'yi yenmiş, Horasan'ı da topraklarına katmıştır.

Anadolu toprakları üzerinde de yoğun bir Alevi nüfusu yaşamaktadır. Şah İsmail burada da Şiilik propagandası yapmaya başlar. Anadolu'nun Alevi halkı, kendi dilinden konuşan, kendisiyle aynı inancı yaşayan bu genç insanı görmek, onun soluduğu havayı solumak, Ehl-i Beyt için söylediği deyişleri - duazı imamları dinlemek için akın akın yollara düşüyorlar, onu gördüklerinde içlerine dayanılmaz bir huzur akışının dolduğunu seziyorlardı. Temelini atalarının attığı Osmanlı İmparatorluğu artık onları görmez ve duymaz olmuştur. Hiristiyanlara ve Musevilere gösterilen inanç özgürlüğü onlar için rafa kalkmıştır. Osmanlının gösterdiği tek hoşgörü "Gayri Müslim" dediklerinedir. Kendi dininden olan ama Sünni İslama yanaşmayan Alevi kesimi o topraklar üzerinde üvey evlat muamelesi görmektedir.Bir de ekonomik koşullar o topraklarda yaşayan herkes için giderek kötüleşmiş. Bu açıdan bakılınca Şah İsmail cankurtaran gibi gelir kendilerine. Şah İsmail de kendi inancından olan bu insanları inançsal özgürlüğe kavuşturmak için kucak açar ve Anadolu'da hüküm süren Osmanoğulları ile çatışmaya girer. Osmanlıdan hoşnut olmayan Anadolu Alevisi ise, Şah İsmail'i kendi kaderleri olarak belirlerler ve ona yüreklerini açarak yanında yer almaya karar verirler. Zaten Anadolu'nun bazı kesimlerinde toplumsal

hoşnutsuzluklar baş gösterip yer yer isyanlar çıkmaktadır. Trabzon'da sancak beyi olan şehzade Yavuz Selim, Anadolu'nun yavaş yavaş elllerinin altından Safevi Şahı İsmail'e doğru kaydığını anlar ve Osmanlı tahtında oturan padişah babası II. Beyazit'in hiç bir şey yapmadığını görerek onu tahtından indirir, kardeşleriyle yaptığı taht kavgalarını da kazanarak Osmanlının yeni padişahı ünvanını alır.

1514 yılında Çaldıran denilen yerde yeni Osmanlı padişahı Yavuz Selim'in top-tüfek kullanan ordusu ile meydan savaşına girişen Şah İsmail, ateşli silah kullanmadığı için yenilir ve savaş meydanını terkeder.

Şah İsmail'in Çaldıran savaşında 12 İmamı temsilen 12 dilimli kızılbörkü başına taktığı da rivayetler arasındadır. Diğer bir rivayete göre de, Şah İsmail'in babası Şeyh Haydar'ın 12 dilimli börk giydiğidir.

Tüm maddi ve manevi gücünü yitiren Şah İsmail, yeniden çevresindeki komşularıyla kültürel ve siyasi ilişkiler kurmak isterse de Çaldıran savaşı yenilgisinin kendisi için sonun başlangıcı olduğunu anlar ve oğlu Tahmasb'ı kendine halef seçip ülke yönetiminden vazgeçerek kendi içine çekilir. 1924 yılında ziyaret amacı ile geldiği Erdebil'de Hakk'a yürüdü ve büyük dedesi Şeyh Safiyüddin'in türbesi yanında toprağa verildi. Bazı kaynaklar Şah Hatayi'nin Azerbeycan'da Hakk'a yürüyüp sonra Erdebil'e götürüldüğü yönündedir.

Araştırmacı Nejat Birdoğan, 1991 yılında Can yayınlarında çıkan Şah İsmail Hatayi adlı kitabında Şah Hatayi'yi şöyle anlatmaktadır:

" Müridleri İsmail'i ve İbrahim'i kaçırıp gizlediler. İsmail bu sırada altı yaşında idi. Onu Erdebil'in Anadolu (Rum) mahallesinde Ebe adındaki bir kadın gizliyordu. Ancak bulunması olasılığı belirince İsmail Gilan'a kaçırıldı. Orada da altı yıl kaldı. Hep ziyaret edildi. Bu aralarda Akkoyunlu yönetiminde baş gösteren saltanat boğuşması İsmail'in işine yaradı. 1499'un ağustosunda oniki yaşında iken Gilan'dan ayrıldı. Hazar Denizi'nin batısındaki Tarum'a geldi. Yanında müridleri de vardı. Yolculuğu halhal üzerinden Erdebil'e dayandı. Ancak Erdebil valisi kendini içeri almadı. İsmail, Hazar kıyısına Ercuvan'a gitti.1500 yılının amansız kışını orada geçirdi. Amacı Anadolu'ya gitmekti. Anadolu'daki yandaşlarına Erzincan'a gelmeleri için ulaklar yolladı. Kendisi de bir gece yola çıkıp Sa'd Çukuru (Erivan-Iğdır), Kağızman, Erzurum, Tercan üzerinden Sarıkaya yaylasına geldi. Bu yolculuk sırasında hiç bir zorluğa uğramadığı gibi, onüç yaşındaki bu kişilik Anadolu'yu sevinçten ve umuttan ayağa kaldırıyordu. Anadolu Erzincan'a akıyordu. Sivas, Amasya ve Tokat'tan Ustacalu, Samlu, Rumlu Türkmenleri, Antalya'dan Teseli Türkmenleri, Maraş'tan Zülkadir Türkmenleri bölük bölük geliyorlardı. İşte Safavi Devleti'ni bu Orta ve Güney Anadolu Türkmenleri kurdular."

Sayın Nejat Birdoğan Şah Hatayi ile Osmanlı padişahı II.Beyazit'in arasının iyi olduğunu, hatta Şah Hatayi'nin padişaha "baba" diye hitap ettiğini

belirtiyor.

Bazı kaynaklar da, II. Beyazit'in Bektaşi tarikatına bağlı olduğunu yazıyorlar.

Alevi- Bektaşi yazılı edebiyatında öğretici (Didaktik) ve duygulu, coşkulu (Lirik) şiirler yazan Şah İsmail, her iki şiir ölçüsünü de (Hece vezni, Aruz vezni) başarıyla kullanmıştır. Şiir dili bazen Türkçe, bazen Farsçadır. İyi bir eğitimden geçtiği şiirlerinin güçlü anlatımlarında kendini göstermektedir. Halk dilinde yazdığı nefesler son derece sade ve akıcıdır. Şiirlerinde bazen bir kahraman, bazen halktan biri, bazen de savaş meydanlarında zafer kazanmış kahramanların duruşu vardır. Ama genel anlamda hoşgörüyü şiirlerinin derinliklerinde sezinleten alçakgönüllü bir dervişin sevdiklerine seslenişi vardır.

Şiirlerinde Hatayi mahlasını kullanmasının nedenini A. Celalettin Ulusoy şöyle açıklamaktadır. " Hatayi'nin anlamı: Çiçek, çiçekle yapılan süsleme. Hin kumaşı anlamına da gelmektedir. Çeşitli inanç sistemlerinin ayrı ayrı güzel ve kokulu bir çiçek gibi olduğunu, insanlığın mutlu olması için bu çiçeklerin ahenkli ve anlamlı olarak bir araya gelmesi gerektiğine inanan Şah İsmail'in Hatayi mahlasını bu amaçla kullandığı söylenmektedir. Bazılarına göre ise; bitkilerden, ipek böceklerinden, koyunlardan alınan liflerin ayrı ayrı bir değeri ve anlamı olmadığını, bunların bir sanatçı eliyle estetik biçimde Hint kumaşına döndürülmesi ile kıymet ifade edeceğini, şiirinde böylesine güzel bir sanat olduğunu anlatmak amacıyla Hatayi mahlası seçilmiştir.

Bir diğer söylenti ise; Şah İsmail Bağdat'ı zaptettiğinde Kerbela'yı ziyaret etmiş ve Hür Şehidin, bu faciaya sebep olanlar arasında bulunduğunu, iş işten geçtikten sonra İmam Hüseyin tarafına geçtiğini düşünerek onun mezarını açtırmış, yaralarındaki sargıları çıkarılan Hür'ün vücudunun her tarafından taze kan akması üzerine "Hata" ettim anlamına "Hatayi" mahlasını almıştır.

Şah Hatayi'nin Erdebil kütüphanesinde, gazelleri, mesnevileri, Rubaileri kapsayan bir divanı vardır. Ayrıca Şah-ı Merdan olarak vasıflandırdığı İmam Ali'ye karşı sevgisini, bağlılığını ve hayranlığını ifade eden "Dehname" adında 1400 beyitlik bir "Mesnevisi" vardır. Şah Hatayi'nin şiirlerinin bir bölümü de "Nasihatname" adı altında toplanmıştır.

Küçük yaşta kötü koşullarla karşılaşan Şah Hatayi, sanatçı kişiliğini bu etkilenmenin üzerine oturtmuştur. Aruz ve heceyle yazdığı şiirler, döneminin şiir edebiyatına da ışık tutar. Yaşadığı dönemin Nesimi'den sonra olması, Azerbeycan edebiyatının en önemli temsilcilerinden birisi olmasına engel değildir.

Anadolu'daki tekke edebiyatında, Anadolu Alevilerinin Cem Ayinlerinde okunan Duaz-ı İmamlar, Deyişler ve Nefesler'de Şah Hatayi'nin inkar edilemez emekleri vardır.

Onun güçlü olan şairlik yanı o coğrafyada yaşayan bilim adamlarının ve ozanların da dikkatini çekmiş olup akın akın onu ziyarete gelirlermiş

Bazı kaynaklar Şah Hatayi'nin Şah İsmail yönüne dikkat çekerek ona

iftiralar atmaya, onun değerini gözlerden düşürmeye çalışıyorlarsa da aşağıda okuyacağınız şiirler asla bir kötüye ait olamaz. Yüreğini Tanrı'ya muhabbetle açan birisi asla kötü olamaz ve kötülük düşünemez. On İki İmamlar'a böylesine sevgiyle bağlanan birisi bir karıncayı bile incitemez diye düşünmekteyim. Sanıyorum ki; Anadolu Alevisi kimi bağrına basmışsa onun hakkında hep kötü sözler edilmiş, Alevilerin o değerlerden soğutulması hesaplanmıştır. Bu oyuna gelmenin zamanı geçti artık. Herkes kendi evinin önünü süpürsün. Ama bir başka gerçek daha var ki, yargılama yapılırken mutlaka olayın yaşandığı dönem ve koşullar da göz önünde bulundurularak değerlendirme yapılmalıdır.

Şah Hatayi, 1514 Çaldıran savaşı yenilgisinden sonra kendi içine çekilmesiyle şiirleri de bundan etkilenmiştir. Alevi cemlerinde söylenen "Mihraçlama'sı" da çok ünlüdür.

Şah Hatayi, aynı zamanda Erdebil dergahının da bir şeyhi olmakla beraber, inanç yönünden Hacı Bektaş Veli'ye bağlı olduğunu ve ona sonsuz sevgi duyduğunu çok sayıdaki şiirlerinde de açıklamıştır.

Şah Hatayi'nin Hacı Bektaş Veli için yazmış olduğu bir şiiri.

Gece gündüz hayalüne dönerem
Bir gece rüyama gir Hacı Bektaş
Günahkerem günahumdan bezerem
Özüm dara çektim sor Hacı Bektaş

*

Derdimin dermanı yaremin ucu
Dört güruh mevcuttur Güruh-i Naci
Belinde kemeri başında tacı
Yüzünde balkıyor nur Hacı Bektaş

*

Gahi bulut olup göğe ağarsen
Gahi rahmet olup yere yağarsen
Ay mısen gül müsen kanden doğarsen
Ilgun ılgun esen yel Hacı Bektaş

*

Yandı bu garib kul nedir çaresi
Yine tazelendi yürak yaresi
Onulmaz dertlere derman olası
Bu senin bendindir sar Hacı Bektaş

*

Derd-mend Hatayi eydür niyazı
Ulu Pir katardan ayırma bizi
Bir mahşer günüdür isterem sizi
Muhammed önünde car Hacı Bektaş

* * *

Şah Hatayi, tam bir Ehl-i Beyt sevdalısıdır.Ilgın ılgın eser şiiri.

Muhammed Ali'yi candan sevenler
Yorulup yollarda almaz inşallah
İmam Hasan'ın yüzün görenler
Hüseyin'den mahrum kalmaz inşallah
*
İmam Zeynel'den bir dolu içen
İmam Bakır'dan kaynayub coşan
Sıdk ile İmam Cafer'e koşan
Bundan özge yola sapmaz inşallah
*
İmam Musa'dan gelen erenler
Can baş feda edip ceme girenler
İmam Rıza'ya zehir verenler
Divanda şafaat bulmaz inşallah
*
Bir gün olur okuturlar defteri
Şah oğlunun elindedir teberi
Uyanınca Taki, Naki, Askeri
Açılan gülümüz solmaz inşallah
*
Hatayi der bir gün bu iş biter a
Özünü katagör ulu katara
Mehdi şevki bu cihanı tutar a
Şah oğluna sitem olmaz inşallah
* * *

Bir yolun yolcusu olayım dersen
Elde iki karpuz tutmalı değildir
Derviş olub şalvar giyeyim dersen
Gahi giyip gahi atmalı değil
*
Nadan bahçesinde gonca gül olmaz
Kamil ile yoldaş olan yorulmaz
İki mahluk vardır Hakk'a kul olmaz
Mağrurluk kibirlik etmeli değil
*
Mağrurlar orada olurlar yalan
Kibir imiş yorulub yollarda kalan
Eğer yolcu isen köprüyü dolan
Gözgöre çamura batmalı değil
*
Koyun kuzusuna nasıl meledi
Öküzün kulağı kimler enedi

Gel Ali'm yola gidelim
Ali'm kendi yolu ile
Aclar doyar susuz kanar
Leblerinin balu ile
*
Ali'm bana neler itti.
Aldı elüm dara yetti
Üstüme yürüyüş itti
Elündekü tolu ile
*
İçilmez tolu içülmez
Sevgili dosttan geçülmez
İkisi birdür seçilmez
Hasbahçenin gülü ile
*
Aşı vurur devran döner
Kuş budağa bir dem konar
Doldurmuş tolusun sunar
Ali'm kendi elü ile
*
Erenler lokması nurdur
Lokmaya elini sundur
Şah Hatayi'm doğru yoldur
Ali'm kendi yolu ile
* *

Men dahi nesne bilmezem
Allah bir Muhammed Ali
Özüm gurbete salmazam
Allah bir Muhammed Ali
*
Anlar Pirdür bir olubdür
Balkıyup nur olubdür
Dört kuşede sır olubdür
Allah bir Muhammed Ali
*
Mümin müslüm etek tutar
Bir mekana gönül katar
Hu diyecek gelir yeter
Allah bir Muhammed Ali
*
İki yavru var yuvada
Muallak döner havada

Garib bülbül gül dalında tünedi
Her çalı başında ötmeli değil

*

Şah Hatayi İmam Cafer muhbiri
Hakk'ın yaranıdır Veysel Karani
Hakk'ın haznesinden gelen gevheri
Müşteri olmayana satmalı değil

* * *

İbtidadan yol sorarsan
Yol Muhammed Ali'nindür
Yetmiş iki dil sorarsan
Dil Muhammed Ali'nindür

*

Gice olur gündüz olur
Cümle alem dümdüz olur
Gökte kaç bin yıldız olur
Ay Muhammed Ali'nindür

*

Varma Yezid'in yanına
Kokusu siner tenüne
Lanet Yezid'in soyuna
Can Muhammed Ali'nindür

*

Yezid alaydan seçildü
Mümine hülle biçildü
Evvel baharda açıldu
Gül Muhammed Ali'nindür

*

Gökde rahmetler saçıldu
Mümin olanlar seçildü
Ab-ı Kevserler içildü
Dem muhammed Ali'nindür

*

Varma Yezid meclisine
Kulak virme hiç sesine
Satur Yezid ensesine
Seyf Muhammed Ali'nindür

*

Hatayi oturmuş ağlar
Diline gelenü söyler
Top olmuş ortada döner
Nur Muhammed Ali'nindür

* * *

Be erenler be gaziler

Dağda deryada ovada
Allah bir Muhammed Ali

*

Bindikleri Burak'dürür
Yaktıkları çırak'dürür
Yerden göğe direk'dürür
Allah bir Muhammed Ali

*

Hatayi bu yolda serdür
Serün verenler erdür
Ayda sırdur gün de nurdur
Allah bir Muhammed Ali

* * *

Hu diyelim gerçeklerin demine
Gerçeklerin demi nurdan sayılır
On iki İmamın giren bezmine
Muhammed Ali'ye yardan sayılır

*

Üç gün imiş şu dünyanın safası
Safasından artık imiş cefası
Gerçek erenlerin nutku nefesi
Biri kırktır kırkı birden sayılır

*

Gerçek aşı menzilinde durursa
Çerağ gibi yanup şem'i erürse
Eksikliğin kendözünde bilürse
Ol aciz olsa da erden sayılır

*

Şah Hatayi der Bağdat'tır vatan
İkilükden geçüb birliğe yeten
Erenler yoluna kıylü kal katan
Yolu dikenlidir hardan sayılır

* * *

Muhammed Ali'nin aldım elini
Hakk deyüb tuttuğum yoldan ayrılmam
On iki İmam'ın tuttuğum yolunu
Hakk deyüb tutttuğum yoldan ayrılmam

*

Mürşid'in nefesi Hakk nefesidir
Mürşid sözü tutmayan Hakk'ın nesidir
Mürşid'in rızası Hakk rızasıdır
Hakk deyüb tuttuğum yoldan ayrılmam

*

Mürşid'in gittiği Veli yoludur

Gelen Murtaza Ali'dür
Yezid'e batın kılıncın
Çalan Murtaza Ali'dür

*

Alçağa indürmüş özünü
İder Hakk'a niyazunu
Kırklar ile bir üzümü
Yiyen Murtaza Ali'dür

*

Turnaya virmüş sesinü
İmamlar çeker yasını
Yine kendü devesinü
Yiden Murtaza Ali'dür

*

Getür ahret azığınu
Aşık çeker yazığınu
Muhammed'in yüzüğünü
Yudan Murtaza Ali'dür

*

Cennetin yemişi alma
Sarar benzim sarar solma
Şah Hatayi'm münkir olma
Gelen Murtaza Ali'dür

*   *   *

Gönül ne gezersin seyran yerinde
Alemde her şeyin var olmatınca
Olura olmaza dost deyüb gezme
Bir ahdine sadık yar olmayınca

*

Yürü sofi yürü yolundan azma
İlin gıybetine kuyular kazma
Varıp her dükkana metain çözme
Yanında mürşidin var olmayınca

*

Kalktı havalandı gönülün kuşu
Kavga gıybet etmek kötünün işi
Üstazın tanımaz bunda her kişi
Anın kim mürşidi er olmayınca

*

Varıp bir kötüye sen olma nöker
Çerhine değer de dolunu döker
Ne Huda'dan korkar ne hicab eder
Bir kötüde namus ar olmayınca

Gitme dediğine gitmemelidir
Zahir batın Hakk Muhammed Ali'dir
Hakk deyüb tutttuğum yoldan ayrılmam

*

Hakk Erenler bir araya derile
Cümle aşıklara nasib verile
Aşıkare Hakk gözüyle görüle
Hakk deyüb tutttuğum yoldan ayrılmam

*

Şah Hatayi'm Hakk bil tuttuğun eli
Zahirde batında Hakk görür seni
Gerçek erenlerden aldım haberi
Hakk deyüb tutttuğum yoldan ayrılmam

*   *   *

Gönül seyranda gezerken
Şah geldi kondu seraya
Hakk'a niyaz eyler iken
Bir engel düştü araya

*

Hakk'un kapısından girdim
Kendü vücudumu gördüm
Marifet kazanın kurdum
Aşkı kaynatan küreye

*

Muhabbet haslar hasıymış
Muhabbet Hakk'un sesüymüş
Sevgü Hakk sevgisü imüş
Erenler ne dir buraya

*

Hele küşadım düşürdüm
Firkat kazanım taşırdım
İrfan ateşün pişirdüm
Tuzun tattırdım bereye

*

Hatayi der ihiyarsız
Neyleyüm dünyayı yarsız
Ol alemden de habersüz
Tuz ekmek ister yareye

*   *   *

Akıl gel berü gel berü
Gir gönüle nazar eyle
Görür göz işitir kulak
Söyler dile nazar eyle

*

Şah Hatayi'm edem bu sırrı beyan
Kamil midir cahil sözüne uyan
Bir baştan ağlamak ömredir ziyan
İki baştan muhib yar olmayınca

* * *

Erenler server-i Şah-ı velayet
Aldı müminlerin elin eline
Hanedan dostuna eyler hidayet
Mümin olanları çeker yoluna

*

Eğer bende isen Şah-ı Merdan'a
Ali gibi sen de kalma noksana
Bir talibi pişir getir meydana
Ezel ebed la gelmeye diline

*

Nasihattır benden sana emanet
Sadık emanete etmez hiyanet
Yemek ile içmek için bir adet
Kurdu Hakk Arslan'ı mümin kuluna

*

Erenler gittiği yolları gözle
Gözet bir kamil'in izini izle
Mümin kardeşlerin aybını gizle
Girmek ister isen rahmet gölüne

*

Mürşid'e rehbere eyle itaat
Zahirde batında gözle sadakat
Muhammed Ali'den kaldı emanet
Bahçe donanınca güller alına

*

Muhammed Ali'ye kırklar katıldı
Anda varlıkları cümle atıldı
Yahudiye kul olarak satıldı
İstek Hakk olduğu bundan biline

*

Şah Hatayi'm cennet kapısın açtım
Cömert olanların dolusun içtim
Bahil olanları ayırdım seçtim
Bahilden gayrısı cemde buluna

* * *

Ali'nin sırrına ereyim dersen
Bir Mürşid-i Kamil bul da andan gel

*

Başdur gövdeyi götüren
Ayak menzüle yetüren
Dürlü maslahat bitüren
İki ele nazar eyle

*

Sofu isen alub satma
Helalüne haram katma
Yolun eğrisine gitme
Doğru yola nazar eyle

*

İki elüm kızıl kanda
Çok günahlar vardur bende
Ya ilahi kerem sende
Düşkün kula nazar eyle

*

Hatayi eder ya gani
Viren mevla alur cani
Evvel kendü kendün tanı
Sonra ile nazar eyle

* * *

Allah Allah din gaziler
Gaziler deyun Şah menem
Karşu gelun secde kılun
Gaziler deyun şah menem

*

Uçmakda tuti kuşuyam
Ağır leşker er başıyam
Men sufiler yoldaşıyam
Gaziler deyun Şah menem

*

Ne yerde ekersen biterem
Hande çağırsan yeterem
Sufiler elin tutaram
Gaziler deyun Şah menem

*

Mansur ile darda idim
Halil ile nar'da idim
Musa ile tur'da idim
Gaziler deyun Şah menem

*

Kırmızı taclu boz atlu
Ağır leşkerü nisbetlü

Küfrünü imana satayım dersen
Var kendi küfrünü bil de andan gel
*
Şeriat manisi insana sözdür
Tarikat sürerler gece gündüzdür
Gönül bahr-i aşk'dır derya denizdir
Damla ol umman'a dal da andan gel
*
Pişiri pişiri söyle sözünü
Hak-i paydan ayırma sen gözünü
Mürşidine teslim eyle özünü
Musahib kapusun bul da andan gel
*
Cellad olup sen canına kıyagör
Arif olup her maniden duyagör
Cesedini kendi elinle yuyagör
Kendi namazını kıl da andan gel
*
Şah Hatayi'm mani söyler dilinden
Ayırırlar seni kibr ile kinden
Ölmeyene nasib olmaz bu yoldan
Var ölmezden evvel öl de andan gel
* * *

Dün ü gün intizarım sana Kerbela
Varalım İmam Hüseyin aşkına
Serden gayri sermayem yok elimde
Nezrim olsun İmam Hüseyin aşkına
*
Ne hub öter şu seherin bülbülü
Ne hoş kokar o has bahçenin gülü
Mersiye der Şah Hüseyi'in kulu
Dinleyelim İmam Hüseyin aşkına
*
Rehber talibunu arudub getür
Tamam eyle eksük yerlerün yetür
Rıza lokmasını meydana getür
Yiyelim İmam Hüseyin aşkına
*
Engür ezdi kırkların birisi
Birisinden mest olubdur varısı
Yüce yayla padişahın korusu
Konalım İmam Hüseyin aşkına
*

Yusuf Peygamber sıfatlu
Gaziler deyun Şah menem
*
Hatayi'm al atluyam
Sözü şekerden datluyam
Murtaza Ali zatluyam
Gaziler deyun Şah menem
* * *
Önüme bir çığır geldi
Bir ucu var şar içinde
Attarlar dükkan açmış
Her ne dersen var içinde
*
Gir dükkana pazar eyle
Hışmı yenip hazer eyle
Aya güne nazar eyle
Ay Muhammed nur içinde
*
Ay Ali'dir gün Muhammed
Üçyüzaltmışaltı ayet
Balıklar suya hasret
Çarhı döner göl içinde
*
Kudretinden verdi balı
Bahanesi oldu arı
Men kılaram ah-ü zarı
Arı inler bal içinde
*
Can Hatayi'm adın hezar
Aynımızda ak yazılar
Talibler Pir'in arzular
Bülbül oynar gül içinde
* * *
Ali İsmail'im geldim
Alemi seyran eylerim
Zülfekar durmaz kınında
Günde bin kez kan eylerim

*
Görürüm düzen düzeni
Kırarım yoldan azanı
Yeni baştan bu düzeni
Bir kavim erkan eylerim

Şah Hatayi'm bu yola beli deyu
Çağrışırlar Muhammed Ali deyu
Cümlemiz bir ikrarın kulu deyu
Varalım İmam Hüseyin aşkına
* * *
Muhammed Ali'den kurulu yoldur
Bu yolu bırakıb kaçana lanet
Evvel ikrar verip sonra dönene
Tarik-i evliya'dan çıkana lanet
*
Erenler bu yolda hazırdır hazır
Muhasip levnini deterden kazır
Gerekse eylesin bin dürlü özür
Onlar ile yeyüb içene lanet
*
Aklını beğenib ikrarın koyub
Kalkıp havalanıb nefsine uyub
Teberra gömleğin eğnine giyüb
Azrail yurduna göçene lanet
*
İblis gibi eller aybına bakub
İmamnın terk ile dininden çıkub
Eliyle boynuna ilmeğin takub
Gıybet edib sırrı açana lanet
*

Beğenmeyib erenlerin sözünü
Benlik çirkefine sokmuş özünü
Hakk yönünden döndürmüştür özünü
Cehennem kapusuna gidene lanet
*
Hatayi'm der bir Veli'nin yoluyla
Sultanın sohbeti her dem kuluyla
Gönlünde kibirle soğuk dilüyle
Muhabbet bezminden geçene lanet
* * *

*
Binerim ol düldül atı
Kimse bilmez bu sıfatı
Vilayeti kerameti
Tarikatta kan eylerim
*
Yürdü vilayet leşkeri
Zuhur oldu meydan eri
Gözlü olan gelsin beri
O can burhan eylerim
*
Şah Hatayi emrim kanı
Yoktur leşkere sanı
Kayırmaz süfliler sanı
Sırrı cana can eylerim
* * *
Muhammed Ali'nin gittiği yola
Biz dahi gidelim ayrılmayalım
İmamlar defterine kayıt olalım
Bu Ulu katardan ayrılmayalım
*
Allah Muhammed Ali hep birdir
Erenler üstünde balkır bir nurdur
Cennet-i alada bir dergah vardır
Bizler o dergahtan ayrılmayalım
*

Sevdiğimiz bizim onlar da bilsin
İnsaf ehli olmayan insafa gelsin
Bir olsun birlik olsun dirlik olsun
Gittiğimiz bu yoldan ayrılmayalım
*
Kaba saba olsun heman yük olsun
Arıdalım gönül evi pak olsun
Şah Hatayi'm nefesimiz Hak olsun
Biz nefesimizden ayrılmayalım

* * *

Eğer tarikattan sual edersen
Murtaza Ali'dir pirimiz bizim
Göregeldiğimiz süregideriz
Kırklardan ayrılmış sürümüz bizim
*

Doksanbin kelamın başı
Kanlıdır nefes öldüren
Budur erenlerin naşı
Kanlıdır nefes öldüren
*

Edeplüyüz kimesneye bakmayuz
Rıza kapusundan taşra çıkmayuz
Cennet cehennem korkusu çekmeyüz
Bunda sorulmuştur sorumuz bizim
*
Sırr-ı Hakk'a gerçeklere baş koştuk
Çiy yerimiz yoktur kürede piştik
Ne yoldan ne farzdan sünnetten düştük
Erenler cemidir yerimiz bizim
*
Kazancımız meydana getiririz
Eksikliğimiz varsa bitiririz
Aşina meşreb evinde otururuz
Bine sayılmıştır birimiz bizim
*
Şah Hatayi'm der gerek erenler
Onda pişman olur bunda yerenler
Bin kana bir mürvet dedik erenler
Gerçekler darıdır darımız bizim
* * *

Kötünün sözü ağudur
Urur sinemi dağıdır
Kalbimiz Hakk'ın evidir
Kanlıdır nefes öldüren
*
İyinin sözü taşlıdır
Daima gözü yaşlıdır
Adem öldüren suçludur
Kanlıdır nefes öldüren
*
Kabe yaptım Halil ilen
Ayet ilen delil ilen
Fakıyr ilen zelil ilen
Kanlıdır nefes öldüren
*
Hatayi'm kendi halinde
Muhammed Ali yolunda
Bu kelam geldi dilinde
Kanlıdır nefes öldüren
* * *

Akıl irmez Yaradan'ın sırrına
Muhammed Ali'ye indi bu kurban
Kurban olam kudretinin nuruna
Hasan Hüseyin'e indi bu kurban
*

Ol İmam Zeynel'in destinde idim
Muhammed Bakır'ın dostunda idim
Cafer-i Sadık'ın postunda idim
Musa Kazım Rıza'ya indi bu kurban
*
Muhammed Taki'nin nurunda idim
Aliyyü'n Naki'nin sırrında idim
Hasanü-l Askeri'nin darında idim
Muhammed Mehdi'ye indi bu kurban
*
Aslı Şah-ı Merdan güruh-u naci
Gerçeğe bağlıdır bu yolun ucu
Senede bir kurban talibin borcu

Gece gündüz hata etmektir işimiz
Tövbe günahlarımıza estağfırullah
Muhammed Ali'ye bağlıdır başımız
Tövbe günahlarımıza estağfırullah
*

Hasan Hüseyin sır içinde sır ise
İmam Zeynel nur içinde nur ise
Özümüzde kibir benlik var ise
Tövbe günahlarımıza estağfırullah
*
Muhammed Bakır'ın izinden çıkma
Yükün Cafer'den tut gayriye bakma
Hatıra değip gönüller yıkma
Tövbe günahlarımıza estağfırullah
*
Benim sevdiceğim Musa-i Kazim
İmam Rıza'ya bağlıdır özüm
Eksiklik noksanlık hep kusur

bizim

Pir-i tarikate indi bu kurban

*

Tarikattan hakikata ereler
Cennet-i ala'ya hülle sereler
Muhammed Ali'nin yüzün göreler
Erenler aşkına indi bu kurban

*

Şah Hatayi'm eder bilir mi her can
Kurbanın üstüne yürüdü erkan
Tırnağında tesbih kanında mercan
Mümin müslümana indi bu kurban

* * *

Hata ettim Huda yaktı delili
Muhammed Mustafa yaktı delili

*

Ol Al-i aba'dan Hayder-i Kerrar
Aliyyü-l Murtaza yaktı delili

*

Haticetü-l Kübra Fatıma Zehra
Ol Hayrü-n Nisa yaktı delili

*

İmam Hasan aşkına girdim meydana
Huseyn-i Kerbela yaktı delili

*

İmam Zeynel İmam Bakır u Cafer
Kazım Musa Rıza yaktı delili

*

Muhammed Taki'den hem Ali Naki
Hasanü-l Askeri yaktı delili

*

Muhammed Mehdi ol sahib zaman
Eşiğinde ayet yaktı delili

*

Bilirum günahım hadden aşıbdur
Hünkar-ı Evliya yaktı delili

*

On iki İmamdan'dır bu nur Hatayi
Şir-i Yezden Ali yaktı delili

* * *

Taala şanuhu gel gör ki bir nur-i Huda geldi
Cem'i hatm-i enbiya Muhammed Mustafa geldi
Sevindi can-ı aşıklar açıldı baht-ı sadıklar
Çağırdı ruh-i müminler safa geldi safa geldi

Tövbe günahlarımıza estağfırullah

*

Muhammed Taki ile varalım Şah'a
Ali Naki emeğimizi vermeye zaya
Ettiğimiz kem işlere bed huya
Tövbe günahlarımıza estağfırullah

*

Hasan Askeri'nin gülleri bite
Mehdi gönlümüzün gamını ata
Ettiğimiz yalan gova gıybete
Tövbe günahlarımıza estağfırullah

*

Şah Hatayi'm eder Bağdat Basra
Kaldık zamaneye böyle asra
Ya Ali Kerem kanisin kalma kusura
Tövbe günahlarımıza estağfırullah

* * *

Safa ehli zeminlerde zamanlarda mukaddemde
Feleklerden meleklerden hezeran merhaba geldi
Feriştehler inüb gökten beşaret ehl-i irfane
Havaric'e ecel yetti Yezid'lere bela geldi
Azazil aslı şeytandır yeter taklidine uyma
Öğüt tut Hakk yolun gör İmam-ı rehnuma geldi
İrişti Mürşid-i Kamil kamu ehl-i iman oldu
Sevindi gaziler cümle ki Hatm-i Enbiya geldi
Bahadır gaziler kopdı başında tacı devlet var
Budur Mehdi zaman devri cihan nur-ı beka geldi
İmam Haydar oğluna dil ü can'dan rıza verdik
Ki Cafer Musi-i Kazım Ali Musa Rıza geldi
Halil-ullah donun giymiş komuş adın İsmail
Ana kurban olun deyu çün Allah'dan nida geldi
Cihanı sihr ileFiravn özüne kani etmişdi
Bunları yutmağa Musa asası ejderha geldi
Özü Yasin dili Taha yanağı Kaf-ı vel Kur'an
Kaşı nun saçı Vel-leyl-ü yüzü şem-i Duha geldi
Güzel Şahım Kamer mah'ım muradgah'ım gönül hah'ım
Cemali mazhar-ı Allah'ım güzin'i evliya geldi
Hatayi hastesin Şah'ın cemali vaslın istersen
Revan-ı can satun algıl bu ilme can baha geldi

* * *

Biz ezelden ta ebed meydana gelmişlerdenüz
Şah-ı Merdan aşkına merdane gelmişlerdenüz
Yazmağa Hakk'un Kelamullah'ı natık şerhini
Bu beyanun ilmine Kur'an'e gelmişlerdenüz
Gayı mutlak'dan temaşa'yı ruh-i ziba içün
Bu şehadet mülküne seyrane gelmişlerdenüz
Kainatı suret-i Rahmene tebdil eylerüz
Ruh-i Kuds'ün Ruhıyuz insane gelmişlerdenüz
Bir mu'anber turranın küfrine amenna deyüb
Hakk'a teslim olmışuz iymane gelmişlerdenüz
Sak-i Baki elünden mest olub içmekteyüz
Katre-i mest olmışuz mestane gelmişlerdenüz

Ey Hatayi iyd-i Ekberdür cemali dilberün
Biz bu iyd-i Ekber'e kurbane gelmişlerdenüz

* * *

Kırklar meydanına vardım
Gel berü ey can didüler
İzzet ile selam virdüm
Gir işte meydan didüler

Şah-ı Merdan kullarıyız
Biz bir'iz birkaç değilüz
Kanaat ile yürürüz
İlla tokuz aç değilüz

* *

Kırklar bir yerde durdular
Otur diyü yer virdüler
Meydana sofra kurdular
Lokmamıza sun didüler
*
Sıdk ile tevhid idelüm
Çekilib Hakk'a gidelüm
Aşkın tolusun içelüm
Kalalım mestan didüler
*
Kırkların kalbi durudur
Mümin gönlünün evidür
Gelişen kanden beridür
Söyle ey ihvan didüler
*
Düşme dünya mihnetine
Talib ol Hakk hazretine
Ab-ı Kevser şerbetine
Keşkülünü ban didüler
*
Gördüğünü gözün ile
Beyan itme sözün ile
Andan sonra bizüm ile
Olasın mihman didüler
*
Çık sema'a bile oyna
Silinsin pak olsun ayna
Kırk yıl bu kazanda kayna
Dahi çiğsin yan didüler
*
Behey Abdal nedir halin
Hakk'a şükret kaldur elin
Kese gör gıybetten dilin
Her kulu yeksan didüler
*
Şah Hatayi imdi burda
Uğramış onulmaz derde
Mürşid açınca perde
Gör seni mihman didüler
* * *
Dil ile dervişlik olmaz
Hali gerek yol ehlinin
Arılayın her çiçekten
Balı gerek yol ehlinin

Evliya gönlümüz aldı
Kalbimiz nur ile doldu
Gözlerimiz didar gördü
Cennete muhtaç değilüz
*
Evvel bizüz ahir bizüz
Hemen leyl-ü nehar bizüz
Gül açılmış bahar bizüz
Yaz olduk biz kış değilüz
*
Birlerden kırklara erdük
Tarikat evünde durduk
Yedülerden haber alduk
Üçlerdenüz hiç değülüz
*
Şah Hatayi'm göçür göçün
Dünyayı terketmek içün
Sızdık eridük Hakk içün
Altun olduk tuç değülüz
* * *
İmam Cafer kullarıyız
Sohbetimiz nihan olur
Ölmezden evvel ölmüşüz
Vasl-ı can olan can olur
Budur evvel budur ahir
Bundadır muhabber mihir
Küfür her mezhebde küfür
Bunda küfür iman olur
İmam kulları derilür
Yol erkan sohbet sürülür
Mahşer sorgusu sorulur
Bunda Ali divan olur
İman kulları kul elhak
Derdine derman iste bak
Üç yüz altmış altı uğrak
Sekizi usul din olur
Bunda kibr ile kin olmaz
Hem sen olub hem ben olmaz
Adam öldürsen kan olmaz
Nefes öldürsen kan olur
Aşk şarabından içülür
Müşkil hallolur seçilür
Kan olan suçdan geçilür
Erenler mürüvvet kan olur

*

Geçmek gerek dört kapıdan
Tarikattan hakikattan
Mürebbiden musahibden
Eli gerek yol ehlinin

*

Ben gezerim dertli dertli
Öten firkatli firkatli
Bülbül gibi ünü tatlı
Sesi gerek yol ehlinin

*

Sarsıldım ben ayık ayık
Sanki deryalarda kayık
Bülbülleri Şah'a layık
Gülü gerek yol ehlinin

*

Hatayi'm der kuşak kuşan
Toz olub turab'a düşen
Budur dervişliğe nişan
Yolu gerek yol ehlinin

*

Hatayi der ben candayım
Hakk divanında gündeyim
Sen bendesün ben dendeyüm
Ne sen olur ne ben olur

* * *

Eya gönül kuşu derler bahar imiş mene ne
Bisat-ı ayş acep rüzgar imiş mene ne

*

Diyorlar oldı deli Leyli zülfüne mecnun
Deminde ol dahi bir bi-karar imiş mene ne

*

Ahıtdı yaşumı devran batırdı kanuma el
Rakib elindeki dest-i nigar imiş mene ne

*

Lebün zülaline sözdür tükendi ömr-i aziz
Hayat-ı Hızır eğer paydar imiş mene ne

*

Bu baht-ı bed ki menüm var Hatayi ol şuhu
Gam ehlüne diyeler gam gusar imiş mene ne

* * * * * *

Vücudum şehrine girdim o şehri pur safa gördüm
Velayet ilmine erdim aceb nur-i Huda gördüm
Şeriat şartını bildim tarikat yoluna geldim
Hakikat bahrine daldım Ali-yel Murtaza gödüm
Hakikat ilminin sırrın ne bilsün her taharetsiz
Bu sırra ermedi münkir anın katlin reva gördüm
Gönül şehrinde ol dilber benim ruh-il eminimdir
Yüzün seb'elmesani'de yedi hat istiva gördüm
Elestü Rabbiküm sırrı dehanından ayan oldu
Gözün veddin-i vezzeytün yüzün şems-i duha gördüm
Vücudum şehrine girdim eriştim gevher-i kana
Seraser gönlümün şehrin bilin nur-i Huda gördüm
Kamu eşya vücudundan sen ol Settar-ı alemsin
Cemal'in asitanında Hatayi'yi geda gördüm

* * *

Bende'yim ben can ü dil'den padişahımdır Ali
Gözlerim nur u ziyası bedr-i mahımdır Ali
Yoluna hak olduğum ru'yu siyahımdır Ali
Kıblegahımdır Muhammed secdegahımdır Ali
Men Hasen Hulk-i Rıza'nın bir Muhibb-i haliyem
Hamdü-lillah kim hasedle kibr ü kinden haliyem
Şah Huseyn-i Kerbela'nın baş açık abdalıyem
Kıblegahımdır Muhammed secdegahımdır Ali

Şah Zeynel Abidin hem Bakır ile Caferi
Bilmeli bunları sevmektir iman ey din eri
Daima söyle bu nutku olmayasın serseri
Kıblegahımdır Muhammed secdegahımdır Ali

Musi-i Kazım'ı her kim bildi oldu ehl-i Hakk
Gel Şehinşah-i Ali Musa Rıza'dan al sebak
Ten gözünü giderüb can gözü ile ana bak
Kıblegahımdır Muhammed secdegahımdır Ali

Şah Taki vü ba Naki'nin kulu ol ey bahtiyar
Bunları sevene rahmet eyledi ol ulu Settar
Mü'min olanlar bu nutku zikr ederler aşikar
Kıblegahımdır Muhammed secdegahımdır Ali

Askeri'ye asker olmak diler isen ey hümam
Kıl tevella hanedana Ahmed'i bulgıl tamam
Hatm oliserdir İmamet Mehdi'de beyn-el enam
Kıblegahımdır Muhammed secdegahımdır Ali

Ey Hatayi gafil olma işbu dünya fanidir
Her ne kim geldi vücude alemin mihmanıdır
Bu kelamı vird edinmek arifin erkanıdır
Kıblegahımdır Muhammed secdegahımdır Ali

* * *

Gece gündüz hayaline dönerem
Bir gece rüyama gir Hacı Bektaş
Günahkarım günahımdan bezerem
Özüm dara çektim sor Hacı Bektaş

Yandı bu garip kul nedir çaresi
Yine tazelendi yürak yaresi
Onulmaz dertlere derman olası
Bu senin bendindür sar Hacı Bektaş

Derdimin dermanı yaramın ucı
Dört güruh mevcuttur güruh-i naci
Belinde kemesi başında tacı
Yüzünde balkıyor nur Hacı Bektaş

Sadıkların sıdkı aşığın renci
Pirlerin hem piri gençlerin genci
Hem derya hem sedef hem dür hem inci
Hem umman hem ırmağ göl Hacı Bektaş

Gahi bulut olup göğe ağarsen
Gahi rahmet olup yere yağarsen
Ay mısın gün müsün kandan doğarsen
Ilgıt ılgıt esen yel Hacı Bektaş

Arının yaptığı bala benzersin
Gurbet illerinde gönlün eğlersin

Bend edip kulları yola bağlarsın
Sailin sattığı kul Hacı Bektaş

Derdimend Hatayi eder niyazı
Ulu Pir katardan ayırma bizi
Bir mahşer günüdür isterem sizi
Muhammed önünde car Hacı Bektaş

*   *   *

Kul Himmet'in Varzıl köyünde dolaşan bir söylence İrfan Çoban tarafından derlenmiş. Bu söylenceye göre; Şah Hatayi, Pir Sultan Abdal ve Kul Himmet Yıldız Dağında buluşup muhabbet ederlermiş. Yapılan Cem ayininden sonra bu üçlü Yıldız dağında geziye çıkar. Bir ara kırda çiçekler arasında oturup kendilerine sunulan bir tas balı yemeye hazırlanırlarken Pir Sultan Abdal:

"Dostlar, bu bala birer işaret koymadan yemeyelim," diye öneride bulunur. Diğerleri de kabul ederler. Bunun üzerine her keresinde ikisi hakem olur, diğeri işaretini söyler. Önce Kul Himmet başlar, hal diliyle buyurup bir an gelir balı yemeye girişir. Şah Hatayi: "Ey Kul Himmet! Vızıltın kesilmesin, balını eller yesin," der. Bu söyleyiş Kul Himmet'in geleceğinin görülmesidir.

Pir Sultan Abdal buyurur, bir kıl takılır bala. Şah Hatayi bu kez: " Ey Pir Sultan! Sen de bala düşürdüğün kıl ile asılasın," der.

Sıra Şah Hatayi'ye gelir. Bala el atar, bal tası aydınlanır (münevver). Kul Himmet ile Pir Sultan Abdal aynı anda söz alırlar: "Ey Hatayi! Balın çok olsun, yemeye doyma,"

Şah Hatayi çok şey yaşamıştır, çok şeye sahip olmuştur ama hiçbirine doyamadan Hakk'a yürümüştür genç yaşında.

Yıkanmak için Kızılırmağ'a girmek istediklerinde ilkin Kul Himmet girer ve bağırmaya başlar, "vaaahh vaahh". Diğerleri sorarlar: "Ne oldu sana?"

Kul Himmet: "Aahh, Şimir'in açtığı yaraya su değdi."

Sonra da Pir Sultan Abdal ırmağa girer. Irmak daha çok kanlanır. O da bağırır ,"Vaaahh vaahh" diyerek. Bu kez de sorarlar. "Ne oldu sana?"

Pir Sultan Abdal da yanıt verir: "Cude kızı Esma'nın elinden içtiğim zehirin acısı yaktı beni," der.

Suya girme sırası Şah Hatayi'ye gelmiştir, o da suya girer. Irmak kıpkızıl akmaya başlamıştır. O da diğer arkadaşları gibi bağırır. "Vaahh vaaahh,"

İki arkadaş bu kez Şah hatayi'ye sorarlar: "Peki sana ne oldu?"

Şah Hatayi içine çekerek: "Mülcem oğlunun açtığı yaraya su değdi," der.

İşte o zaman anlaşılır ki, Kul Himmet İmam Hüseyin, Pir Sultan Abdal İmam Hasan, Şah Hatayi de İmam Ali'dir.

Onların ırmağa girdiğinden beri de Kızılırmak kıpkızıl akmaktadır söylencesi söylenir durur.

Kaynakça: A. Celalettin Ulusoy, Yedi Ulu'lar
Alevilik Ansiklopedisi, Şah İsmail-Hatayi
Vikipedi, Özgür Ansiklopedi
Nejat Birdoğan, Şah İsmail Hatayi, Can yayınları 1991
Psakd.org / yediuluozan

* * * * *

FUZULİ (1485 – 1556)

Fuzuli adıyla anılan Mehmet oğlu Süleyman, 1483 yılında bazı kaynaklara göre ise 1485 yılında Hz. Hüseyin'in şehid edildiği Kerbela'da, bazı kaynaklara göre de Necef'de dünyaya geldi. Alevilerin ve Şiilerin kabul ettiği Yedi Ulular'dan birisidir. Oğuzların Bayat boylarının "Karyağdı" soyundan olduğu söylenir. Doğup büyüdüğü topraklar o dönemde Akkoyunluların egemenliği altındaydı. Ailesi göçebe yaşamdan yerleşik zamana geçmiş ve oğulları Mehmet de iyi bir eğitim almıştı.

Fuzuli ilk eğitimini Hillah kentinde müfülük yapan babasından almıştı. Ve daha sonra Rahmetullah adındaki bir öğretmenden gereken eğitimi alarak kendini yetiştirmiştir. Arapça, Farsça ve Azeri Türkçesi dillerini iyi kullanan Fuzuli, bu dillerde divan şiirleri yazmıştır.

Tüm yaşantısını Kerbela ve çevresinde geçirdiği söylenir. Bağdad'a gelip bir süre orada yaşadığı için halk tarafından "Fuzuli Bağdadi" olarak da anılmıştır.

Fuzuli, nerede doğup büyüdüğünün ipuclarını da bir divan şiirinde ele vermektedir.

"Necef ve Kerbela toprağında doğup, Burcu Evliya olan Bağdad'ın suyu ve havası içinde bu dünya görmemiş yavrular" ifadesinde kendini de tanımlamaya çalışıyor.

Fuzuli, şimdiki Bağdad'ın halini ve insanlarının neler çektiğini görse ne denli yanardı için için.

Fuzuli nerde doğduysa oraya bağlı alarak yaşadı. Kerbela ve Bağdat onun yaşamak istediği çevrelerdi.

Kendi akranı sayılan Şah İsmail'in (Şah Hatayi) Özbek hükümdarı Şeybek Hanı yaptıkları savaşta yenmesi üzerine "Beng-ü Bade" adını verdiği mesnevisini yazdı.

Yavuz Selim'in 1520 yılında ölmesinden sonra başa geçen Kanuni Sultan Süleyman, atalarının yayılmacı politikasını sürdürerek 1534 yılında Bağdat'ı Osmanlı topraklarının bir parçası haline getirdi. Fuzuli o dönemde elli yaşlarındaydı. Bağdat'ın işgal edilmesine övgüler dizdi. Padişahın hoşuna gitmesi için beş de kaside yazdı. Bu arada Osmanlı ordusuyla Bağdat'a gelen Hayali ve Taşlıcalı Yahya gibi Osmanlı şairleriyle tanışıp kaynaştı. Yazdığı

kasideler (Devlet büyüklerini övmek için yazılan divan edebiyatı şiiri) padişah Kanuni'nin de hoşuna gitmiş olacak ki ona dokuz akçe aylık bağlatıldı. Kanuni payıtahtına geri dönünce aylığı kesildi, Fuzuli de bunu protesto etmek için "Şikayetname" adlı bir mektup kaleme aldı.

O dönem Anadolu'da halk ayaklanmalarının yaşandığı, Alevilere kıyımların yapıldığı bir dönem. Hatırlanacağı gibi; 1527 yılında Hacı Bektaş Veli torunlarından olan Postnişin Kalender Çelebi, Anadolu halkının sesi olarak yapılan tüm haksızlıklara dur demek için isyan bayrağını açmış ve zamanın padişahı Kanuni tarafından idam ettirilmiş, binlerce Alevi insanı katledilmişti. Babasının oğluydu ve onlar için normaldi. Ama Fuzuli'nin bunları görmezden ve bilmezden gelip, bu da yetmezmiş gibi üzerinde yaşadığı topraklar başka bir ülke tarafından işgal ediliyordu, o da kalkıp bunu onaylar övgüler yazıyor, ardından da aylığa bağlanıyordu. Unutmamak gerekiyor ki, Fuzuli Şii mezhebine bağlıdır, dolayısıyla On iki İmam'a derin bir muhabbetle bağlıdır. Şiirlerinde tasavvuftan gelen sevgiyi ve acıyı işlemesi, Kerbela Faciası'nın kendisinde bıraktığı derin izlerle yazdığı mersiyeler (Ağıtlar), en önemlisi de şeriatın katı kuralcılığına karşı çıkışı ve onun bu Osmanlı sevgisi, inanılır gibi değil.

Sormak gerek nerede Ehl-i Beyt sevgisi, nerede insan sevgisi? Fuzuli'nin bunları bilmemesi mümkün değil. Yapılanları onaylamak neyin nesidir?

Sadece okuyucuya bunları anımsatmak istedim.

Fuzuli Osmanlı ile iyi ilişkiler kurduğundan hoşnut, "Leyla vü Mecnun" ile "Hadikat-üs-sueda" yı yazıp Osmanlı büyüklerine ithaf etti.

Fuzuli'nin yaşadığı bölge Arap bölgesi, dili de kutsal bir dil olarak kabul edilen (Kur'an dili) Arapça'dır. Farsça ise onun için şiir yazmada vazgeçilemez ve ona göre edebiyatın gerçek anahtarı olan bir dildir. Türkçe ise edebiyat dili olarak gelişmiş olmasa da giderek yazı diline dönüşmektedir.

Arapça ve Farsça yazılan eserler sadece o halklara hitap ettiği için, bu dilleri bilmeyenler bu eserleri okumaktan mahrum olmaktadırlar. Fuzuli, saptadığı bu gerçekle eşsiz güzellikde olan "Hadikat-üs-suada" yı (Saadete Ermişlerin Bahçesi) kendi öz dilinde yani Türkçe yazarak kendi diline olan borcunu da yerine getirmiş ve sonraki süreçte bu dilde de eserler vererek Türkçe'nin yayılıp gelişmesi için gereken gayreti göstermiştir.

Türkçe'yi, Farsça'yı ve Arapça'yı ana dili gibi bilen Fuzuli, bir eserinde buna da şöyle değinir: "Arapça şiirler söyledim. Güzel konuşan Araplara haz verdim.Bu kolaydı, çünkü Arapça benim bilimsel sohbet dilimdi. Bazen Türk dilinin meydanlarında at koşturdum. Söz güzellikleriyle Türkçenin özelliklerini bilenlere zevk verdim. Bu da benim için zor olmadı. Çünkü Türkçe benim yaratılıştan güzel yazma yeteneğime uygundu.Zaman zaman Farsçanın ipliğine inciler dizdim. Daldan dala gezip gönül meyvesi topladım."

Yazmış olduğu Farsça divanın önsözünde şiirlerinde kullanmakta olduğu "Fuzuli" mahlasını neden seçtiğini anlatır:

"Şiir yazmaya başladığımda seçtiğim mahlası bir kaç gün sonra başka bir şair kullanıyordu. Mahlasımı değiştiriyordum. Kısa bir süre sonra yeni

mahlasım da aynı akıbete uğruyordu. Anladım ki daha önceki şairler şiirlerden çok mahlasları kapışmışlar. Bu durumda düşündüm ki, başkalarıyla ortak mahlas kullandığımda başarılı olursam, şiirlerim ortaklarımın sanılır, bana yazık olurdu, başarılı olamazsam, mahlas ortaklarıma kötülük etmiş olurdum. Bu nedenle ben Fuzuli adını aldım. Kötü ad beni başkalarına taşımaktan uzak tuttu. Şükür olsun ki sonu iyi çıktı. Dikenim gül, taşımsa gecher oldu. Böylece alemde tek kaldım.Ayrıca bütün ilim ve fenni özümde toplamaya gayret ediyorum. Fuzuli, ilimler, fenler anlamına geldiği için amacım mahlasında ifadesini buldu. Kaldı ki Fuzulilik halk katında edebe, terbiyeye aykırı davranış anlamına gelir. Bense, yüce alimlerle pek az bulundum. Merhametli hükümdarlar tarafından yetiştirilmedim. Gezip tozmayı sevmediğim halde, akli konularda filozofların sözüne itiraz ederim. Bilim konuşmalarında alimlerin sohbetine karışır, söz söyleme sanatında üstatlarla tartışırım. Bu davranış bir taraftan Fuzuli'nin ilmine ve fazlına alamet sayılır belki, fakat bana göredüpedüz terbiyesizlik, fodullukdur."

Bu anlatım; Fuzuli mahlasını başkalarının hoşuna gitmeyecek ve kimse tarafından kullanılmayacak bir kelime olduğu için seçtiğidir.

Fuzuli'nin eserlerine baktığımızda kasidelerin yoğunluğu göze çarpar. Allah'a, Peygamber'e, Şah-i Velayet dediği Hz. Ali'ye, Kanuni'ye, onun paşaları olan Mehmet Paşa'ya, Ayas Paşa'ya ve diğer devlet yöneticilerine onları öven, göklere çıkaran şiirler yazar, develt ileri gelenlerinden hatırı sayılır paralar alır.

Bunların yanında devlette işlerin nasıl yürütüldüğüne dair hicivleri de vardır.

Selam verdüm rüşvet değüldür deyu almadılar
Hükm gösterdim faidesüzdür deyü mültefit olmadılar
Eğerçi zahirde suret-i itaat gösterdiler
Amma zebab-ı hal ile cem-i sualime cevap verdiler

*

Devlet bu haldeyken, kime ne için övgüler yazılmış bilinmez.

Saadete Ermişlerin Bahçesi olarak bildiğimiz Hadikat-üs- süeda'da; Fuzuli yazmış olduğu bu divanında, akıcı bir dili sade şekilde nasıl kullandığının en güzel örneğini sergiler. Konu; kendisinin de üzerinde yaşadığı Kerbela'dır. Eserin ilk bölümünde Peygamberler ele alınmış, sonra Ehl-i Beyt'e yer verilmiş, daha sonraki bölümlerde de Şehid-i Kerbela İmam Hüseyin'in, Kerbela'da yaşadığı acılar ve Kerbela faciasından geriye kalan Ehl-i Beyt kadınlarının Emevi halifesi Yezid'in (nalet olsun) yaşadığı Şam'a götürülüşü anlatılmakta. Sonuç bölümünde ise; bir ağıt (mersiye) ile On iki İmamlar hakkında kısa bilgi veren bölümler yer almaktadır.

Bir divan edebiyatı koşuğu olan Beng-ü Bade (Afyon ve Şarap) adlı mesnevisi de Şah İsmail ile II. Beyazit'i (Yavuz Selim'in babası) anlatmaktadır.

İnsan aşkı ile Tanrısal aşkı aynı potada eritip iç içe geçiren ve ondan doğan ahengin genç yüreklerde yarattığı fırtınanın ortaya çıkardığı eşsiz bir

eseri de "Leyla vü Mecnun"dur.

Diğer Eserleri: Türkçe Divan, Farsça Divan, Arapça Divan,Heft cam, Rind ü Zahid, Hüsn ü Aşk, Şikayetname, Terceme-i Hadis-i Erbain, Matlau'l-İtikad, Enüsü-l Kalb, Sıhhat u Maraz, Sehhat o Ma'ruz, Sakiname'dir.

Fuzuli'nin eserlerine bakıldığında ; Astronomi, Tıp,Tarih, Felsefe ve Bilim konularını da işlediği göze çarpar.

Fuzuli'nin bütün yaratıcı gücü, yaşam ve evren anlayışını, insanla ilgili düşüncelerini sergilediği şiirlerinde görülür. Ona göre şiirin özünü sevgi, temelini ise bilim oluşturur. "Bilimsiz şiir temelsiz duvar gibidir, temelsiz duvar da değersizdir" anlayışından yola çıkarak sevgiyi evrenin özünü kuran bir öge diye anlar, bu nedenle de " evrende ne varsa sevgidir, sevgi dışında kalan bilim bir dedikodudur" yargısına varır.

Yaşamının büyük bir bölümünü İmam Hüseyin'in türbesinin hizmetinde bulunarak geçiren Fuzuli'nin en büyük tutkusu Kerbela'da ölmekti.

Fuzuli, 1556 yılında yaşadığı ve şiirlerini yazdığı Kerbela'da yaygın bir hastalık olarak bilinen vebaya yakalanması sonucu Hakk'a yürüdüğü tahmin edilmektedir.

Kerbela kentinde İmam Hüseyin'in Türbesi'nin girişinde bulunan Fuzuli'nin mezarı, Baas rejimi sırasında bir gece kuşatılarak yıkılmıştır. Kemikleri bir kutuya konularak yakınlardaki bir camiye defnedilen şair, hemen ertesinde bu caminin de yıkılmasıyla İmam Hüseyin Türbesi'nin avlusuna gömülmüştür.

Ey olub mirac bürhan-ı ulüvv-i şan sana
Yere inmiş gökden istikbal edüb Furkan sana
    Hin-i dava-yi nübüvvet müddei ilzamına
    Cahi iken il kemal-i ilm bes bürhan sana
Kilk-i hükmün çekdi harf-i sa'ir-i edyana hat
Hükm-i isbat etdi nefy-i sa'ir-i edyan sana
    Baki-i muciz ne hacet din-i Hak isbatına
    Alem içre muciz baki yeter Kur'an sana
Vasf-ı Cibri-i Emin etmiş kabul-i hidmetün
Sırr-ı Hak keşfine anunla yetüb ferman sana
    Sensen ol hatim ki refetmiş cemi-i hakimi
    Hatem-i hükm-ü risalet tapşurub devran sana
Ol kadar zevk-i şefaat cevher-i zatundur var
Kim gelür arz-ı hata manide bir ihsan sana
    Mah-ı nevdir yoksa sen kılduk da seyr-i asuman
    Kaldurub barmah getürmüş asuman iman sana
Ya nebi lütfun Fuzuli'den kem etme ol zaman
Kim olur teslim Miftah-ı der-i gufran sana

* * *

Ruzigarum buldu devran-ı felekden inkilab
Kan içer oldum ayağın çekdi bezmümden şarab

Şule-i ah ile yandurdum dil-i ser-geşteni
Bir od oldum çizginen çevremde oolmaz mı kebab
La'lün ile bade bahs etmiş zihi güm-rahlık
Oldu vacib eylemek ol bi-edebden ictinab
Vermez oldu el vişal-i piç-i zülfün ah kim
Rişte-i tedbirden devran-ı kec-rev açdı tab
Olmadı ol maha ruşen yanduğum hicran günü
Yanduğun şeb ta seher şem'un ne bilsün afitab
Göz ki peykanun hayali ile saçar her yan sirişk
Bir sadefdür katre-i barani eyler dürr-ü nab
Oldu ebr-i dud-u ahum perde-i ruhsar-ı mah
Ah kim almaz cemalinden henüz ol meh nikab
Kesmedi mendenser-i kuyunda azarın rakib
Ey Fuzuli nişe cennet içre yok derler azab

* * *

Kabrüm daşına kim gam odundan zebanedür
Tan ohun atma kim hatarı çok nişanedür
Eyler kadeh zemane gamın def galiba
Devr-i kadhe muhalif-i devr-i zemanedür
Kaldurdı eşk dün meni ol asitandan
Kim maksadum menüm dahi ol asitanedür
Vaiz sözüne dutma kulak gafil olma kim
Gaflet yukusunun sebebi ol fesanedür
Nezr etmişem firakuna kim yoh nihayeti
Nakd-i sirişkümi ki tükenmez hızanedür
Can vermeyüm mi gurbete kim bim-i taneden
Yad-ı vatan feganuma sensüz behanedür
Ey dil hazer kıl ateş-i ahunla yanmasun
Cismüm ki derd kuşlarına aşiyanedür
Menden Fuzuli isteme eşar-ı medh-ü-zem
Men aşıkam hemişe sözüm aşıkanedür

* * *

Mürde cismüm iltifatundan bulur her dem hayat
Ölürem ger kılmasan her dem mana bir iltifat
Yaza bilmez leblerün vasfın tema-ı ömrde
Ab-ı hayvan verse kilk-i hizra zulmetden devat
Men fakiren sen gani vergil zekat-ı hüsn kim
Şer içinde hem manadur hem sana vacib zekat
Görmeyince ışkunı gelmez aşıkun
Yüz peyember cem olub gösterseler min mucizat
Mazhar-ı aşar-ı kudretdür vücud-u kamilün
Feyz-i fıtratdan garaz sensen tufeylün kainat
Cevhar-i zatundadır mecmu-u evsaf-ı kemal
Bu sıfat ile ki senden kandadur bir pak zat

İşka ta düştün Fuzuli çekmedün dünya gamın
Bil ki kayd-ı ışk imiş dam-ı ta'allukdan necat
* * *

Bende Mecnun'dan füzun aşıklık isti'dadı var
Aşık-ı sadık benem Mecnun'un ancak adı var
Kıl tefahur kim senin hem var ben tek aşıkın
Leyli'nin Mecnun'u Şirin'in eger Ferhad'ı var
Ehl-i temkinem beni benzetme ey gül bülbüle
Derde yoh sabrı anın her lahza bin feryadı var
Öyle bed- halem ki ahvalim görende şad olur
Her kimin kim devr cevrinden dil-i na-şadı var
Gezme ey gönlüm kuşu gaafil feza-yı aşkda
Kim bu sahranın güzer-gahında çok sayyadı var
Ey Fuzuli aşk men'in kılma nasıhtan kabul
Akl tedbiridir ol sanma ki bir bünyadı var
* * *

Ey melek- sima ki senden özge hayrandur sana
Hak bilür insan demez her kim ki insandur sana
Vermeyen canın sana bulmaz hayat-ı cavidan
Zinde-i cavid ana derler ki kurbandur sana
Alemi pervane-i şem'i cemalün kıldı ışk
Can-ı alemsen fida her lahza min candur sana
Aşıka şevkunla canvermek inen müşkil degül
Çün Mesih-i vaksten can vermek asandur sana
Çıkma yarum geceler ağyar ta'nından şakın
Sen meh-i evc-i melahatsen bu noksandur sana
Padişahum zulm edüb aşık seni zalim demiş
Hub olanlardan yaman gelmez bu bühtandur sana
Ey Fuzuli hub olanlardan tegafüldür yaman
Ger cefa hem gelse anlardan bir ihsandır sana
* * *

Kaynaklar: A. Celalettin Ulusoy, Yedi Ulu'lar
Vikipedi, Özgür ansiklopedi
Antoloji.com
Dinle kalbimi.net
* * * * *

YEMİNİ

Diğer bazı Ulular'da da olduğu gibi, Yemini'nin doğumuna, yaşamına ve Hakka yürüyüşüne dair de sağlıklı bilgiler yoktur. Bu, biz Aleviler için ne yazık ki içler acısı bir durumdur. Herhangi bir insanın doğum anını bilmeyebiliriz, ama o insan belirli bir dönemden sonra halka mal olmaya başladı mı onun hakkında bilgiler edinmek isteriz, en azından merak

ettiğimiz için. Ve merak edilip öğrenilen bilgiler ağızlardan kulaklara kulaklardan ağızlara yayıla yayıla günümüze kadar akar gelir. Bu sürecin yaşanmadığı besbelli. Aklımıza gelen, bu ozanlara yaşamlarında gereken değeri vermeyip de Hakka yürüdükten yıllar sonra, belki de unutulmaya yüz tuttukları anda mı amanın deyip onlara sarıldık, bilmiyoruz. Her şey mümkün, diye düşünüyorum. Çünkü biz Aleviler; nankörüz demeyecem ama unutkan insanlarız. Yedi Ulu'lar hakkında kesin bilgilere sahip olmadığımız daha nice ozanlarımız var sırada. Onları da kendi yaşamlarında göreceğiz.

Adı Fazıl oğlu Mehmet Yemini olarak da bilinirse de, bazı kaynaklarda adı Ali olarak da geçer. Yemini adını mahlas olarak kullandığı da bilinmektedir.

Yemini 15. yüzyılın sonu ile 16. yüzyılın ilk yarısında Tuna Irmağı yörelerinde (Balkanlar) yaşadığı, Betova'da büyük bir dergahı olan Bektaşi azizelerinden Akyazılı Sultanın ardıllarından olup ve Akyazılı İbrahim Dede zaviyesinde hizmet ettiği de kaynaklarda belirtilmektedir.

Yaşantısı hakkında o çağlarda yaşamış tezkerelerde yeterli bilgiye ulaşılamamakta hatta Yemini'den hiç bahsedilmemektedir. Ancak Demir Baba Velayetnamesinde Yemini'nin adı "Hafız Kelam Yemini" olarak geçer ki, bundan Kur'an-ı Kerim'i ezbere okuduğu anlaşılmaktadır.

Yemini'nin şiirleri genellikle hece vezni ile yazılmış olmakla beraber bazı şiirlerinde aruz veznini de hatasız hatta ustaca kullanmıştır. Şiirlerinin tümünü içeren bir divanı şimdiyece ele geçirilememiştir. Şiirlerinde Alevi-Bektaşi inancını işler. Her Anadolu Alevisi gibi Oniki İmam'a gönülden, sevgi ve muhabbetle bağlıdır.

Hz. Ali'nin mitolojik yaşamına ait "**Faziletname**" (Erdemname) adlı 7300 beyitten oluşan manzum bir eseri bulunmaktadır. Hz. Ali'nin savaşlarından, erdemlerinden, kerametlerinden, devlet yönetmedeki faziletinden, ayrıca Ehl-i Beyt ve Hz. Ali sevgisinin yoğun bir şekilde işlendiğinden, methiye şeklinde bahseden ve alevilerce kutsal kabul edilen mesnevi tarzında yazılmış bir kitaptır. Bu kitabı Kitab-ı Erdem olarak niteleyenler, kitaptaki doğruluğu, dürüstlüğü alçakgönlülüğü yaşam ve inanç biçimi haline getirmesinden dolayı Yemini'ye gereken saygınlığı vermekte kusur etmemişlerdir. Günümüzün dilinde bir basımevi tarafından yeniden basılmıştır. Diğer Yedi Ulular gibi hurufi temaları da işlemiştir. Genel anlamda bakıldığında Yemini; Alevi-Bektaşi inancının yanında Hurufiliğe de inanıp şiirlerine yansıtan ve divan geleneğine de bağlı bir halk ozanıdır.

Dediler zi keramet kanı Hayder
Dayanmaz derdimin dermanı Hayder
        Hakk'ın kudreti sende ayandır
        Velayet mülkinin sultanı Hayder
Cemad'a dil verirsin emri Yezdan
Verir nutkun ölüye Canı Hayder
        Kamu müminlerin kalbinde mihrin

Olubdur dini hem imanı Hayder
İmamü'l müttekinsin bellü bayık
Erenler merdinin merdan'ı Hayder
Behişt ehlinesaki-i ezelsin
Hakk'ın sende erer ihsanı Hayder
Yemini derdmende kıl inayet
Dalalette komagıl anı Hayder
* * *
Nebiler serveri çünkim Muhammed Mustafa geldi
Velayet rehberi sultan Ali-yel-Murtaza geldi
Emineyn Saideyn ü Şehideyn ü şerh-i evlad
Hasen Hulk-ı Rıza ile Huseyn-i Kerbela geldi
Çü Zeyn'el-Abidin oldu atası al-i evladın
Muhammed Bakır-ı Cafer kamuya rehnuma geldi
İmamı heftümin oldu yakın bil Musi-i Kazım
İmam-ı heştümin ba'de Ali Musa Rıza geldi
Taki takva-yi dinin bil esası hem binasıdır
Naki devranı-ı alemde kamu derde deva geldi
İmam Askeri oldu peder Mehdi-i devran'a
Huda'nın fazlı erişdi şükür sahib liva geldi
Yemini ehl-i din oldur Ali'yi etmeye inkar
Velayet ehline Hayder imam u pişuva geldi
* * *
Bil ki sultan-ı velayettir Emirü-l Müminin
Şöyle bir şem'i hidayettir İmamü-l müttekin
Cümle mahlukat içinde Zat-ı Hakk'dandır nişan
Mahzen-i cümle ulumun evvelin ü ahirin
Ahmed ü Mahmud ol Muhammed Mustafa
Ana kardaşım dedi ol rahmeten-lil'alemin
Cümle ashab ortasında Fazl'ın izhar etti Hakk
Alemin fahrine ol oldu vasiyy ü hem yakın
La feta illa Ali la seyfe illa zülfikar
İş bu medhin can ile zikr etti Cibril-i emin
Ahmedin kaim makamı efdalinden Ali'nin
Bab-ı ilimimdir deyu buyurdu Hatmü-l Mürselin
İkimiz bir nardan halkız dedi Hayrü-l beşer
Kim anın şanında münzeldir bu Kur'an-ı mübin
Ey Yemini Hayder'in medhini bir eşya tamam
Yazamaz yerden göğe evrak ola ruy-i zemin
* * *
Her kim ki şek götürse Emin-i Velayete
Zulmette kala ermeye şem'i hidayete
Hubb-i habib olanlara Şah destgir
Rah-ı necata irgüre aynı inayete

Nar-ı cahim içinde kalur kim inanmasa
Fazl-ı Ali hakkında olan bu rivayete
Ahmed katında ermedi bir şey bu menzile
Hayder gibi bu izzete hem bu keramete
Buğz ile ism-i Hayder'i inkar eden hare
Lanet recadır eyle ol ehl-i şenaate
Eyler Yemini şam ü seher la'net ol seke
Kiniyle Al-i Hayder'i saldı siyasete
* * *
Her gönül kim nur-i Hakk'dan zer gibi saf olmadı
Bu sıratullah içinde ehl-i a'raf olmadı
Arif-i nefs olmak istersen özünden vakıf ol
Arif-i nefs olanın da'vası güzaf olmadı
Hayme-i miad-ı Musa'dan haberdar olmayan
Ol simurg-ı lamekan'ın menzili kaf olmadı
Nuh felek burcunda her kim ehl-i ebrar olmaya
Kaf ü nun emri içinde nun ile kaf olmadı
Men reani Fazl-ı Hakk'dan zahir oldu aleme
Özünü bilen bilur Hakk-ı sözüm laf olmadı
Levh-i Mahfuz-ı ilahidir cemal-ü bü-l beşer
Şol özünden bihaberler ehl-i insaf olmadı
Ey Yemini çün Kelamullah-ınatıkdır sözün
Görmeyen aynn-el yakın bu yolda sarraf olmadı
* * *
Gel ey can guşuna al fazlı şeştem
Beyan edem sail isen heştem
Gel imdi dinle altıncı fezail
Ne veçhile beyan olur mesail
Sühan mergi yine kıldı ser agaz
Kılıp gülzar nutk içre pervaz
Hüseyniden tuttu rah-i Hicazı
Dönüp ziyr güleden gösterdi razı
Vurup dest-i zeban açtı terane
Pes ondan başladı bir destane
İşitenler yakın ol destanı
Gözüne görüne cennet bostanı
Ola mı bunun gibi bigülistan
Havarice nasip olmaz o bostan
Mühib-i hanedanındır bu hisse
Buna benzer ola mı hiç bir kıssa
İmam-ül muttakin fazlından ey yar
Eğer talib isen dinle bir esrar
Acep sırdır bu sır ki akıl erişmez
Bu sırrı bilmeye ebter dürüşmez

Bu ilmin mahzeni Şahı Velayet
Velayetten beyan olur keramet
Keramet ehli olam dersen ey yar
Velayet eşiğine ben de ol var
Ki ol eşikte sultanlar gedadır
Velayet ademe fazlı hüdadır
Gedalardan padişah-ı mir olurlar
Ki pirin hizmetinde pir olurlar
Ki pirin hizmeti hakkında izzet
Hizmetle bulunur az-u izzet
Erenlerdir sahibi kün-ü fikanın
Onlardır hafızı cümle mekanın
Yakin-i hakkın eminidir velayet
Erişince tamam ruz-u kıyamet
Erin erliğini bilen hak erdir
Ere ikrar eden ehl-i nazardır
(Yemini) sen erenler bendesine
Özünü hak eyle erincesine
Sözü çok eyleme ki geçti devran
Ecel erdikte kalmaz dilde ferman

* * *

Yüzünü hak eyle ali evladın ayağına
Özünü yetiştir üstadın bağına
Bir mürşid ola ki seni götüre şaha
Ki şah seni yetürür ol Allah'a
İsm-i hakkı daima zikreyle
Kıyamet esişini sen fikreyle
Ki ta sana şefaat ide Ahmed
Şafiğ ola sana nur-u Muhammed
Muhammeddir emin ser-i esma
Beyan eden odur ilm-i müsema
Onun mektubu ismidir bu hi'lat
Onun nutkudur insana cism-i hilkat
Dediğimi anladınsa adam oldun
İsa ilmini okudunsa dem oldun
Muhammed Mustafaya bin salavat
Verin bu demde siz ehl-i taat

* * *

Lam elifden arşa pervaz eyledim
Kaf ü nun'den başıma tac eyledim
Nuh felek burcunda kurdum haymeyi
La mekan mülkini tarac eyledim
Kuvvet ü savt ü kelam nutku ruh
Cümlesini hüsne muhtac eyledim

Suret-i şabin katat görmek içün
Perde puşi gör ne mi'rac eyledim
Beyt-i mamur içre mesken tutalı
Ey Yemini günde bin hac eyledim
* * *

Kaynakça: A. Celalettin Ulusoy, Yedi Ulu'lar
Türki Sitesi, Ozanlarımız
Psakd.org, Yedi Ulu Ozan

* * * * *

VİRANİ

Bizi biz yapan insanları tam anlamıyla tanıyamamak ne denli kötü bilemezsiniz.

Virani de diğer Ulu Ozanlar gibi bilinmezler arasında. Onun da doğum ve ölüm tarihleri belli değil.

XVI. yüzyılda (16. Yüzyıl) yaşadığı söylenir. Yaşamına değin verilen tarihler, onun da Pir Sultan Abdal ve Kul Himmet ile aynı dönemde yaşadığını ortaya koyuyorsa da bu konuda hiç bir yerde belgeye rastlanmamıştır. Hatta Fuzuli'nin de 16. Yüzyılın ortasında Hakk'a yürüdüğü var sayılırsa, aynı dönemin ozanları oldukları ama değişik coğrafyalarda yaşadıkları ve o dönemde günümüz iletişim olanakları da gelişmediği için birbirlerinden habersiz yaşıyor olabilirler.

Bazı kaynaklara göre, Virani'nin Eğriboz adasında doğduğudur.

Virani, Bektaşiliğin ikinci Pir'i olarak kabul edilen Balım Sultan'dan el almıştır. Bilindiği gibi Postnişin Balım Sultan, Yavuz Selim'in babası II. Beyazit'i de Bektaşilik tarikatına üye olarak almıştır.

Bir süre Hz. Ali'nin türbesinin bulunduğu Necef-i Eşref'de türbedarlık yapmıştır. İran'da saltanat süren Şah Abbas (1587- 1618) ile görüşmüş. Anadolu'nun bir çok yöresini, daha sonra da Bulgaristan'a gelip Deliorman ve Debruca'yı dolaşmıştır. Türbedarlık yaptığı Necef'ten dönüşünde Deliorman yöresinde bulunan ve Peygamber soyundan geldiği kabul gören Demir Baba tekkesini ziyaret ederek bilgisini geliştirmiş ve babalık icazeti

almıştır.

Demir Baba Velayetname'sinde , Virani'nin Demir Baba ile görüşmesi şöyle anlatılır. Demir Baba'ya, Arap ve Acem dillerini bilen bir kimse geldiği ve müridleriyle Rumeli'ye geçtiği ve bu kişinin adının da Virani olarak söylendiği bildirilir. Ancak gaflet içinde olduğu Kutupluk davası güttüğü de ilave edilir. Demir Baba manevi yönden kendisinin daha üstün olduğunu göstermek ister. Demir Baba o tarihlerde 120 yaşına ulaşmış bir ulu ihtiyardır. Virani, onun batın kılıcıyla yenilir, yere geçer. Huzurunda divan durup niyaz eder. Demir Baba'dan icazet ister. Ancak Demir baba, ilkin nasihat verir: 'Kişi böyle sevdalarda olmasa gerek. Kur'an'a uy Sure-i Fatiha'da ne kadar harf olduğunu bilir misin? Ondan geçmeyen veli olmaz. Bu kadar suhufla (harfle) dört kitabı yutsa bile. Kapıdan girmeyen içeride ne olduğunu bilemez. Bilen aşık da dava kılmaz. Kimse kusuruna kalmaz. '

Bu nasihattan sonra Demir Baba, Virani'ye icazet verir. Virani, orada yeterince kaldığına kani olunca, ayrılıp Otman Baba Sultan'ı ziyaret etmek için yola çıkar. Sabah vakti Karlıova'da Hafızzade türbesine gelir. Virani aniden rahatsızlanır ve öğlen sonrası Hakk'a yürür. Avlu kapısı önüne de gömülür.

Ozan Virani, Demir Baba Velayetnamesinde de belirtildiği gibi Arapça ve Farsça bilen, kendini eğitim bakımından iyi yetiştirmiş, üç yüze yakın şiir söylediği bilinen bir şairdir. "Virani Baba Divanı" ile "Virani Baba Risalesi" adlı basılmış eserleri günümüze değin gelmiştir.

Virani de Hurufi şairler arasında sayılır. Onun en büyük özelliği, aruz veznini çok ustaca kullanarak divan edebiyatı tarzında yazdığı şiirlerinde o çağa göre çok sade ve akıcı bir dil kullanmasıdır. Ömrünün büyük bir kısmını türbedarlık hizmetinde bulunduğu Necef'in Bektaşi Dergahında geçirdiği ve orada yazdığı bir şiiri ile Bektaşi olduğunu da belirtiyor.

Her ozanda olduğu gibi Virani'de de Tanrı ile insan ve evren bağlantıları kurulur. Ama O, evrende ve bütün nesnel varlıklarda görünenin Hz. Ali olduğunu söyler.

Virani, tasavvuf edebiyatının diğer şairleri gibi bir edebiyat ve şiir sanatının adamı olmak iddiasında değildir. Onun amacı inancının yüceliğini anlatmak ve bunun mümkün olduğu kadar çok kişiye güzel bir ifade ve şiirle duyurmaktır.

İnsanların yüce duygulara yönelmesinde Virani'nin büyük payı vardır.

Virani bazı yazarlarca Ali'yi Allah olarak tanıyan ve Nusayr olarak adlandırılan kişiler arasında sayılır. Hemen hemen tüm Alevi Bektaşi şairleri Hz. Ali'yi fizik üstü, insan üstü güçlere sahip görmüşler ve O'nu bu eğilim içinde ve bu ölçüde övmüşlerdir. Virani'nin şiirlerine baktığınız zaman, başta Hz. Ali olmak üzere, on iki İmamlar, Hacı Bektaşı Veli ve oğullarından Seyyid Ali hakkında öğücü ve onları yücelten şiirlerini görürsünüz.

Virani'nin Hurufiliğinde söz ederken Hurufilik konusunda da biraz bilgi vermek gerekir. Hurufiliğin asıl kökeni felsefeci Pythagoras'tan sayı

mistikliği, yani sayıların gizemliliği olarak gelir ve İslam düşüncesinde Esterabatlı Fazlullah'ın (1363 – 1401) eliyle Hurufilik olur. Buna göre; her harf bir sayıyı karşılıyor, her sayı bir sözü anlatıyordur. Açıkça söylenemeyen söz, sayılarla, harflerin ardına gizlenmiştir. Harfler anlamına gelen Huruf sözcüğünden çıkarılmış Hurufi deyimi, Allah'ın kelam suretinde tecellisine ve harflerle belirtilmesine verilen bir ad olmuştur. Tebriz'li Ebu Muhammed'in oğlu Fazlullah'ın ünlü "Cavidan- Name" adlı eserinde Kur'an'daki harflerin insan siması ile bağlantısı bulunduğu, Kur'an'ın anlamının insan yüzünde şekillenmiş olduğu inancının tasavvuf felsefesine eğilimli bir biçimde yorumu yapılmıştır. Bu yüzden Fazlullah Hurufi adıyla büyük ölçüde ünlenen ve çok şaire ilham kaynağı olan Fazlullah, batıl inançları yaymak ve Kur'an ayetlerini harf sayılarına ve insan yüzündeki şekillere göre manalandırmak gerekçesi ve Timur'un emri ile başı kesilerek idam edilmiştir. İnsanın Hakk suretinde yaratıldığı Allah'ın kitabının insanın yüzünde şekillendiği inancını ifade eden ve bir tür harflerin oluşturduğu bir şiir sanatı biçiminde gelişen Hurufi'likden o çağda her şair bahsetmiştir ve şiirlerinde yer vermiştir. XIV. Yüzyılda (14. Yüzyıl) yaşamış olan Fazlullah, sayılar, harfler, işaretler komedyası arkasında açık seçik olarak şunu söylemektedir. Biz, evrenin tanrısı olarak ancak insanı bulduk (Ma Hüday-ı alem adem yaftım). Üç sayısının gizemi açıldığı zaman Allah, Evren ve İnsan olduğunu ve bunun Alevi- Bektaşi inancına Allah, Muhammed , Ali üçlemesi olarak değişim gösterip yaygınlaştığıdır. Hiristiyanlık inancında ise üç sayısı; Jesus, Maria, Heilige Geist (İsa, Meryem ve Kutsal Ruh) olarak kendini bulmuştur.

Zahida ruz-i ezel Sübhan'ını Bektaşiler
Gördüler ayn-el yakın rahmanını Bektaşiler
Bai Bismillah ile fahr ettiler kamil olub
Bildiler günden ayan merdanını Bektaşiler
Döktüler ah eyleyüp vah eyleyüp zar eyleyüp
Şah Hüseyn'in aşkına uş kanını Bektaşiler
Hariciler zümresine ettiler la'net hemin
Tuttular Al-i Ali damanını Bektaşiler
La'netullah ile her dem zikr edüp yad ettiler
Bil fülan ibi fülan'ın şanını Bektaşiler
Ca'feri mezheb olub secde-i tahkik ettiler
Sürdüler Şah-ı Veli erkanını Bektaşiler
Gördüler Hakk suretin fi Ma'ni-i Ümmülkitab
Okudular hatmedüb Kur'an'ını Bektaşiler
Hızr elinden aşk ile ab-ı hayatı nuş edüb
İçtiler uş çeşme-i hayvan'ını Bektaşiler
Ey Virani can-ü başı terk idüb hak ettiler
Şah-ı Merdan yoluna kurbanını Bektaşiler

* * *

Biz Urum abdalıyız serdarımız Seyyid Ali
Çeşmimizde şu'le-i envarımız Seyyid Ali
Bülbül-i şeyda biziz gülzarımız Seyyid Ali
Dinimiz imanımız ikrarımız Seyyid Ali
Nur-i Ahmed Hayder-i Kerrar'ımız Seyyid Ali
Kande baksak dembedem didarımız Seyyid Ali

Çekti tiğin şeceri şakk etti seng-i mermeri
Söyleden oldur furat üstünde ibn-i mermeri
Var tavaf eyle sinap'da ol dikübdür minberi
Bu söze ikrar edenler oldular gamden beri
Nur-i Ahmed Hayder-i Kerrar'ımız Seyyid Ali
Kande baksak dembedem didarımız Seyyid Ali

Ol Velayet ma'deni serdar-ı Şah-ı gaziyan
Rahmet-i deryasına gark oldu cümle asiyan
Na're ursa taba düşerdi zemin ü asuman
Tiğ-i darbından yere geçti lain-i bed güman
Nur-i Ahmed Hayder-i Kerrar'ımız Seyyid Ali
Kande baksak dembedem didarımız Seyyid Ali

Dağ u taşı mesken oldu bil ana ey merd-i Şah
Zümre-i Al-i Aba'nın her biri bir padişah
Bir muhabbet eylesek yüz bin eder bi iştibah
Men fakire anların oldu cemalin secdegah
Nur-i Ahmed Hayder-i Kerrar'ımız Seyyid Ali
Kande baksak dembedem didarımız Seyyid Ali

Zahida şek şüphe yoktur evliya'nın rahına
Cennet-i a'laya irer yüz süren dergahına
Bu kelamı vird idüb şam ü seherde ahına
Gel beru ermek dilersen ol erenler Şahına
Nur-i Ahmed Hayder-i Kerrar'ımız Seyyid Ali
Kande baksak dembedem didarımız Seyyid Ali

Şah Hasen Şah-ı Şehid ü hem İmam-ı Abidin
Bakır u Ca'fer İmam Kazım Rıza'dır Şah-ı din
Hem Taki vü Ba Naki Askerdürür Şah-ı zemin
Mehdi-i Sahib Zaman ol evvelin ü ahirin
Nur-i Ahmed Hayder-i Kerrar'ımız Seyyid Ali
Kande baksak dembedem didarımız Seyyid Ali

Ey Virani damenin elden koma Şah'ın müdam
Ta olasın gün be gün Şah'ın yolunda müstedam
Hubb-i evladın hakkıyçün eylegıl anı tamam
Ki bu medhi yad eder şam u seherde ya İmam
Nur-i Ahmed Hayder-i Kerrar'ımız Seyyid Ali
Kande baksak dembedem didarımız Seyyid Ali

* * *

Talib isen gel ey gönül eyle nazar şeriata

Sırr-ı ilahi anlayıp bas kademin tarikata
Ma'den-i ilm fazl-ı Hak ister isen ey gönül
Aşk ile ayine sen ol ir ma'ni-i ma'rifete
Oku cemal-i hattını bunca kitab-ı remz ile
Ta bilesin (Men Aref) i kim varasın hakikate
İlm ü kemal-i vahdetin babı Ali imiş Ali
Bende-i hanedan olup süre yüzün velayete
Al-i Resul'e her zaman eyle niyaz u meskenet
Şahid ola deli gönül erişesin sahavete
Fahr-ı fenayı kıl kabul gel kerem eyle ey gönül
Dünyeye sunmagıl eli düşme sakın dalalete
İşte Virani dervişin zatı ile sıfatı hem
Bende-i şah-ı Kanber'im saldım özüm melamete
* * *
Murtaza'dır görünen kevn ü mekan içinde
Münkir anı bilmedi kaldı güman içinde
Murtaza'yı zikr eden ins ile cin has u am
Can kulağın aç işit cümle lisan içinde
Murtaza'dır Mustafa hem Hasan'dır uş Hüseyn
Car-yar-ı ba-safa ikrar iman içinde
Murtaza'dır Abidin Bakır ile hem Ca'fer
Kazım ile hem yatan Şah Horasan içinde
Murtaza'dır şüphesiz Taki ile Ba-Naki
Askeri hem Mehdi-i oldu zaman içinde
Murtaza'dır çehardek Ma'sum-ı pak ey ahi
Bendesi ol sıdk ile işbu cihan içinde
Murtaza'dır Şah-ı Seyyid hem Hacı Bektaş Veli
Bir enameliya'da bir germeyan içinde
Murtaza'dır hem şuca baba vü Abdal Musa
Ali'dir al-i koyun şahr-i Otman içinde
Murtaza'dır Şah Gani hem dahi Hamza Baba
Hem dahi kızıldeli cism ile can içinde
Murtaza'dır dört kitab kim söylenirdür zahira
Best yeni harf olan Seb'al mesan içinde
Murtaza'dır ey baba şimdi henüz aşikar
Cümlesi bir nur-ı Hak zat-ı pinhan içinde
Murtaza'dır ey dede her ne ki var ortada
Aç gözünü kalmagıl cehl-i zaman içinde
Murtaza'dır öz özü Murtaza'yı medh eder
Aşk ile bak göresin Viran Abdal içinde
* * *
Biz urum abdalıyız Haydar durur sultan bize
Mustafa'nın fakridir uş din ile iman bize
Terk ü tecridiz Hasan'dır varımız dünya değil

Cem-i mal etsek bu yolda erişir noksan bize
Bir nefesle kat-ı nas ettik deyü laf eyledik
Pes ne Mani'den bu dünya yar olur ey can bize
Biz Hüseyni'yiz deyü da'va-yı vahdet etmişiz
Ol sebeb Zeynel aba'dan fahr olur erkan bize
Er nefestir hem nefes oldur muhakkak taliba
Bu sözü böyle demiştir vahy ile subhan bize
Bakır u Ca'fer yolunda ta budur ikrarımız
Dönmeyiz eğer olursa has u am düşmen bize
Muse-i Kazım Ali Musa Rıza'nın aşkına
Pare pare etseler olmak gerek ihsan bize
Gelme gelme dönme dönme dediğinden ma'ni bu
Şah Taki vü ba-Naki ol rah-ı Hak merdan bize
Askeri'ye askeriz dedik şehadet eyledik
O ecelden vacib oldu can u baş kurban bize
Hakpay-i Mehdi'yüz evlada ikrar etmişüz
Pes nice kar eylesün bu mezheb-i Numan bize
Hanedana can u dilden kılmışız ikrar biz
Kanda döndük kıble oldu ol sebep her yan bize
Fazl-ı Hak'tan hanedanın sırrını bir zerrece
Ey Virani (men aref) sırrın ne bilsin hun-hares
Aşkara (ba-i bismillah) ile rahman bize

* * *

Dinle imdi nutku kim ne derim ey din eri
Sevmişem can u gönülden Mustafa vü Hayder-i
Gezmezem her giz cihanda serseri vü serseri
Ca'feri'yim Ca'feri'yim Ca'feri'yim Ca'feri

*

Şah Hasan Hulku'r-rıza vü Şah Hüseyn-i Kerbela
Abidin ü Bakır u Kazım Ali Musa Rıza
Bende-i Al-i Nebi'yim hanedana mübteda
Ca'feri'yim Ca'feri'yim Ca'feri'yim Ca'feri

*

Hem Muhammed'dir Taki tacım serimde şah-var
Bulmuşam nur-ı Naki'den din ü millet aşkar
La'netim vardır dilimde ol Yezid'e sad hezar
Ca'feri'yim Ca'feri'yim Ca'feri'yim Ca'feri

*

Ben gulam-ı Kanber'im Kanber gulam-ı askeri
Dü cihanın Mehdi'dir bil aftabı enveri
Dört kitabı söylerem ayni cemalin Askeri
Ca'feri'yim Ca'feri'yim Ca'feri'yim Ca'feri

*

Ca'feri'ndir ey gulam-ı ilm ü kudret cavidan

Fazl-ı Hak'tır bu rumuzu andan olmuştur beyan
Biz Güruh-ı naciyiz söyler zebanım her zaman
Ben Virani Ca'feri'yim Ca'feri'yim Ca'feri
* * *

Her kim ki sever can ile Şah-ı Velayeti
Hakk'ın anadır çünkim bilesin inayeti
Dünyada kimin sevgisi ol Şah-ı Velidir
Mahşer gününde çekmeye ol dalaleti
Fehm eylemeyen kimdurur ol Şah-ı Salatin
Tarh eyledi maiyi o zann-ı cihaleti
Ehl-i düzeni dünyede görmek diler isen
Gör sahib-i cifeyi kim oldu alameti
Dünyayı sevenlerden olupdur zulüm iman
Al-i Resule anlar kılıptır hiyaneti
La'net onların canınaher demde biga ayet
Kimden bulalar dünye sevenler şefaati
Virani özün verdi hemen Al-i Ali'ye
Geçti dü cihandan vü kıldı feragati
* * *

Bilhamdillah şu dünyada Ali'den gayrı kimsem yok
Malım mülküm bu ortada Ali'den gayrı kimsem yok
Gerekmez cümle dünyayı bana bir pareye versen
Gönül verdim ben o Şah'a Ali'den gayrı kimsem yok
Ezelden asl hem aslın kopar hem yine ahirde
Mahabbet etmezem yada Ali'den gayrı kimsem yok
O dem kim yok idi alem ne ins ü cinn ü ne adem
Eriştim ben o üstada Ali'den gayrı kimsem yok
Sada-yı (kün) ki buyurdu dü alem halk olup durdu
Nazar kıldım bu alemde Ali'den gayrı kimsem yok
Ne bilsin bi-basiretler amel kılmaz münafıklar
Görünen bunca eşyada Ali'den gayrı kimsem yok

Bu halk Şirin için sandı melamet olduğun Ferhad
Buluştum dedi Ferhad'a Ali'den gayrı kimsem yok
Kulak tut cümle eşyanın budur zikri kelamında
Getiren bizi icada Ali'den gayrı kimsem yok
Liasan-ı hal ile sordum anasır hak ile bada
Dediler ab ile nara Ali'den gayrı kimsem yok
Viran Abdal'durur namım sera-yı her dü alemde
Feragat pak-i arada Ali'den gayrı kimsem yok
* * *

Ezelden ben beni merdane yazdım
Ali'ye can u baş kurbane yazdım
Yolundan dönme kim yoktur Ali'nin

Ezelden defterim hakkane yazdım
Tevella kılmışam Al-i Ali'ye
Teberra zümresin Mervan'a yazdım

O kim kılmaz teberra ol Yezid'e
Yezid'in la'netin ol cane yazdım
Bilin meydan-ı aşkında Ali'nin
Başım top ellerim çevgane yazdım
Ali rahında her ne çekse başım
Ben anı lutf ile ihsane yazdım
Hemen maksud u mabudum Ali'den
Bi gayri isteği insane yazdım
Ezel ebed eşiğinde Ali'nin
Duram ben sailem derbane yazdım
Ali emriyle bu ism ile ey can
Hidayet levhine Vir'ane yazdım
*   *   *
Ta ezel (kaalubela) dan ben gulam-ı Hayder'em
Astan-ı izzetinde can u dilden çekerem
Şah Hasan Şah-ı Hüseyn-i Kerbela'dan ey ahi
Her nefes didar-ı vahdet ben bulardan isterem
Hem Ali Zeyne'l-aba Bakır'dır imanım benim
Şol sebeb ruz-ı ezelden mezheb-i Hak Ca'fer'em
Muse-i Kazım Ali Musa Rıza meddahıyem
Görünen baştan ayağa na't-ı şah-ı defterem
Çün Taki'dir aftabı dü seranın sahida
Pes naki'den özge dilde yine ma'na söylerem
Askeri'dir padişahı bu demin bu mahşerin
Aç gözün sen bu demi dem bil ki gayri neylerem
Mehdi-i sahib-zaman'ın hakkıçün ey Murtaza
Ben fakirin ver muradın Şah senden dilerem
Hanedan- Mustafa'yı sevmeyenler canına
Dem-be-dem bin can ile yüz bin teberra eylerem

Hubb-ı evlad-ı Ali'nin arasında görülen
Cümlesinden derd-mend bir kemine kemterem
Söyle bendim ben Ali'nin bendesine vaiza
Kanberinin Kanberinin Kamberine Kanberem
Çün hisabıyla azabın şahid-i Şah-ı veli
Sanma kim ben zerre denlü o düzehten korkarem
Gerçi fakrim rah-ı içre veli bayem gani
Haceyem Şah-ı Necef'ten olmuşem ben gevherem
Hakpay-i hanedanem ismile Virani'yem
Bilmeze zehrim veli bilene ab-ı Kevser'em

* * *

Kudret-i Hakk'ı görüp çağırırım dost dost
Cümlede baki görüp çağırırım dost dost
Mest ü harab olmuşum safi şarab olmuşum
Gör ne türab olmuşum çağırırım dost dost
Mescid-i meyhaneyim Ka'be vü büthaneyim
Hak dolu bir haneyim çağırırım dost dost
Dünye için bakmazan her su ile akmazam
Değme gülü kokmazam çağırırım dost dost
Bir asılı kandilim ruşeni ben her dilim
Gör nice bir bülbülüm çağırırım dost dost
Aşıkıyem maşukun maşukuyum aşıkın
Maksuduyum layıkın çağırırım dost dost
Sol senemin femine camı benim Cem'ine
Mest-i elest demine çağırırım dost dost
Saki benim mey benim kus ile def ney benim
Arif isen duy benim çağırırım dost dost
Deme beni gayriyem eğri değil doğruyem
Tuti vü hem kumruyem çağırırım dost dost
İşbu ceset bu kafes gör ne sada gör ne ses
İşidene her nefes çağırırım dost dost
Dostun ezel kününü remzini duy ününü
Sundu ebed hununu çağırırım dost dost
İlm ü hüner muteber bu yola ver can u ser
Dinle sözüm ey peser çağırırım dost dost
Virani'yem hastayım beste vü şikesteyim
Gayri ne var isteyim çağırırım dost dost

* * *

Erenler Mustafa'dan eylemez dur
Aliyyü'l-Murtaza'dan eylemez dur
Hasan'dır padişahı dü seranın
Hüseyn-i Kerbela'dan eylemez dur
Ali Zeyne'l-aba Bakır hakiçün
İmam Kazım Rıza'dan eylemez dur
Taki vü ba-Naki Şah Askeri çün
Erenler evliyadan eylemez dur
Bihakkı on iki nuru İmamın
Beni al-i abadan eylemez dur
Virani'yem Ali senden ümidim
Demi sun dem likaadan eylemez dur

* * *

Bihamdillah Huda'dan olmazam dur
Muhammed Mustafa'dan olmazam dur
Gulam-ı Hayder'em yoktur gümanım

Aliyyü'l Murtaza'dan olmazam dur
Hasan'dır kıblegahım hüsn içinde
Bilin Hulkı'rıza'dan olmazam dur
Vücudum doğrasalar şerha şerha
Hüseyn-i Kerbela'dan olmazam dur
İmam-ı Abidin'dir asl-ı kanım
Ali Zeyne'l-aba'dan olmazam dur
Veli Bakırdurur cismimde canım
Bir an medh-ü senadan olmazam dur
Bana talim eden bu ilmi Ca'fer
Yolunda her cefadan olmazam dur
Görürem Kazım'ı her bir nazarla
Ali Musa Rıza'dan olmazam dur
Taki vü ba-Naki'dir nur-ı çeşmim
Dü çeşmimde ziyadan olmazam dur
Gulam olmuşam Şah Askeriye
Muhammed Mehdi'den olmazam dur
Asıl aslın görüp bildi vü buldu
Benim aslımla binadan olmazam dur
Virani'yem özümde ve sözümde
Ali'dir evliyadan olmazam dur

* * *

Geçti gönlüm cümleden ey yar senden geçmezem
Mazhar-ı Hak Hayder-i Kerrar senden geçmezem
Cur'a-i cam-ı ezel destinden içtim ya Ali
Şol sebebden sakı-i ebrar senden geçmezem
Bülbülem evladı Şah oldu bana gülşen yakın
Aşık-ı gülşen benem gülzar senden geçmezem
Cümle diller dilrübasıya Ali sensin şeha
Sen güzeller şahısın dildar senden geçmezem
Her nefes can mülkünü aşkınlar ruşen eylerem
Gece gündüz şu'le-i envar senden geçmezem
Bu virani her nefes didar-ı aşkın istedi
Can ile baştan geçer didar senden geçmezem

* * *

Gel beru ey kavm-i a'da ben Hüda'dan dönmezem
Çün şehadet etmişem kim Mustafa'dan dönmezem

Pare pare bu vücudum sad hezaran etseler
Ben gulam-ı hanedanem Murtaza'dan dönmezem
Zehrini nuş eyledim verdim Hasan rahında baş
Uş Hüseyn'em ben Hüseyn-i Kerbela'dan dönmezem
Şah Zeyne'l abidin Bakır hakıçün zahida
Sinemi kalkan edindim her beladan dönmezem

Çün bana keşf etti Ca'fer bu (Ene'l-Hak) sırrını
Muse-i Kazım Ali Musa Rıza'dan dönmezem
Dört tebayi'den Taki vurdu bina'yı cismime
Şol sebebden hakpay-ı reh-nümadan dönmezem
Mesken etti çün Naki dil mülkünün sultanıdır
Askeri ol Mehdi sahib-livadan dönmezem
Hariciler zümresine çok teberra kılmışam
Al ü evladı bugün medh ü senadan dönmezem
Çün Viran Abdal dedi ismim Aliyyü'l Murtaza
Cümle varım Hayder'indir Evliya'dan dönmezem

* * *

Ya Muhammed Mustafa ya Şah-ı hatm-i mürselin
Ya Aliyyü'l Murtaza ya Şah-ı Emiri'l mü'minin
Ya erenler serveri ya Şah u sultan-ı zemin
Mehdi-i sahibzaman'dır evvelin ü ahırin
Ya Hasan Hulku'r-rıza sensin şeha nur-ı güzin
Ya Hüseyn-i Kerbela vü ya şefiü'l-müznibin
Ya Ali Zeyne'l-aba ya rahmete'n-lil alemin
Mehd-i sahib-zaman'dır evvelin u ahırin
Ya Muhammed Bakır-i batının ü zahirin
Ya İmam-ı Ca'feri ya batın ü hem zahirin
Ya İmam-ı Kazımı ya kıblegah-ı heşt'erin
Mehdi-i sahib-zaman'dır evvelin ü ahırin
Ya Taki vü ba-Naki ya dü sera üzre emin
Ya Hasan ya Askeri ya Şah-ı Kur'an-ı mübin
Ya İmam-ı çahardeh her dem emin ü pak-din
Mehdi-i sahib-zaman'dır evvelin ü ahırin
Ya bihakk-ı al ü evladın hakı bendin hemin
Bu Virani derd-mendi eyle sen Şah'a yakın
Lutf edip eyle şemali eylegil ehl-i yemin
Mehdi-i sahib-zaman'dır evvelin ü ahırin

* * *

Virani'ye Nusayri denilmesine neden olan ünlü altılı'dan (Müseddes) bir kısa örnek.

Gel istersen saadet sonu hayrı
Nazar kıl can gözüyle gör bu seyri
Gözün aç bak ne var alemde ayrı
Hemendem Şah'ı gör hiç görme gayrı
Nusayri'yem Nusayri'yem Nusayri
Ne ölmüşem ne hod sağım ne sayrı

* * *

Kaynakça: A. Celalettin Ulusoy, Yedi Ulu'lar
Orhan Hançerlioğlu, Düşünceler Tarihi

Psakd. Org, Yedi Ulu Ozan
Türküler.com, Virani, Ozanlarımız
Alevi Canlar. Org, Virani Baba Erenler

*   *   *   *   *

PİR SULTAN ABDAL

Baba İlyas ve Baba İshak'ın Anadolu'da başlattıkları devrimci, özgürlükçü, onurlu tavır geleneğinin en önde gelenlerindendir Pir Sultan.

Bir yaramız daha var bizim
Sürer mahşere değin
Eğer gerçekler bilinirse
Diner acımız yarına değin (S.Erenler)

Alevilik'deki Yedi Ulular'ı araştırıp yazarken, en zor kısımın Pir Sultan Abdal üzerine olacağını düşünüyordum.

Haklı da çıktım. Diğer beş Ulu bu denli zorlamadı beni (Kul Himmet'i yazmadım daha).

Konuya nereden bakarsak bakalım, boynumuz hep bükük kalıyor. İnancıyla, siyasi bilincinin getirdiği duruşu ve direnciyle simgeleşip, Alevilik tarihine damgasını vuran Devrimci Halk Ozanı Pir Sultan Abdal'ı yazarken yaşamak, onun yaptıklarıyla heyecanlanıp coşmak bambaşka bir dünyanın kapısını açıyor insana. Gelin görün ki, diğer bazı Ulu Ozanlar'da da olduğu gibi, Pir Sultan Abdal'ın yaşamında da takılıp kalıyoruz bir yerde. Şiirleri beş yüz yıl boyunca dillerden dillere, nesillerden nesillere aktarılarak günümüze değin gelirken, onun yaşamı hakkında fazla bilgiye sahip olamamak bir insan olarak kahrediyor bizi.Yaşadığı döneme damgasını vuran bu Ulu Ozan'ın yaşamı hakkında nasıl olur da fazla bir şey bilemeyiz. O dönemde var olan Alevi-Bektaşi dergahları, tekkeleri, inandığı dava uğruna çekinmeden başını veren bu Ulu Ozan hakkında hiçbir yere not düşmemişlerdir. Şiirleri bugüne değin gelirken, bu şiirleri söyleyen Ozan hakkında neden çok az şey bilinmektedir. Elbette biliyoruz; Osmanlının Anadolu Alevilerine yaptıklarını, ama şiirler gibi onun gerçek yaşamını da bugünlere ağızdan ağıza taşıyamaz mıydık? Diye sormaktan da kendimizi bir türlü alamıyoruz.

Pir Sultan'ın şiirlerini, deyişlerini bir deftere yazmadığı apaçık ortada, ki yazılmış olsaydı, defter değilse de, deftere yazıldığı söylentisi günümüze değin ulaşırdı. Söylediği şiirler ve deyişler ilkin ağızdan ağıza dolaşarak sonra da, belki yüzyıllarca sonra cönklere (Saz ozanlarının kendilerinin ya da başkalarının koşuklarını derledikleri, uzunlamasına açılan, deri kaplı

defter) geçirildi.

Can yanacağına mal yansın deriz çoğu zaman. Bildiğimce, araştırdığımca başlamak en iyisi. Anadolu Alevilerinin bu Ulu Ozanını biraz da ben açayım sizlere.

Tarih sayfalarına baktığınız zaman mutlaka dikkat çeken bir şeyle karşılaşırsınız. Her iyinin karşısına bir kötü, her güzelin karşısına da bir çirkin çıkıvermiştir. Her varolanın bir karşıtını görürsünüz. İbrahim Peygamber'in karşısında Nemrut'u, Musa Peygamber'in karşısında Fıravun'u, İsa Peygamber'in karşısında da oniki havarilerden öğrencisi de olan Yahuda'yı, Hz. Ali'nin karşısında Muaviye'yi, İmam Hasan'ın karşısında onu zehirleyen karısı Cude'yi, İmam Hüseyin'in karşısında da Şimir ve ona emri veren Yezid'i, diğer İmamlar'a baktığınız zaman da sırasıyla Emevi ve Abbasi halifelerini, Ebu Müslim'in karşısına Abbasi halifesi Cafer Mansur'u, Nesimi'nin karşısına Emir Yeşbeğ'i, Hacı Bektaş Veli'nin karşısına İnkar Sarı'yı, Şeyh Bedrettin'in karşısına Osmanlı padişahı Çelebi Mehmet'i, Şah İsmail'in(Şah Hatayi) karşısına Yavuz Selim'i, Pir Sultan'ın karşısına da Hızır Paşa'nın çıktığını görürüz.

Bu gelişen sürece baktığımız zaman; dünya varolduğu andan beri süregelen zalim ile mazlumun veya mazlumun yanında olanların mücadelesine tanık oluruz. Ama gerçekler, tarihin karanlıklarından ve kanlı sayfalarından öyle veya böyle tüm gerçekleriyle birlikte bize ulaşmaktan geri kalmaz.

Pir Sultan Abdal hakkında şimdiyece çeşitli araştırma kitapları yayımlandı . Ama kaynağın az olması yazılanların da ne denli gerçek olduğunu kuşkuya düşürüyor.

Pir Sultan Abdal üzerine ilk önemli çalışmayı 1929 yılında Sadettin Nüzhet Ergun yapmış, 105 şiir yayımlayarak şair üzerine bilgiler verilmiştir. İkinci önemli çalışmada Pertev Naili Boratav ile Abdülbaki Gölpınarlı'nın birlikte hazırladıkları 1943'de yayımlanan Pir Sultan Abdal adlı kitaplar olmuştur. Diğer yayınlar ise: Pir Sultab Abdal, Abdulbaki Gölpınarlı, Varlık Yayınevi Pir Sultan Abdal, Cevdet Kudret, Yeditepe Yayınevi Pir Sultan Abdal, Cahit Öztelli, Milliyet Yayınevi Sabahattin Eyuoğlu'nun ölümünden önce hazırlayıp bitiremeden bıraktığı bir seçmeler kitabı dostlarınca tamamlanıp Cem Yayınevi tarafından Azra Erhat'ın sunu yazısı ve İlhan Başgöz'ün Önsözüyle basılmıştır.

Pir Sultan Abdal hakkında araştırma yapan yazarlardan İbrahim Aslanoğlu- Pir Sultan Abdallar adlı kitabıyla, Sabahattin Eyuboğlu- Pir Sultan Abdal adlı kitabıyla ve A. Celalettin Ulusoy- Yedi Ulu'lar kitabındaki anlatımıyla ve daha nice araştırmacımız bu Ulu Ozanımızın halkımız tarafından öğrenilmesine ışık tutmuşlardır.

Anadolu halkının bağrında açmış bir kızıl güldür Pir Sultan, diye tanımlar Sabahattin Eyuboğlu. Ortaya koyduğu kişiliğiyle, özüyle, sözüyle bir dava

adamı olan Pir Sultan Abdal'ı ona layık olacak biçimde anlatmak gerçekten çok zor.

Anadolu'da Pir Sultan veya Pir Sultan Abdal mahlasını kullanan birden fazla halk ozanının olduğunu biliriz ve bunlar:

1- Pir Sultan'ım Haydar (Çorum yöresinden)
2- Aruz şairi Pir Sultan Abdal (Köy şairinden ziyade medrese eğitimi almış şehirli biri)
3- Pir Sultan Abdal (Divriği yöresi)
4- Abdal Pir Sultan (XVIII. Yüzyılın ikinci yarısı veya XIX. Yüzyılın başında yaşamış olduğu sanılıyor)
5- Pir Sultan Abdal (Bu şair de, asılmasını ve asıldıktan sonraki olayları anlatıyor.)
6- Pir Sultan

Asıl anlatmak istediğimiz Pir Sultan, kendisini bu mahlasla tanıttığı ve tanıyanların da sadece Pir Sultan Abdal değil, Pir Sultan dediği şairdir.

Bizim için de önemli olanın Hızır Paşa' nın astırdığı Pir Sultan'dır.

Bizim konumuz da zaten "Dönen Dönsün Ben Dönmezem Yolumdan" dizesini söyleyen Devrimci Halk Ozanı Pir Sultan'dır. Ama alışık olduğumuz üzere Pir Sultan değil, Pir Sultan Abdal diye de ünlemekteyiz ozanı.

Bazı araştırmalara göre 1480-1550 yıllarında yaşadığı sanılan Pir Sultan, Yavuz Selim ve Kanuni Süleyman döneminin en canlı tanıklarından birisidir. Bazı kaynaklar da da Pir Sultan'ın 1547 – 1551 veya 1587 – 1590 yılları arasında idam edildiği kabul görmektedir.

Katliamların günbegün arttığı bir dönemde halka yüreğini açan bir insanın sessiz kalması elbette ki düşünülemez. Pir Sultan'ın, Horasan yöresinden Azarbeycan'in Hoy kasabasına geldiği ve oradan da ailesiyle birlikte Anadolu'ya göçüp Sivas'ın Yıldızeli'ne bağlı Çırçır nahiyesinin Banaz köyüne yerleştiği sanılıyor. Yine bazı kaynaklarda O'nun Banaz'da dünyaya geldiği yönündedir. Asıl adının Haydar olduğu, Pir Sultan mahlasını daha sonra çalıp söylemeye başladığında aldığı üzerinedir.

Yıldızdağı eteklerinde , Çırçır'a kırksekiz kilometre uzaklıkta, çoğu tek katlı kerpiç evleri, soğuktan korunmak için yarı yarıya toprağa gömülü bir köy. Banaz'da bugün Pir Sultan'ın olduğu söylenen bir ev, önünde Ozan'ın yaşadığı dönemden kaldığına inanılan bir söğüt ağacı, ağacın altında, asasının ucuna takıp Horasan'dan getirildiğine inanılan bir değirmen taşı vardır. Pir Sultan, yaz aylarının güzel havalarında bu taşın üstüne oturup karısıyla sohbet edermiş. Köylüler bu evi, ağacı, taşı kutsal sayarlar.

Araştırmacı Ali Balım kitabında, Haydar'ın nasıl Pir Sultan olduğu üzerine hikayesi şöyledir.

" Haydar'ın babası, oğlunun seyip gezmesini istemedi. Önüne malları kattı, "git oğlum hayvanları otlat " dedi, çocuk mallar önünde akşama kadar gezdi yoruldu. Yıldız dağının eteğinde bir çimenlik var idi. Bu çimenlikte bugün Bektaşi U1ularından Seyit Ali Sultan'ın makamı vardır. Bu yer boş değil idi. Çocuk, başını bir taşa koydu, uyudu, azını çoğunu bir Mevla bilir. Manâda

kulağına bir ses geldi. Haydar gözlerini açtı ki karşısında bir aksakallı ihtiyar var. Bir elinde bir dolu, bir elinde bir elma. Haydar'a uzattı, "al oğlum bunu iç" dedi. Haydar doluyu iç ti. Uçyüzaltmışaltı damarından bir ateştir yürüdü. Pir öteki elini uzattı elmayı verdi. Haydar elmayı alırken gördü ki Pir'in avucunun içinde bir yeşil ben var. Balkıyıp duruyor. Haydar bildi ki bu Hacı Bektaş Veli'dir. Sarıldı ki elinden öpe. Pir etti. "Oğlum bundan sonra senin adın Pir Sultan olsun, adın dört bir yana yayılsın, sazının üstüne saz, sözünün üstüne söz gelmesin. Ali evladın hakkını almak için Tanrı senin yardımcın olsun. Adını ben verdim, yaşını Allah versin," dedi, gözden nihan oldu.

"Akşam oldu sabah açıldı, hayırlı sabah canların üstüne açılsın, Haydar evine dönmedi. Arayı arayı buldular. Haydar kendinden geçmiş.Güzel yüzü köpük içinde dalga vurur. Uyandırdılar, eline bir saz verdiler. Anladılar ki, Haydar dolu içmiş. Aşk deryasına düşmüş,inc i mercan satar..."

Hızır Paşa'nın öyküsüne gelince:

Vaktiyle, Hafik ilçesinin Sofular köyünde Hızır adında bir genç varmış. (Bazı kaynaklar Hızır'ın da Banaz köyünden olduğu yönünde görüş belirtiyorlar) . O zamanlar bu köyün halkı Alevi imiş (Osmanlı döneminde Anadolu halkının yüzde sekseni Aleviymiş, ama baskılar, yediden yetmişe katliamlar, hele Yavuz'un Padişahlığının yanına halifeliği de eklenince zor dönemler yaşamışlar. Takiyye yapıp namaz kılıp, ramazan orucunu tutmaya başlamışlar, özdilleri Türkçeyi bırakıp Arapça-Farsça karışımı Osmanlıcayı konuşmak zorunda bırakılmışlar ve beşyüz yıl sonra bugüne gelinmiş.) Zamanla yoldan çıkmışlar. Onların bu durumunu beğenmeyen Hızır, köyden ayrılmaya karar vermiş, çıkmış yola. Ha şurası, ha burası derken Banaz'a kadar gelmiş. Pir Sultan'ın yanına azap durmuş. Sonra da müridi olmuş. Aradan seneler geçmiş,bir gün Hızır: "Pirim," demiş; "Sen herkese himmet ediyorsun, her biri çeşitli makamlara geçiyor, ne olur, bana da himmet et, büyük adam olayım, ben de bir makama geçeyim.." PirSultan şöyle bir düşündükten sonra gülümsemiş:"Ulan Hızır, ben dua ederim, belki sen de büyük adam olursun; hatta paşa, vezir de olursun ama, sonunda gelip beni astırırsın."

Yine de duasını eksik etmemiş. Hızır İstanbul'a gidip saraya girmiş. Ağa, Kapıcıbaşı, Paşa, Beylerbeyi derken Vezir olup Sivas valiliğine atanmış. Pirini unutmamış, haber gönderip huzuruna getirtmiş. Hürmet, izzet ikram derken bir hayli de sohbet etmişler. Yemekte mükellef bir sofra donanmış. Pir Sultan yiyeceklere şöyle bir bakıp hemen geriye çekilmiş. Paşa şaşırmış. "Bir şey mi oldu Pirim?" Pir Sultan: "Hızır",demiş; " bu yemeklerde zina kokuyor, içinde yetim hakkı var, sen bunları haram para ile yaptırmışsın. " Hızır Paşa: "Yok Pirim" dediyse de dinletememiş . Ama bir hayli de içerlemis. Pir Sultan biraz daha ileri gidip: "Bunları ben değil, köpeklerim bile yemez. İstersen çağırayım da gör." Hemen ünlemiş, köpekler anında gelmişler. Bir tepsiye haram yemek, bir tepsiye de helâl yemek konmuş. Önce haram yemekler getirilmiş. Köpekler şöyle bir koklayıp geri geri çekilmişler. Arkasından helâl yemeklerle dolu tepsi gelmiş. Köpekler onu da kokladıktan sonra, kuyruklarını sallaya sallaya yemeye başlamışlar. Bu hakarete çok kızan Hızır Paşa, hırsını

yenemeyip Pirini Toprakkale'ye hapsettirmiş.

Eh. . ne de olsa Piri. Hırsı geçince bir bahane ile affetmek istemiş . Zindandan çıkarttırıp demiş ki: "Bana içinde Şah'ın adı geçmeyen üç deyiş söylersen seni af fedeceğim. Yok, söylemezsen kendin bilirsin.'' Pir Sultan: "Peki öyleyse" deyip tezeneye şöyle bir dokunmuş:

Hızır Paşa bizi berdar etmeden
Açılın kapılar Şah'a gidelim
Siyaset günleri gelip yetmeden
Açılın kapılar Şah'a gidelim

Gönül çıkmak ister Şah'ın köşküne
Can boyanmak ister Ali müşkine
Pirim Ali Oniki imam aşkına
Açılın kapılar Şah'a gidelim

Her nereye gitsem yolum dumandır
Bizi böyle kılan ahd ü zamandır
Zincir boynum sıktı hayli zamandır
Açılın kapılar Şah'a gidelim

Ilgın ılgın eser seher yelleri
Yare selam eylen Urum elleri
Bize peyk geldi Şah bülbülleri
Açılın kapılar Şah'a gidelim

Çıkarım bakarım kale başına
Mümin müslümanlar gider işine
Bir ben mi düşmüşüm can telaşına
Açılın kapılar Şah'a gidelim

Yaz selleri gibi akar çağlarım
Hançer aldım ciğerciğim dağlarım
Garip kaldım şu arada ağlarım
Açılın kapılar Şah'a gidelim

Pir Sultan'ım eyder mürvetli Şah'ım
Yaram baş verdi sızlar ciğergahım
Arşa direk direk olmuştur ahım
Açılın kapılar Şah'a gidelim

* * *

Kul olayım kalem tutan eline
Kâtip ahvalimi Şah'a böyle yaz
Şekerler ezeyim şirin diline
Kâtip ahvalimi Şah'a böyle yaz.

Allah'ı seversen kâtip böyle yaz
Dünü gün ol Şah'a eylerim niyaz

Umarım yıkılsın şu Kanlı Sivas
Kâtip ahvalimi Şah'a böyle yaz
Sivas illerinde zilim çalınır
Çamlıbel'ler bölük bölük bölünür
Ben dosttan ayrıldım bağrım delinir
Kâtip ahvalimi Şah'a böyle yaz

Münafığın her dediği oluyor
Gül benzimiz sararuben soluyor
Gidi Mervan şad oluben gülüyor
Kâtip ahvalimi Şah'a böyle yaz
Pir Sultan Abdal'IM BEY HIZIR Paşa
Gör ki neler geldi sağ olan başa
Hasret koydu bizi kavim kardaşa
Kâtip ahvalimi Şah'a böyle yaz

* * *

Karşıda görünen ne güzel yayla
Birdem süremedim giderim böyle
Ala gözlü Pirim sen himmet eyle
Ben de bu yayladan Şah'a giderim
Eğer göğerüben bostan olursam
Şu halkın diline destan olursam
Kara toprak senden üstün olursam
Ben de bu yayladan Şah a giderim
Bir bölük turnaya sökün dediler
Yürekteki derdi dökün dediler
Yayladan ötesi yakın dediler
Ben de bu yayladan Şah'a giderim
Dost elinden dolu içmiş deliyim
Üstü kan köpüklü meşe seliyim
Ben bir yol oğluyum yol sefiliyim
Ben de bu yayladan Şah'a giderim.
Alınmış abdestim aldırırlarsa
Kılınmış namazım kıldırırlarsa
Siz de Şah diyeni öldürürlerse
Ben de bu yayladan Şah’a giderim
Pir Sultan Abdal'ım dünya durulmaz
Gitti giden ömür geri gelinmez
Gözlerim de Şah yolundan ayrılmaz
Ben de bu yayladan Şah'a giderim

* * *

Hızır, Piri affetmeye hazırlanırken onun inadına söylediği üç deyişte de Şah kelimesini kullanması karşısında çileden çıkmış. Büyük bir çıkmazda olduğunu görmüş. Bir yandan da koskoca bir Osmanlı İmparatorluğunun Paşasıymış. Yanındaki efradına emretmiş." Asın bunu"

Hızır Paşa'nın asın bunu demesi Pir Sultan Abdal'ı hiç de korkutmamış. Zaten O Hızır'ı İstanbul'a gönderirken görmesi gerekeni görmüşmüş. Ağrına gitmemiş, Garip garip, ben sana demiştim manasıyla bakmış.

Pir Sultan Abdal asılmaya giderken de yine tutamamış kendini:

Bize de Banaz'da Pir Sultan derler
Bizi kem kişi de bellemesinler
Paşa huddamına tembih eylesin
Kolum çekip elim bağlamasınlar .

Hüseyin Gazi Sultan binsin atına
Dayanılmaz çarhı felek zatına
Bizden selam söylen ev külfetine
Çıkıp ile karşı ağlamasınlar

Ala gözlüm zülfün kelep eylesin
Döksün mah yüzünen ikap eylesin
Ali Baba Hak'tan dilek dilesin
Bizi dar dibinde eğlemesinler

Ali Baba eğer söze uyarsa
Emir Huda'nındır beyler kıyarsa
Ala gözlü yavrularım duyarsa
Alım çözüp kara bağlamasınlar

Surrum işlemedi kaddim büküldü
Beyaz vücudumun bendi söküldü
Önüm sıra Kırklar Pirler çekildi
Daha beyler bizi dilemesinler

Pir Sultan Abdal'ım coştum akarım
Akar akar dost yoluna bakarım
Pirim aldım seyrangaha çıkarım
Yıldızdağı seni yaylamasınlar

* * *

Ertesi sabah, Meydan camiinin karşısındaki sıra kahvelere adımını atan halk Pir Sultan'ı konuşmaya başlamış. Birisi demiş ki: "Duydunuz mu? Hızır Paşa bu gece Pir Sultan'ı astırmış." Yanındaki itiraz etmiş: "Aslı yok. Bu sabah Koçhisar'dan gelirken onu Şeyfebeli'nde gördüm." Bir diğeri: "Senin yanlışın var. Gün ışırken Malatya yolundaki Kardaşlar geçiti'nde karşı karşıya geldik. Sazı omuzunda gidiyordu." Dördüncüsü: "Yenihan yolundaki Şahna Gediği'nde gördüm." Beşinc isi: "Allah Allah... Daha demin Tavra Boğazı'nda idi." Şurda gördüm burda gördüm diyenin haddi hesabı yokmuş. Bakmışlar ki olacak gibi değil, kalkıp hep beraber "Siyaset Meydanı'na gitmişler. Bir de ne

görsünler . Darağacında Pir Sultan'ın hırkası sallanıp durmuyor mu? Kendisi görünürlerde yok.

Bu durumu işiten asesler her tarafa dağılıp, Pir Sultan'ı aramaya koyulmuşlar . Şair de o sırada Kızılırmak köprüsünden geçiyormuş. Bakmış ki asesler arkadan geliyor,çabucak köprünün öbür tarafına geçip, "eğ il köprü eğil" demiş. Köprü eğilip suya batmış. Öbür ucundaki asesler dona kalmışlar. Pir Sultan'ın keramet sahibi bir kişi olduğunu anlayıp geri dönmüş gitmişler.

Rahmetli babam biraz başka anlatırdı bu asılma olayını.

Siyaset meydanına darağacını kurduktan sonra Pir Sultan'ı getirmişler. O yörenin tüm halkı da orda olmak zorundaymış. Pir Sultan asılmadan önce, herkes tarafından taşlanması emri varmış Hızır Paşa'nın. Ahali eline aldığı taşı Pir Sultan'a atmaya başlamış. Ama taşların hiç biri değmezmiş ona. Musahibi Ali Baba da taş atmamak, ama birşey atmış olmak için eline aldığı gülü atmış, tek o gül değmiş PirSultan'a. O gül yaralamış onu .

Şu deyiş anlatır bunu.

Şu kanlı zalimin ettiği işler
Garip bülbül gibi zâreler beni
Yağmur gibi yağar başıma taşlar
Dostun bir fiskesi paralar beni

*

Dar günümde dost düşmanım belloldu
On derdim var ise şimdi elloldu
Ecel fermanı boynuma takıldı
Gerek asa gerek vuralar beni

Pir Sultan Abdal'im can göğe ağmaz
Hak'tan emrolmazsa ırahmet yağmaz
Şu illerin taşı hiç bana değmez
İlle dostun gülü yaralar beni

Pir Sultan Abdal'ı idam etmişler. Bir yabancı uğramışmış Siyaset Meydanı'na. Doluşan kalabalığı görünce sormuş."Ne var ne oluyor burda? " diye. Birisi demiş ki:" Hızır Paşa Pir Sultan'ı astırdı." Yabancı garip garip bakmış."Sizin yanlışınız var. Ben biraz önce Çamlıbel'den gelirken,Pir Sultan elinde sazı gidiyordu." Duyanlar şaşırmışlar. Asesler de duymuşlar. Bakmışlar ki salt Pir Sultan Abdal'ın hırkası sallanmakta darağacında. Anlamışlar ki o bir keramet sahibi erdur.

Söylentiler. Pir Sultan'ın keramet göstererek idam edildiği anda, kendini kurtarıp Horasan'a Şahı görmeye gitmesidir.Ve bu gidişini şöyle anlatır dizeleriyle.

İptida bir sofu Şah'a varınca
Niye geldin derler Urum sofusu

Çevre çevre dört yanına bakınca
Niye geldin derler Urum sofusu
Ateşin yanmadan dumanın tüter
Murtaz Ali katarıdır bu katar
Bunca evliyaya hizmetin yeter
Niye geldin derler Urum sofusu
Çok uzak illerden özendin geldin
Sol tozlu yollara bezendin geldin
Urum'dan ne günah kazandın geldin
Niye geldin derler Urum sofusu

Bülbül gerek gül dalına konmaya
Şah İsmail gibi semah dönmeye
Musahibin yok mu derdin yanmaya
Niye geldin derler Urum sofusu
Pir Sultan Abdal'ım hele yazsalar
Arasalar ülke ülke gezseler
Yolu doğru sürmeyeni assalar
Niya geldin derler Urum sofusu

* * *

(İbrahim Aslanoğlu, Pir Sultan Abdallar, Can Yayınları 1997)

Söylentilere göre; Pir Sultan Abdal'ın Seyyid Ali, Pir Muhammed ve Er Gayib adlı üç oğlu ile Sanem adlı bir kızı vardır. Oğullarından Seyyid Ali'nin Banaz köyünün üst yanındaki çam korusunda, diğer oğlu Pir Muhammed'in Tokat'ın Daduk köyünde (attan düşerek öldüğü rivayeti de vardır), üçüncü oğlu Er Gayib'in de Dersim'de gömülü olduklarıdır.

Babası nın asıldığını bilen kızı Sanem ünlü bir ağıt söylemiştir. İki oğlunun babalarının sağlığında ölmeleri Pir Sultan'ı ta yüreğinden yaralar.

Ve oğullarının ölümlerinin ardından şu ağıtı yaktığı da söylenir.

Allah verdiğini almaz dediler
Bana verdiğini aldı neyleyim

Çocukluğu çobanlık yaparak geçen Pir Sultan, okuyup yazmasını hizmet ettiği Alevi tekkkesinde öğrenmiş, yani bir inanç kaynağı olan tekke kültürüyle kendini yetiştirmiştir. Dinsel bilgisini yeterince almış ve kendini halifeler tarihiyle, Peygamberlerin hikayeleriyle, oniki İmamların yaşantılarıyla doldurarak bu birikimi şiirlerinde fazlasıyla dile getirmiştir.

XVI. yüzyılın sonlarına dek yaşayıp gördükleriyle kendi kendini yemiş ve her haksızlığın karşısına devrimci duruşuyla dikilmiştir. Alevi- Bektaşi tarikatındandır ve onun için asıl şah İran Şahı değil, Hz. Ali'dir. Musahibi de, asılırken kendisine taş değil, gül atan Ali Baba'dır. Bağlandığı tekkenin Piri de, Ahmet Yesevi'nin Anadolu'ya gönderdiği dervişlerden Koyun Baba'nın tekkesinde, Bektaşi tarikatının kurucusu, Hacı

Bektaş Veli'nin tekkesinde posta oturmuş, yani üst makamlara getirilmiş Postnişin Şeyh Hasan'dır. Şu gerçeği de asla gözardı etmeyelim. 1527 yılında Hacı Bektaş Veli torunlarından olup Postnişinlik makamında oturan Kalender Çelebi, Osmanlının zulmüne dayanamayıp Anadolu halkıyla birlikte ayaklanmış, büyüyen isyanı ancak Osmanlı , Kalender Çelebi yandaşlarını çeşitli vaatlerle kandırarak zayıflatmış, akabinde de Postnişini astırarak boşalan Hacı Bektaş Veli postuna İstanbul'dan Nakşibendi şeyhlerini göndererek bu makamı kendi eline almıştır. Bu nedenle Pir Sultan'ın döneminde Nakşibendi şeyhinin Postnişin olarak bu makamda oturması pek uzak bir olasılık değildir.

Pir Sultan Abdal, salt halkın değil onların sorunlarıyla da içiçedir.İnançlarından ve siyasi-toplumsal tavrından da son ana değin, canı pahasına da olsa vazgeçmeyen bir ozandır.

Gönüllerde, dillerde, tellerde yaşayan Pir Sultan, onca engellemelere rağmen bugüne değin ezilen, sömürülen, hor görülen insanların yükselen sesi olurken, özgürlük mücadelesinde de Anadolu halkının her haksızlık karşısındaki vazgeçilmez simgesi olmuştur.

Osmanlının astığı astık kestiği kestik dönemidir. Kendisine uzak coğrafyalarda bile at sürdürüp savaşlardan savaşlara koşan Osmanlı, işgal ettiği ülkelere ağır vergiler uygulayarak hazinesini doldururken, Anadolu halkı kendi yazgısıyla başbaşa kalmıştır. Egemenliğinin sınırlarını Kuzeyde Moskova, Güneyde Habeşistan ve Ekvator, Doğuda İran ve Hindistan, Batıda Viyana ve Atlas Okyanusu'na kadar genişletmiştir. Kaptanı Derya Barbaros Hayrettin Paşa'nın 1538 yılındaki Avrupa'nın kaptanı Andre Dorya'ya karşı yaptığı ve kazandığı Preveze deniz savaşı ve Piyale paşa'nın Cerbe deniz savaşlarında Haçlı donanmalarına karşı elde ettikleri zaferlerle Akdeniz bir Osmanlı gölü haline gelmiştir. Kanuni'den sonra başlayan bir duraklama dönemine girilir Anadolu topraklarında ve bu dönem hiç de hayra alamet değildir. Artık savaşlar kazanılmıyor, işgal edilen ülkelerden vergi alınamıyor, devlet hazinesi giderek açık veriyordur. Bunun ceremesini kim çekecektir, elbette ki Anadolu'nun mazlum halkı. Aylıkları (Ulufe) ödenemeyen yeniçeriler, hergün padişaha karşı kazan kaldırmaktadırlar, sürekli sadrazamların kellesini istemektedirler. Verimli toprakları kendi yandaşlarına veren padişahlar, hazineyi doldurmak için ağır vergiler koyarak halkın kanıyla beslenmek isterler. Kendi halkına yabancılaşan, rüşvetin, çıkarcılığın kol gezmeye başladığı bir imparatorluk yozlaşmışlığın da bataklığına saplanmıştır. Yaşam koşulları giderek zorlaşan Anadolu halkı, Alevi-Bektaşi olmalarından dolayı kendi inançlarından olan İran Şahına daha sıcak bakmaktalar , hatta O'nun kendi şahları olmasını da dilemektedirler. Zaten İran Şahları, kendilerinin Oniki İmam soyundan geldikleri propogandasını da Anadolu halkına yaparak Aleviliği tüm Anadolu'ya yayma düşüncesindedirler. 1511 Şahkulu isyanı bu düşünüşün inanç boyutunu açıkça ortaya da koyar. Kah ekonomik nedenlerle, kah siyasi nedenlerle olsun, Osmanlı ile Anadolu Alevisi arasına kara kedi bir kere girmiştir. Bektaşi tarikatından olan babası padişah II. Beyazit'i tahtan indiren Yavuz Selim, ilkin Anadolu halkının aklını çelen İran Şahı Şah İsmail'i 1514 yılında Çaldıran savaşında yenerek ilk adımı atmış, ardından halifeliği kutsal emanetleriyle İstanbul'a taşıyarak hem halife hem padişah

olmuş ve İslam halifesi olmanın gereğini de yerine getirerek binlerce Alevi insanını küçük büyük demeden katlettirmiştir. Aleviyi katletme geleneği bazı durumlarda sürgünlere de dönüşmüştür. Anadolu halkının sosyal sorunları büyürken, s avaşları yitiren sadrazamların başı alınırken, toplumun sesi olan Pir Sultan Abdal yaşatılır mı hiç? Anadolu'nun yoksul halkının özgür dili olan Pir Sultan Abdal, insanın insana kulluğuna da başını kaldırmaktadır. O, Osmanlı padişahları gibi halkına ihanet edemezdi. Ortada bir suçlu varsa o da Osmanlının ta kendisidir. Halkından kopan bir Osmanlı, halkın yanında olan birinin şamarına onu yok etmekle yanıt verecektir.

O ki Pir Sultan, halk onda kendisini görmüş ona Sultan'ım demiştir. O halk bilmektedir ki, Pir Sultan kendi ezilmişliklerinin davasını gütmektedir. O, devrimci duruşuyla dünyayı titreten bir egemenin karşısında başını dik tutup eğilmemiştir.

1576 yılında İran seferinin başlamasından sonra Anadolu Kızılbaşlığı bir baştan bir başa kaynamakta, ayaklanmalar birbirini izlemekte, ortaya yalancı Şah İsmailler çıkmaktadır. 1570 yıllarında Bozok (Yozgat) sancağında Kızılbaş köylüler Hass-ı Hümayuna (Devlet hazinesi) ait vergilerini vermiyorlar, hatta hükümet memurlarını köylerine bile sokmuyorlardı.

Pir Sultan Abdal , bir ayaklanmaya katılmamıştır. Söylediği halk türkülerinden, Osmanlının baskıcı rejimini eleştirmekten, en fazla da On iki İmamlara olan bağlılığından nem kapan Sünni köylerinin şikayeti üzerine Sivas valisi Hızır Paşa tarafından tutuklanmıştır.

O: " Dönen dönsün ben dönmezem diyen," bir Anadolu yiğididir, bir Anadolu kahramanıdır, bir Anadolu efsanesidir.

Ama O, sazı eline alınca söylenmesi gerekeni söylemekten çekinmez.

Onun kılıcı elindeki sazıdır. O kıyamaz insana. O onurlu duruşuyla, eğilmez başıyla ezilenin ayaklanan bayrağı olur.

Anadolu halkının yüreğinde dirilen, onların geleceğe umutla bakmalarını sağlayan bir kızıl gül vardır artık. Sular gibi çağlayan bir kızıl gül.

Çeke çeke ben bu dertten ölürüm
Seversen Ali'yi değme yarama
Ali'nin yoluna serim veririm
Seversen Ali'yi değme yarama

Ali'nin yarası yar yarasıdır
Buna merhem olmaz dil yarasıdır
Ali'yi sevmeyen hakkın nesidir
Seversen Ali'yi değme yarama

Bu yurt senin değil konar göçersin
Ali'nin dolusun bir gün içersin
Körpe kuzulardan nasıl geçersin
Seversen Ali'yi değme yarama

Ilgıt ılgıt oldu akıyor kanım

Kem geldi didara taliim benim
Benim derdim bana yeter hey canım
Seversen Ali'yi değme yarama

Pir Sultan Abdal'ım deftere yazar
Hilebaz yar ile olur mu Pazar
Pir merhem çalmışsa yaralar azar
Seversen Ali'yi değme yarama

* * *

Oturmuş Arapça Kur'an okursun
Gel bunun manasın ver indi sofi
Ehl-i dil olmuşsun irfan içinde
Gel bunun manasın ver indi sofi

Bu bir ağır yüktür yüklesin getür
Arif ol bu sırrın manasın yetür
Anası kız oğlu koynunda yatur
Gel bunun mamasın ver indi sofi

Muhammed Ali'dir darından yüca
Müminler yoğruldu döküldü saca
Anası kız oğlu oğlan bir koca
Gel bunun manasın ver indi sofi

Erenlerin kıldan ince yolu var
Dört kapının iki çatal dili var
Bir kuş gördüm ayağında nalı var
Gel bunun manasın ver indi sofi

Pir Sultan Abdal'ım hey şems ü kamer
Yezid'in boynunda tir ile teber
Bir kısrak gördüm koyunun emer
Gel bunun manasın ver indi sofi

* * *

Hızır Paşa'nın zulumu var ise
Ne yapayım benim de bir ahım var
Senin tuğlu padişahın var ise
Benim arkam kalem bir Allah'ım var

Şol icra Tanrısı yatmaz uyumaz
Kimsenin hakkının kimsede komaz
Hünkar sağır olmuş ününü duymaz
Masumlar boğdurur padişahım var

Gönül verdim ikrar verdim Hayder'e
Geçmem beni etseler pare pare

İrafızı deye çektiler dare
Acab benim bunda ne günahım var
Pir Sultan Abdal'ım yedullahımız
Batına hükm eder padişahımız
Sahib çıkar miskin kul Allahımız
Şefaat edecek güzel şahım var
* * *

Horasan'dan kalkıp sökün eyledi
Elestü deminin yeli geliyor
Urum abdalları akın eyledi
Boşandı Kevser'in seli geliyor
Geldi Cebrail'e buyruldu name
Yazdılar yayıldı Urum'a Şam'a
Yanıncı da biz de geldik Urum'a
Şu kevn-i mekana dolu geliyor
Urum erenleri indirdi başın
Yürüttü Urum'un kayasın taşın
Dediler Ali'dir bildiler neslin
Tanrı'nın arslanı Ali geliyor

Rum erenlerinin arttı firakı
Dikildi arş-ı alanın direği
Yayıldı sofrası yandı çerağı
Hakkın da bir kudret eli geliyor
Buna şahit yerin göğün meleği
Kabul oldu müminlerin dileği
Kadıncık ananın duydu kulağı
Pirim Hacı Bektaş Veli geliyor
Pir Sultan'ım hile katmaz işine
Yol ehlini engel saymaz işine
Cihanı cem eyledi hep başına
Tanrı'nın arslanı Ali geliyor
* * *
Evvel baştan Muhammed'e salavat
Gönül kalk gidelim Hüseyn'e doğru
Ecel gelip peymaneler dolmadan
Gönül kalk gidelim Hüseyn'e doğru
Hasan Hüseyin'dir Ali'nin oğlu
Şehitleri yoluna giderler doğru
İmam Zeynel'aba Hüseyn'in oğlu
Gönül, kalk gidelim Hüseyn'e doğru

İmam'ı Bakır'dan uralım demi
Cafer-i Sadık'tan alalım kamı
İmam Musa kaldır gönülden gamı
Gönül, kalk gidelim Hüseyn'e doğru

İmam Rıza'dan olsun hidayet
Taki ile Naki kılsın inayet
Ol Hasan Askeri Şah-ı Velayet
Gönül, kalk gidelim Hüseyn'e doğru

Pir Sultan Abdal'ım söyledi heman
Yezid'in kalbinden gitmedi güman
Ahır nefesinde ol sahib-zaman
Gönül, kalk gidelim Hüseyn'e doğru

* * *

Gidi Yezid bize Kızılbaş demiş
Meğer Şah'ı sevmiş dese yoludur
Yetmişiki millet sevmezler Şah'ı
Biz severiz Şah-ı Merdan Ali'dir

Kırkımız da bir katara dizildik
Hak Muhammed ümmetine yazıldık
Hakikat şerbeti olduk ezildik
Biz içeriz bize sunan Ali'dir

Gizi Yezid bizler haram yemedik
Batındaki gördüğümüz demedik
İkrar birdir dedik geri dönmedik
Yedileriz birincimiz Ali'dir

Muhammed dinidir bizim dinimiz
Tarikat altından geçer yolumuz
Hem Cibril-i Emin'dir rehberimiz
Biz müminiz mürşidimiz

Pir Sultan'ım Nesimi'dir pirimiz
Evvel kurban ettik Şah'a serimiz
On iki İmam meydanında darımız
Biz şehidiz serdarımız Ali'dir

* * *

Bir gül ile gülistanı seyrettim
Bad-ı saba ile Esen Ali'dir
Vücud iklimini bir devir ettim
Gördüğüm Hasan Hüseyin Ali'dir

Beyan göre ey kardaş gönül içine
Yok mudur azimin ahret gücüne
Oniki İmam akar cennet içine
Ab-ı Kevser ile akan Ali'dir

Bindiler doğrudan şarka gittiler
Horasan şehrinde güreş tuttular
Anda İmamlara yardım ettiler
Mervan'ı bastılar basan Ali'dir

Nerede arasam hazır bulunur
Oku dört kitabı iyi bilinir
Bayram ayı gibi doğar dolanır
Seher yelleriyle esen Ali'dir

Münkir'in gıdası Hak'tan kesildi
Nesimi yüzüldü Mansur asıldı
Dünya yetmiş kerre doldu eksildi
Dolduran Ali'dir dolan Ali'dir

Hakkın emri ile Cebrail indi
İndi de Ali'nin koluna kondu
Zülfikar kuşandı Düldül'e bindi
Yezid'in neslini kesen Ali'dir

Kim dokudu bin çiçekli halıyı
Kim diriltti bin yıl yatan ölüyü
Kırklar meclisine gelen doluyu
Dolduran Muhammed içen Ali'dir

* * *

Aşure ayında matem orucu
Onları tutana sevap yazılır
Kerbela'da yatan İmam Hüseyin
Engür olmuş, Hakk ceminde ezilir

Birini tutan Hakk'ına da yeter
İkisin tutan günahın atar
Üçünü tutanlar cennette yatar
Engür olmuş, Hakk ceminde ezilir

Dördünü tutana veli, dediler
Beşini tutana ulu, dediler
Altısın tutana dolu, dediler
Engür olmuş, Hakk ceminde ezilir

Yedisin tutan havada uçar
Sekizin tutan hulleler biçer
Dokuzun tutan cennetin açar
Engür olmuş, Hakk ceminde ezilir

Pir Sultan Abdal'ım onunda zahmet
On birini tutana indi rahmet
On iki tutana nasiptir cennet
Engür olmuş, Hakk ceminde ezilir

* * *

Uyurken üstüme geldi Erenler
Ne yatarsın gafil, uyan dediler

Mahitab olmuştur yüzün görenler
Şunda duranlara merdan dediler

Uyandım gafletten, açtım gözümü
Erenler payine sürdüm yüzümü
Söylettiler, hak söyledim sözümü
Hak bin bir kelamı, inan dediler

Gökten indi derler idi İsa'ya
Zebur Davud'a, Tevrat Musa'ya
Üçüncü de İncil indi İsa'ya
Dördüncü Resul'e Furkan, dediler

Kanber önü sıra bindi Düldül'e
Pirim Hacı Bektaş Kırklar'la bile
Ab-ı zemzem ile cümlesin sile
Bir dolu sundular, iç kan, dediler

Dağların deminden çekilir erler
Ördeği arzu eder cavlanlar göller
Deryalar geçilmez bulanık seller
Kalbi pak olana umman, dediler

Kalbin pak olursa var Hakk'a düş ol
Erenler önünde dil olma, sus ol
Dünyanın varından vazgeç, derviş ol
Bu yolda dervişe sultan dediler

Dediler belayı çeken Eyyub'dur
Erenlerin sırrı hoş acayibdir
Her bir yerde sırrın açmak ayıpdır
Gizli pinhanlara boyan, dediler

Pir Sultan'ım düşmüşüm er sevdasına
Aşıklar düşmesin el sevdasına
Bir nazar kılmışım kalbim pasına
Eğer aşık isen uryan, dediler

* * *

Pir Sultan, su katılmadık bir köylüdür. İnsanları sevmesinin, onların sorunlarına ortak olmasının yanı sıra her köylü gibi toprağına da bağlıdır, yaşamlarını kolaylaştıran hayvanlara da. Bir doğa aşığıdır O. Salt halkın davası için sazını eline alıp şiirlerini söylemez. Kendine yaşamı kolay kılan toprağa ve tarlasını süren öküzüne de, kuzusuna da sahip çıkmasını bilir. İnsan köylü olur da malı davarı sevmez olur mu? Olur mu ekini otu sevmemek?

Dağdan kütür kütür hezan indirir
İndirir de ateşlere yandırır
Her evin evliğin öküz döndürür
İrençberler hoşça görün öküzü

Öküzün damını alçacık yapın
Yaş koman altına kurulup sepin

Koşumdan koşuma gözlerin öpün
İrençberler hoşça görün öküzü
Pir Sultan'ım der ki kaynar coşunca
Tekne hamur kalmaz ekmek pişince
Adem at'öküzün çifte koşunca
İrençberler hoşça tutun öküzü
*　　*　　*

Padişah katlime ferman dilese
Yine geçmem ala gözlü Şah'ımdan
Cellatlar karşımda satır bilese
Yine geçmem ala gözlü Şah'ımdan

Onyedi yerimden vursalar yara
Cerrahlar derdime kılmasa çare
Kemendi bend ile çekseler dara
Yine geçmem ala gözlü Şah'ımdan

Karadır kaşları benzer kömüre
Münafıklar zarar verdi ömüre
İk'ellerim bağlasalar demire
Yine geçmem ala gözlü Şah'ımdan

Eğer beni katsa kervan göçüne
Götürseler Hindistan'a Maçin'e
Urganım atsalar darağacına
Yine geçmem ala gözlü Şah'ımdan

Ahırı katlime ferman yazsalar
Çıksam teneşire tabut düzseler
Kefenim biçilse mezar kazsalar
Yine geçmem ala gözlü Şah'ımdan

Pir Sultan Abdal'ım derim vallahi
Ölsem terkeylemem Pir'i billahi
Huzur-ı mahşerde dilerim Şah'ı
Yine geçmem ala gözlü Şah'ımdan
*　　*　　*

Bizlere bu dolu Ali'den geldi
Bir sen iç sevdiğim bir de bana ver
Balım Sultan Kızıldeli'den geldi
Bir sen iç sevdiğim bir de bana ver

Payım gelir İmamların payından
On iki İmam nesli Ali soyundan

Kırkların içtiği üzüm suyundan
Bir sen iç sevdiğim bir de bana ver

Beline kuşanmış nurdan bir kemer
Aşkın dolusunu içenler kanar
Herkes sevdiğinden bir dolu umar
Bir sen iç sevdiğim bir de bana ver

Pir Sultan'ım hamı hası seçerim
Ağ okurum aşk kitabın açarım
Pir elinden ağu gelse içerim
Bir sen iç sevdiğim bir de bana ver

*　　　*　　　*

Hu diyelim gerçeklerin demine
Erenlerin demi nurdan sayılır
Oniki İmam katarına katılan
Muhammed Ali'ye yardan sayılır

İhlas ile gelen bu yoldan dönmez
İkilikten geçmeyen birliğe ermez
Eri hak görmyen hakkı da görmez
Gözü bakar amma körden sayılır

Gerçek talib ikrarına durursa
Çırağı gibi yanıp yağı erirse
Eksiğini bilip bendi gelirse
O da erdir gerçek sayılır

Üç gün imiş bu dünyanın sefası
Safasından artık imiş cefası
Haktır erenlerin nutku nefesi
Biri kırktır kırkı birden sayılır

Pir Sultan Abdal'ım Bağdat'tır vatan
İkilikten geçip birliğe yeten
Erenler yoluna kıyl-ü kal katan
Yüklenmiş yükünü hardan sayılır

*　　　*　　　*

Zahir batın On'ki İmam aşkına
Aman Şah'ım mürüvvet deyü geldim
Pirim nazar eyle şu ben düşküne
Aman Şah'ım mürüvvet deyü geldim

Bakmaz mısın cesedimin narına
Elim ermez oldu cihan karına
Yüzüm yerde geldim durdum darına
Aman Şah'ım mürüvvet deyü geldim

Hacı Bektaş kendimi günahkar gördüm
Aradım isyanımı özümde buldum
Yüzümün karasın elime aldım
Aman Şah'ım mürüvvet deyü geldim

Erenler yolundan bir taş kaldırdım
Gönül bahçesinden bir gül soldurdum
Bir gün eksikliğim nefsin öldürdüm
Aman Şah'ım mürüvvet deyü geldim

Pir Sultan'ım eydür karşımda durma
Gidip münkirlerle yol erken kurma
Alnımın karasın yüzüme vurma
Aman Şah'ım mürüvvet deyü geldim

* * *

Uyur idik uyardılar
Diriye saydılar bizi
Koyun olduk ses anladık
Sürüye saydılar bizi

Halimizi hal eyledik
Yolumuzu yol eyledik
Her çiçekten bal eyledik
Arıya saydılar bizi

Hak divanına dizildik
Aşk defterine yazıldık
Bal olduk şerbet ezildik
Doluya saydılar bizi

Pir Sultan Abdal'ım şunda
Çok keramet var insanda
O cihanda bu cihanda
Ali'ye saydılar bizi

* * *

Muhammed Ali'yi candan sevenler
Yorulup yollarda kalmaz inşallah
İmam Hasan'la Hüseyn'i görenler
Nesebinden mahrum kalmaz inşallah

Muhammed Bakır'la sevdik seviştik
İmam Zeynel ile kaynadık piştik
İzninizle İmam Cafer'e ulaştık
Bundan özge yola salmaz inşallah

Musa-i Kazım'dan gelen erenler
Baş verirler bu zamiri görenler
Şah İmam Rıza'ya ağu verenler
Divanda şafaat bulmaz inşallah

Bir gün olur oku derler defteri
Bileniyor Şah oğlunun teberi
Uyanınca Taki, Naki , Askeri

Açılan güllerin solmaz inşallah
Pir Sultan bizi bu işle yetire
Mehdi gelir şavk alemi tutara
Özünü katalar ulu katara
Şah kolundan sistem olmaz inşallah
* * *
Muhammed Ali'dir güruh-ı Naci
Başına giymişler elifi tacı
Yürek yaralıdır, sen ver ilacı
Yetiş Allah, ya Muhammed ya Ali
Güvercin donunda girmiş oturur
Zehmeride gonca güller bitirür
Güzel Şah'ım hayırlısın getirir
Yetiş Allah, ya Muhammed ya Ali
Güvercin donunda dalına konsam
Arayup eksiğin özünde bulsam
Çevirip yolunda kurbanın olsam
Yetiş Allah, ya Muhammed ya Ali
Yol oğluyuz yolu doğru severiz
Haklı mıdır haksız mıdır sorarız
Dönüp eşiğine yüzler süreriz
Yetiş Allah, ya Muhammed ya Ali
Pir Sultan'ım Haydar, kendi özümüz
O güzel Şah'ıma var niyazımız
Bir gün siyah toprak örter yüzümüz
Yetiş Allah, ya Muhammed ya Ali
* * *
Ezelden divane etti aşk beni
Hüseyni'yim Alevi'yim ne dersin
Niçin dahl edersin, tarik düşmanı
Hüseyni'yim Alevi'yim ne dersin
İmam-ı Ali'dir ayn-ı bekadır
Pir elinden zehir içsem şifadır
Yardımcımız Muhammed Mustafa'dır
Hüseyni'yim Alevi'yim ne dersin
....
....
....
....
İmam Cafer'den aldık icazet
Musa-i Kazım'dan farz ile sünnet
Müminlere rahmet, Yezid'e lanet
Hüseyni'yim Alevi'yim ne dersin
İmamı Rıza'nın ben envarıyım

Şah-ı Kerbela'da doğan Ali'yim
Münkirle Yezid'in azrailiyim
Hüseyni'yim Alevi'yim ne dersin

Muhammed Taki'dir, Ali Naki'dir
Hasan'ül Asker'den içtim sakidir
Derviş mürşit ulu Ali hafidir
Hüseyni'yim Alevi'yim ne dersin

Pir Sultan'ım çağırır Hintt'te Yemen'de
Dolaştırsam seni sahib-i zamanda
İradet getirdim ikrar imanda
Hüseyni'yim Alevi'yim ne dersin

*   *   *

Pir Sultan Abdal'ı astıran Hızır Paşa konusunda da karışıklık olduğu yazılıyorsa da, bu konuda yapılan araştırmalar; Sivas'ta valilik yapan iki Hızır Paşa'nın olduğu ve birisinin Kanuni döneminde diğerinin ise III.Murat dönemine denk geldiği üzerinedir. Ama Pir Sultan Abdal'ın 1550 yıllarında idam edild iği göz önüne alınırsa, Kanuni dönemine denk gelmektedir. Zaten önemli başkaldırılar da Kanuni döneminde de devam etmiş ve Anadolu Alevisi onun döneminde de Aleviliğini saklamayı (Takiyye) canının kurtuluşu olarak görmüştür.

Pir Sultan'ın müridi iken el izin alıp İstanbul'a giden ve oradan Sivas valisi olarak dönen Hızır Paşa'nın gelişi de hiç rastlantı değildir bence. İran Şahının Osmanlının Anadolu Alevilerine yaptığı zulmü görünce, kendi lehine Anadolu'da propaganda yaptırması ve soyunun Oniki İmam soyuna dayandığını yayması, Osmanlı İmparatorluğunu parçalamaya yönelik bir faaliyettir. Yavuz da bunu önceden gördüğü için pasif davranan babası II.Beyazit'i tahtan indirip yerine geçmiş, iki sene sonra da İran şahıyla Çaldıran'da karşılaşarak onu bertaraf etmiştir. Bununla yetinmemiş, Anadolu halkına olan baskısını giderek artırarak çıkardığı fetva ve yasalarla Alevileri canından bezdirmiş ve onlar Anadolu'nun en ücra köşelerine kaçıp büyük bir yaşam savaşı vermeye geleneklerini de sürdürerek çaba göstermişlerdir.

Araştırmacı İbrahim Aslanoğlu'nun Pir Sultan Abdallar kitabında derlemiş olduğu fermanlara bir göz atmak gerekir.

Özetle:

8 Şubat 1576

"Rum Beylerbeyine hüküm:

"Bazı kimselerde Rafızi kitapları bulunup,hatta bunlardan bazısı da kendisinde emanet olduğunu bildirmekle kendisinde olan ve sairlerde bulunan kitapları ve sahiplerini İstanbul'a göndermesi hakkında.."

(Başbakanlık Arşivi Mühimme Defteri)
24 Ekim 1576
"Rum Beylerbeyine ve artıkabat kadısına hüküm:
"Haraza Halife denilen kimsenin Rafizi olduğu bildirilmekle teftiş edilip Rafızi olduğu sabit olursa şer'ile cezası verilmesi hakkında."
2Şubat 1577 "Rum Beylerbeyine hûkum:
" Kangallı ve Alipınar ahalisinin ekserisi İran'a meyi ve muhabbet üzre olduğu bildirilmekle bu gibileri tahkik edip tahakkuk ettikte başka bir bahane ile katlolunmaları hakkında.'
22 Kasım 1577
"Bozok Bey i Çerkez Beye hüküm:
"Kızılbaşlıkla müttehem olan kimselerin defterleri sureti gönderildiği ve şer'ile sabit olmayıp,lakin müttehem olduklarına kanaat gelirse Kıbrıs'a sürülmeleri hakkında." Bu hükümlere bakıldığı zaman , Osmanlı'nın genel görüş açısının nereye gelip dayandığı ortaya çıkıyor. Salt hüküm olmakla kalmayıp ölüm emri verilircesine fermanlar da gizli bir şekilde dikkat çekiyor. Osmanlı tarihine girmeye başlayan bu keskin emirlere de bir göz atalım.
Buna göre:
A) Alevilikle ilgili bir kitap bulundurmak ve okumak ağır birsuçtur.
B) Bir kişinin Alevi olması idamını gerektirir.
C) Alevi olup da Sünniliğe dönse bile sözüne inanılmıyor. Daha kapsamlı bir soruşturma yapılması isteniyor . Soruşturma sonunda Alevi olmadığını ispat etse dahi yakasını kurtaramıyor. Bu gibiler Kıbrıs'a sürülüyor.
D)İdamların Alevilik suçundan dolayı yapıldığı gizleniyor, ona başka bir suç yakıştırın deniyor.
Aleviler de bu baskıdan kurtulmanın yollarını buluyorlar. Türkçe konuşmayı bırakıp Sünni halkın konuştuğu dili konuşmaya başlıyorlar. Ramazan geldiğinde oruçlarını eksiksiz tutuyorlar. Camilere namaz zamanı gidip namazlarını kılıyorlar, bir yandan da Sünni halkı Alevi olmadıklarına inandırmaya çalışıyorlar.
Bu yolları denemeyenler de Anadolu'nun en ücra köşelerine kaçarak izlerini kaybettirip orada kendi yerleşim alanlarını kurarak, kendi geleneklerini sürdürüp,kendi hukuklarını yaratarak gözden ırak bir yaşamı yeğliyorlar.

Pir Sultan Abdal'in yaşamına ait bilgileri ancak yaşadığı dönemde, çevresinde olanların görüp duyarak birbirlerine aktardıkları, onun hakkında çıkan rivayetler ve şiirlerindeki söylemek istediklerine bakarak onun kişiliği ve karakter yapısı hakkında bilgi sahibi olunabiliniyor.

Pir Sultan Abdal,halkıyla özdeşleşmiş bir ozandı. Aradığı herşeyin halkın içinde olduği inancındaydı. Sayın İlhan Başgöz, Pir Sultan'ın şiirleri hakkında şu yorumu yapar."Onun şiiri insanlarımızın elele verip de çektiği halay gibi, bulgur gibi, ektiği ekin gibi,biçtiği ekin gibi imece ile dokunmuş bir halk kumaşıdır."

Pir Sultan Abdal,şiirlerini not eden bir ozan değildir. Anında çalıp söylemiş ve söyledikleri insanlar tarafından özümsenip gelecek kuşaklara

aktarılarak günümüze değin gelmiştir.

Pir Sultan Abdal, gününün toplumsal isyanına kucak açan, sömürüye, horlanmaya, ezilmişliğe, eşitsizliğe duyarlı bir öze sahiptir. Başkaldırı ruhu uyandığında şu dizeler düşer dudaklarından.

Gelin canlar bir olalım
Münkire kılıç çalalım
Hüseyn'in kanın alalım
Tevekkeltü taalallah

Özü öze bağlayalım
Sular gibi çağlayalım
Bir yürüyüş eyleyelim
Tevekkeltü taalallah

Açalım kızıl sancağı
Geçsin yezidlerin çağı
Elimizde aşk bıçağı
Tevekkeltü taalallah

Pir Sultan'ım geldi cûşa
Münkirlerin aklı şaşa
Takdir olan gelir başa
Tevekkeltü taalallah

Toplumun ancak bir araya gelmesi durumunda egemenin karşısında durulabileceğini söyleyen Ozan, elbetteki Osmanlının dikkatini ve tepkisini toplayacaktır.

Haksızlığın karşısında da duramaz ya. Haram yiyenlere de söylenecek sözü vardır Pir Sultan Abdal'ın.

Koca başlı koca kadı
Sende hiç din iman var mı
Haramı helâli yedi
Sende hiç din iman var mı

Fetva verir yalan yulan
Domuz gibi dağa dolan
Sırtına vururum palan
Senin gibi hayvan var mı

İman eder amel etmez
Hakkın buyruğuna gitmez
Kadılar yaş yere yatmaz
Hiç böyle bir şeytan var mı

Pir Sultan'ım zatlarınız
Gerçektir şöhretleriniz
Haram yemez itleriniz
Bu sözümde ziyan var mı

* * *

Osmanlının Ali, Alevi, Şah sözcüklerini yasaklamaya çalıştığı

dönemde Pir Sultan yine susmaz.

Çeke çeke ben bu dertten ölürüm
Seversen Ali'yi değme yarama
Ali'nin yoluna serim veririm
Seversen Ali'yi değme yarama

Ali'nin yarası yar yarasıdır
Buna merhem olmaz dil yarasıdır
Ali'yi sevmeyen hakkın nesidir
Seversen Ali'yi değme yarama

Bu yurt senin değil konar göçersin
Ali'nin dolusun bir gün içersin
Körpe kuzulardan nasıl geçersin
Seversen Ali'yi değme yarama

Ilgıt ılgıt oldu akıyorkanım
Kem geldi didara taliim benim
Benim derdim bana yeter hey canım
Seversen Ali'yi değme yarama

Pir Sultan Abdal'ım deftere yazar
Hilebaz yâr ile olur mu *Pazar*
Pir merhem çalmışsa yaralar azar
Seversen Ali'li değme yarama

*   *   *

Pir Sultan Abdal, dönekleri de bilir tarih boyunca. Anadolu halk ayaklanmalarında binlerceyi bulan isyancıların, Osmanlının oyunları sonucunda binlere düştüğünü görür ve üzülür kendince. Onun için dönülmez bir yoldur baş konulan dava. Dörtlüklerinde buna da değinir.

Koyun beni hak aşkına yanayım
Dönen dönsün ben dönmezem yolumdan
Yolumdan dönüp mahrum mu kalayım
Dönen dönsün ben dönmezem yolumdan

Benim pirim gayet ulu kişidir
Yediler ulusu Kırklar eşidir
On iki İmam'ın server başıdır
Dönen dönsün ben dönmezem yolumdan

Kadılar müftüler fetva yazarsa
İşte kement işte boynum asarsa
İşte hançer işte kellem keserse
Dönen dönsün ben dönmezem yolumdan

Ulu mahşer olur divan kurulur
Suçlu suçsuz gelir anda derilir
Piri olmayanlar anda bilinir
Dönen dönsün ben dönmezem yolumdan

Pir Sultan'ım arşa çıkar ünümüz
O da bizim ulumuzdur pirimiz
Hakka teslim olsun garip canımız
Dönen dönsün ben dönmezem yolumdan

* * *

Pir Sultan'm dayandığı dağlar vardır. Hızır Paşa'nın Osmanlıya güvendiği gibi. Tanrı'ya olan inancını hiçbir zaman yitirmez. Atıldığı zindanda dahi kurtuluş umudu sönmemiştir yüreğinde .

Rafıziliğin yasak olduğu dönemde yine sesini çıkaran Pir Sultan Abdal'dır. Hızır Paşa'dan başlayıp, umudu olan Tanrı ile birlikteliğini sergiler.

Hızır Paşa'nın zulumu var ise
Ne yapayım benim de bir âhım var
Senin tuğlu padişahın var ise
Benim arkam kal'em bir Allah'ım var
Sol icra tanrısı yatmaz uyumaz
Kimsenin hakkını kimsede komaz
Hünkar sağır olmuş ününü duymaz
Masumlar boğdurur padişahım var
Gönül verdim ikrar verdim Hayder'e
Geçmem beni etseler para pare
İrafizi deye çektiler dâre
Acab bunda benim ne günahım var
Pir Sultan Abdal'im yedullahımız
Bâtına hûkm eder padişahımız
Sahib çıkar miskin kul Allahımız
Şefaat edecek güzel şahım var

* * *

Pir Sultan Abdal öfkelidir de. Soyunu sopunu soranlara öfkesini sunar birlikte, inkara da kalkışmaz. Çünkü yakışmaz ona. Gittiği yolu, gördüğü yolu, geleneğinin özünü deyişlerine katar.

Sofi mezhebimi neden sorarsın
Biz Muhammed Ali deyenlerdeniz
Gözlüye gizli olmaz ne ararsın
Biz Muhammed Ali deyenlerdeniz
Eğnimize biz kırmızı giyeriz
Hâlimizce biz de manâ duyarız
İmam Cafer mezhebine uyarız
Biz Muhammed Ali deyenlerdeniz

Her kulun çırağın yaksa Hak yakar
Mümin olanları katara çeker
Aslımız On iki İmam'a çıkar
Biz Muhammed Ali deyenlerdeniz

Muhammed Ali'dir Kırkların başı
Anı sevmeyenin nic'olur işi
Yezid'e lanetle atalım taşı
Biz Muhammed Ali deyenlerdeniz

Biz tüccar değiliz alıp satmazız
Erenler malına hile katmazız
Gönlümüz geniştir biz kin tutmazız
Biz Muhammed Ali deyenlerdeniz

İlkbaharda açılmıştır gülümüz
Hakkın dergahına gider yolumuz
On iki İmam'ı okur dilimiz
Biz Muhammed Ali deyenlerdeniz.

Pir Sultan'ım söyler ganidir gani
Evveli Muhammed âhırı
Ali Anlardan öğrendik erkânı yolu
Biz Muhammed Ali deyenlerdeniz

* * *

Astığı astık, kestiği kestik bir Osmanlının karşısına ancak inancı ve direnciyle çıkabileceğini gösteren Pir Sultan Abdal, sazıyla ve sözüyle zalime başkaldırmanın tarihteki en güzel örneğini vermektedir.

O, bilir ki, insanın insana kulluğunu kabul edemez, boyun eğmek onun kitabında yazmaz. Hızır Paşa'nın affına sığınıp söylediği deyişlerde Şah kelimesini kullanmayabilir de, ama işte o zaman Pir Sultan Abdal olamaz, dönen dönsün ben dönmezem yolundan diyemez ve bugünlere devrimci kişiliğini de taşıyarak varamaz, tarihin o karanlık kuyularında anında yitiverir.

O, bilir ki, gerçekleri söylemek suç değildir. Asıl suç; halkı ezmek, sömürmek, baskı altına almaktır. Ona göre o suçu da Osmanlı egemeni işlemektedir.

***

Kaynakça: A. Celalettin Ulusoy, Yedi Ulu'lar
İbrahim Aslanoğlu, Pir Sultan Abdallar
Sabahattin Eyuboğlu, PiR Sultan Abdal
Pir Sultan Abdal, Ümraniye. Com
Psakd.org / yediuluozan

KUL HİMMET

Yaza yaza geldik Yedi Uluların yaşadığı dönem itibari ile yedinci olan Ulu ozanına.

Kul Himmet, Tokat iline bağlı Almus ilçesinin bugünkü adı Görümlü kasabası olan Varsıl köyündendir. Kaynaklara göre, XVI. Yüzyılın (16.yüzyıl) ikinci yarısında yaşamıştır. Kul Himmet hemen hemen bütün nefeslerinde yaşamının bir parçası haline getirdiği, Hz. Ali, on iki İmamları ve Hacı Bektaşı Veli'yi büyük bir sevgi yoğunluğuyla ve içtenlikle anlatır.

Kul Himmet'in Pir Sultan Abdal'ın çağdaşı olduğu, onun etkisinde kalıp , toplumsal isyanların giderek arttığı o dönemlerde onun da Anadolu'nun sömürülen, ezilen her insanı gibi Osmanlı baskısına boyun eğmeyip eylemlere katıldığı bilinmektedir. Tokat'ın Daduk köyünde ölen Pir Sultan'ın oğlu Pir Muhammed belki de babasıyla aynı dönemde yaşayan Kul Himmet ile de görüşüyor olup, onun davetiyle Tokat yöresine gidip orada ölmüş de olabilir.

Kul Himmet'in şiirlerine bakıldığı zaman, Hacı Bektaş Veli'nin yol ve erkanını öğretici bir şekilde şiirlerinde işlemeye büyük özen gösterir. Bir Anadolu Alevisinin nasıl olması, nasıl davranması hakkında da gerekli tembihleri şiirlerinde kulaklara taşır. Kul Himmet büyük bir olasılıkla Hacı Bektaş Veli torunlarından ve Postnişin Balım Sultan'ın kardeşi olan ve ondan sonra posta oturan Kalender Çelebi'nin başlattığı Osmanlıya karşı başkaldırıda yer aldığı sanılmaktadır.

Kul Himmet, yaşıyorken nefesleriyle, duazı imamlar'ıyla herkes tarafından bilinen ve tanınan bir halk ozanıydı. O dönemde ve daha sonra yaşanmış dönemlerde Kul Hüseyin ve Kul İbrahim (Kul İbrahim Üstadım) mahlaslarını kullanan ozanlarla şiirleri karıştırılmıştır.

Ozanlık yeteneği üst seviyede bulunan ve Türkçe dilini çok iyi, ustaca kulanana Kul Himmet'in şiirleri günümüzde bestelenip türküler olarak dillerde dolaşırken, Alevi cemlerinde, halk toplantılarında da nefesleri ve duazı imamları vazgeçilmezler arasında yerlerini almışlardır.

Şiirlerinin taşıdığı ocağa bağlılık, onun iyi bir tekke ve tarikat eğitimi aldığını da ortaya koyar. Pir Sultan türü yazıyor olması onun etkisi altında kaldığının da en büyük delilidir. Hatta onun müridi olduğu da söylenir.

Kul Himmet, salt Alevi-Bektaşi ozanları değil, olmayanları da derinden etkilemiştir.

Hacı Bektaş Veli ile başlayan hümanizm (İnsancılık) duygularını şiirleriyle insanlara taşımış, tarikat ışığında beliren insan sevgisini Hacı Bektaş Veli üzerinde yoğunlaştırarak nesnel duruma getirmiş, tanrı kavramını bir varlık olan insanla özdeşleştirmiştir.

Aşağıdaki şiirleri okuduğunuz zaman, bunların size hiç de yabancı olmadıklarını göreceksiniz ve belki de o şiiri melodisiyle birlikte mırıldanacaksınız.

Dün gece seyrim içinde
Ben dedem Ali'yi gördüm
Eğildim niyaz deminde
Ben dedem Ali'yi gördüm

Üç çerağ yanar şişede
Arslanlar gezer meşhedde
Yedi iklim dört köşede
Ben dedem Ali'yi gördüm

Kızıl güller deste deste
Bergüzar yolladım dosta
Üç dolu mihmandan iste
Ben dedem Ali'yi gördüm

Cennet kapısında duran
Kilidin mührünü vuran
Yezid'e kılıcın vuran
Ben dedem Ali'yi gördüm

Kanberi durur sağında
Salınur cennet bağında
Musa ile Tur dağında
Ben dedem Ali'yi gördüm

Yüce dağlar coşkun coşkun
Kul Himmet'im aşka düşkün
Cümle meleklerden üstün
Ben dedem Ali'yi gördüm

* * *

Erenler Şah'ına kimse eremez
Şah'ın Kanberine kul olmayınca
Her Kanberim diyen Kan ber olamaz
Edeb ile erkan yol olmayınca

Arama ırakdan vardır yakıni
Gerçek olan talib bulur Hakkını
Yükletmezler sana yolun yükünü
Bükülüp kametin dal olmayınca

Cevahir yanmasa aşkın oduna
Sikke yazarlar mı Şah'ın adına
Seni hiç korlar mı talib evine
Zer gibi sararıp kal olmayınca

Mecnun olan gezer daim deştinde
Aşkın dolusunu tutar destinde
Seni taşırlar mı başlar üstünde
Mürşid nazar edüb gel olmayınca

Derdmen olmayınca gönül hak olmaz
Aşıklar olmayanlar sine çak olmaz
Kul Himmet'im eder vücud pak olmaz
Mürşid'i Kamil'den el olmayınca
* * *

Divane gönlümüz geçmez güzelden
Mihrin yer eyledi tenden ya Ali
Benim arzuman'ım sensin ezelden
Gitmez muhabbetin candan ya Ali

Can-ü dilden sevenlerin canısın
Aşıklara methedmenin şanısın
Kusur görmez mürüvetler kanısın
Geçersin günaahdan kandan ya Ali

Müşkilini halledersin dostuna
Çağırdıkça erişirsin düşküne
Kerbela'da yatan İmam aşkına
Şefeat umarız senden ya Ali

Nice yüz bin yıllar kandilde durdun
Ata'nın belinde mader'e indin
Anın için halkı gümana saldın
Bin bir dondan baş gösterdin ya Ali

Tarikat içinde şems ü kamerin
Hakikat içinde zat-ı kemal'in
İstemem cenneti göster cemal'in
Kul Himmet göçmezden bunda ya Ali
* * *

Ezel meclisinde kırklar ceminde
Muhammed nurunda bezendi Ali
Kırklar ile bile ayin-i cem'de
Bu aşkın sırrına özendi Ali

İlmin başı dedi kendin bilesin
Muhammed'e dedi cem'e gelesin
Meydana getirdi aşkın dolusun
Kırklara şarabı sunandı Ali

Tuba ağacından aldı dört yaprak
Pençe-i abaya taksim kılarak
Bir hırka ayırdı içinde erhak
Giyindi eğnine dolandı Ali

Mansur kabul etti Hakkın darını
Erenlere verdi külli varını
Muhammed gösterdi Hakk didarını

Ol nura garkoldu boyandı Ali
Hu deyub birliğe kuruldu erkan
Hakikat sürüldü dem ile devran
Sema'a kalktılar cümle aşıkan
Kırk kere meydanı dolandı Ali
Kul Himmet'im eder Hak muhabbete
Dahi yol gider mi birlikten öte
Muhabbetten kaçan eğri sıfata
Lanet-ullah dedi ilan'dı Ali
* * *
Her sabah her sabah ötüşür kuşlar
Allah bir Muhammed Ali diyerek
Bülbüller gül için figana başlar
Allah bir Muhammed Ali diyerek
Kısmetimiz kalbimizde buluna
Veyselkaran gitti Yemen yoluna
Arıyız uçarız kudret balına
Allah bir Muhammed Ali diyerek
Biz çekelim İmamların yasını
İşit gerçek erenlerin sesini
İmam Hasan içti ağu tasını
Allah bir Muhammed Ali diyerek
Arif olan eleklerden elendi
Talib olan Hakk yoluna dolandı
Şah Hüseyin alkanlara boyandı
Allah bir Muhammed Ali diyerek
İmam Zeynel paralandı bölündü
Ol İmam Bakır'a yüzler sürüldü
Cafer-i Sadık'a erkan verildi
Allah bir Muhammed Ali diyerek
Gönül kuşu kal evinde yuvasın
Serime ya ahret ıvgasın
İmam Kazım Musa Rıza duasın
Allah bir Muhammed Ali diyerek
Şah Taki ba Naki nur olub gitti
Hasan-el Askeri er olub gitti
Mehdi mağarada sır olub gitti
Allah bir Muhammed Ali diyerek
Kanber Selman Fatma durdu duaya
Şehriban ağladı bindi deveye
İsa kahreyledi çıktı havaya
Allah bir Muhammed Ali diyerek
Dört kitab yazıldı dört dine düştü
Kur'an Muhammed'in virdine düştü

Kul Himmet Pir'inin derdine düştü
Allah bir Muhammed Ali diyerek
* * *

Allah medet ya Muhammed ya Ali
Günah kuyusunda zindana düştüm
Gülbangı çekilen Bektaş Veli
Yok mu gayretiniz dermana düştüm
Fatıma ananın taamın tattım
Server Muhammed'e göz gönül kattım
İmam Hasan ile çok meta sattım
Şah Hüseyin düşmana düştüm

Zeynel'i severek aşna'ya yettim
Bakır'ın izniyle musahib tuttum
Ca'fer Sadık'ın yolundan gittim
Necef deryasında ummana düştüm
Kazım Musa Rıza'ya kavuştum
Kerbela çölünde cenge giriştim
Yezid Askeriyle hayli savaştım
Yaralandı sinem al kana düştüm
Taki Naki Askeri'dir nurumuz
Mehdi mağarada gizli sırrımız
Cebrail önümüzce rehberimiz
Kırkların ceminde erkan'a düştüm
On iki İmam dergahında elim var
Gece gündüz sohbetim var demim var
Çok günahım var ya neden gamım var
Ali gibi Şah-ı Merdana düştüm
Kul Himmet üstadım bu nasıl yazı
Lezzet verir şirin mahabbet tuzu
Ali'nin alnında zühre yıldızı
Meyl-ü mahabbeti Selman'a düştüm
* * *

Benim günahım çok senin katında
Allah bir Muhammed Ali el'aman
Sen kerem kanısın zahir batında
Allah bir Muhammed Ali el'aman
Fatıma Hatice Zehra da bile
Bir dilek dilersen Hasan 'da dile
Şah Hüseyin ile girdik bu yola
Allah bir Muhammed Ali el'aman
Zeynel Bakır Caf'er üçü bir katar
Kazım Musa Rıza gözümde tüter
Deryaya garkolan ummana batar

Allah bir Muhammed Ali el'aman

Taki Naki Şah Askeri dostumuz
Yine arttı cümbüşümüz cuşumuz
Muhammed Mehdi penah'ımız başımız
Allah bir Muhammed Ali el'aman

Derdimin dermanı sultan Yalıncak
Bağlanıp da bir ikrara kalıncak
Şefaat umarım senden ölüncek
Allah bir Muhammed Ali el'aman

Ciğerciğim kebab gibi çevrilir
Döne döne aşk oduna kavrulur
Gönlümün evinde harman savrulur
Allah bir Muhammed Ali el'aman

Kul Himmet üstadım on iki katar
On iki dükkanda metaın satar
Dudu'lar kumrular o sesden öter
Allah bir Muhammed Ali el'aman

* * *

Seyyah oldum şu alemi gezerim
Bir dost bulamadım gün akşam oldu
Kendi efkarımca okur yazarım
Bir dost bulamadım gün akşam oldu

İki elim gitmez oldu yüzümden
Ah ettikçe kan geliyor gözümden
Kusurumu gördüm kendi özümden
Bir dost bulamadım gün akşam oldu

Bozuk şu dünyanın temeli bozuk
Tükendi daneler kalmadı azık
Yazıktır şu geçen ömüre yazık
Bir dost bulamadım gün akşam oldu

Kul Himmet üstadım ummana dalam
Gidenler gelmedi bir haber alam
Abdal oldum şal giyinip dolanam
Bir dost bulamadım gün akşam oldu

* * *

Gül bittiği yeri bilirim dersin
Bilir misin benlik şeytana düştü
Cevahir madenin bulurum dersin
Cevahir bulanlar hüsrana düştü

Ben Ali'yi gördüm mahbub çağında
Selman'ın çiğninde yolun sağında
Cennetten içeri Firdevs bağında
Bülbül figan eder Gülşah'a düştü

Selman'ın çiğninde bir civan geldi
Destur Şah'ım dedi elini aldı
Muhammed terini gül ile sildi
Ol zaman kokusu insana düştü
Muhammed'i gören canlar ağladı
Sel sel olup çeşmim yaşı çağladı
Cebrail Habib'in belin bağladı
Kırkların ceminde erkan'a düştü
Kırklar geldi her çiçekden derdiler
Koklayuben yüzlerine sürdüler
Her destesin bir güzele verdiler
Gül Muhammed nergis Selman'a düştü
Cennetin kapusun kırklar açtılar
Tohumunu yeryüzüne saçtılar
Bir üzümün ezip suyun içtiler
Size mescit bize meyhane düştü
Kul Himmet üstadım dilek diledi
Seyyah olub şu alemi eledi
Arafat dağında bir koç meledi
İsmail önünce kurbana düştü
* * *
Hakk'dan bir sevda geldi serime
Mustafa Murtaza Hayder aşkına
Yalvarırım Hacı Bektaş Pirime
Mustafa Murtaza Hayder aşkına
Ali Ali diye ağlar gezerim
Fatıma ananın hayalini sezerim
Şehriban anada kaldı nazarım
Mustafa Murtaza Hayder aşkına
Muhammed Ali'dir çeşmenin gözü
Hasan Hüseyin kabul et biz
Zeynel Bakır ile sürelim izi
Mustafa Murtaza Hayder aşkına
İmam Ca'fer Musa Rıza
Size her dem niyaz seza
Taki Naki İmdat bize
Mustafa Murtaza Hayder aşkına
Hasan Askeri'ye vermişiz ahdi
Mağrada sır olan Muhammed Mehdi
Bunca muhibbanı aşkına yakdı
Mustafa Murtaza Hayder aşkına
Mürşid buyruğuna iman eylerim
Eriş Şah-ı Merdan dilek dilerim
Bu sinemi aşk okuyla delerim

Mustafa Murtaza Hayder aşkına
Kul Himmet üstadım kaynadı coştu
Hızır Nebi Hızır İlyas ulaştı
Üç güzel sevdası serime düştü
Mustafa Murtaza Hayder aşkına
* * *
Süzülüp güvercin donunda gelen
Doksan bin eren'in nasibin veren
Darı çeç üstünde namazın kılan
Hakk der yalvarırım Hacı Bektaş'a
Güvercin donunda gelib oturan
Eksik işi tamamına yetiren
Kara taşı hamur gibi yuğuran
Hakk der yalvarırım Hacı Bektaş'a
Parmak tutup yuvak taşın kaldıran
Mucizatın cümle aleme bildiren
On iki öküzü bir kazana dolduran
Hakk der yalvarırım Hacı Bektaş'a
Ak pınar diyorlar çağlayıp akar
Seksen bin evliya delilin yakar
Doksan bin rum eri gülbankın çeker
Hakk der yalvarırım Hacı Bektaş'a
Kul Himmet üstadım bu Pir'in sesi
Cihan'a kar eder onun nefesi
Cümle ocakzade'nin ser çeşmesi
Hakk der yalvarırım Hacı Bektaş'a
* * *
Bir ihsan edersen vaktinde eyle
Geçti yiğit ömrün gel kerem eyle
Söylersen Muhammed Ali'den söyle
Şeker dudağınla bal kerem eyle
Bektaş Veli'de kaldı nazarım
Fatıma anaya vardır niyazım
Abdal olmuş kapı kapı gezerim
Abdal boynu bükük gel kerem eyle
Hasan Hüseyin'in sevgisi canda
Kaynayıp coşuyor gevheri kanda
Hızır Nebi ile ulu mekanda
Çağırdığım yerde bul kerem eyle
İmam Zeynel ikrarını güderim
Bakır Ca'fer katarını yederim
Yurdunuza garib gelmiş giderim
Kazım Musa Rıza yol kerem eyle
Taki Naki Şah Askeri nurundan

Onlar bilir ancak Ali sırından
Din serveri Muhammed'in terinden
Yüzüme sürmeğe gül kerem eyle
Mehdi-i Rasule ben bir çakerim
Hayli demdir intizarın çekerim
Ah ederim göz yaşımı dökerim
Çeşmim yaşlarını sil kerem eyle
Kul Himmet'im sizi nasıl bilirim
Kimim var ki peşinizden gelirim
İmam Ali eşiğinde ölürüm
Cenaze namazım kıl kerem eyle

* * *

Her bir söze sakın dilin uzatma
Doğru söyleyene dilde nemiz var
Aybın görüp elin gıybetin etme
Kendimiz görelim ilde nemiz
Nadana söz atıp dile getirme
Cahile uyup kendin yitirme
Her ağaç dibine varıp oturma
Meyvesi olmayan dalda nemiz var
İhtilaf çoğaldı okur kitaptan
Her bağa girilmez oldu gazelden
Ayırma gönlünü sen de sohbetten
Halk içinde kıyl-ü kalde nemiz var
Herkese kaş çatıp fena söyleme
Helalden gayrıya minnet eyleme
Her güle gül diye hizmet eyleme
Dikende açılan gülde nemiz var
Olur olmaz yerde çok sır verilmez
Cümle bir sıfattır kamil bilinmez
Her akan sulardan abdest alınmaz
Yuvarlanıp akan selde nemiz var
Sakın bir kimsenin metaın satma
Bülbül gibi bezm-i gülşende ötme
Her gördüğün bala parnağın batma
Lezzeti çıkmayan balda nemiz var
Kul Himmet'im der ki bu sır Ali'nin
Pirim Hünkar Hacı Bektaş Veli'nin
Kurbanıyım erkanının yolunun
Kırmızılar giydik alda nemiz var

* * *

Evvel Allah deyip yola gelenler
Dilinden mabudun koyma divane
Ayağın kayarsa bakana yapış

Sakın bir kardaştan bilme divane
Sen de varıp el işine karışma
Şeytanın atına binip yarışma
El sana ilişsin sen ele ilişme
Ko desinler sana deli divane
Sen de varıp elin kuyusun kazma
Kuyuya düşersin yolundan azma
Barış hasmın ile küsülü gezme
Yüzü kara götürürler divana
Sen de varıp elin yükün getirme
Serseriye varıp aklın yitirme
Demircinin dükkanına oturma
Üstüne bulaşır kara divane

Mümin yola gelir yoldaşım gibi
Halimden bilirse kardaşım gibi
Müminin gönülü ibrişim gibi
Dolaştırma çözemezsin divane
Kul Himmet'im hak nefesin haklarım
Hak nefesin kalb evinde saklarım
Hayati yüklemiş ben de yüklerim
Kalk gidelim senin ile divana
* * *
Yedi iklim dört köşeyi dolandım
Ben Ali'den gayri bir er görmedim
Kısmet verip alemleri yaradan
Ben Ali'den gayri bir er görmedim
Bir ismi Ali'dir, bir ismi Allah
İnkarım yoktur, hem vallah billah
Muhammed, Ali yoluna Allah eyvallah
Ben Ali'den gayri bir er görmedim
Ol kudret bendini kırdım, gark ettim
Sarı öküz tüyün saydım, fark ettim
Arş-ı muallayı gezdim, seyrettim
Ben Ali'den gayri bir er görmedim
Ali gibi er gelmedi cihana
Ona da buldular türlü bahane
Yedi kez vardım ben ulu divana
Ben Ali'den gayri bir er görmedim
Cennet bahçesinin nedendir taşı
İncidir toprağı, hikmettir işi
Yüz yirmi bin peygamberler başı
Ben Ali'den gayri bir er görmedim
Kul Himmet'im eydür, kırklara beli

Dilim medhin söyler, aslımız deli
Evveli Muhammed, ahiri Ali
Ben Ali'den gayri bir er görmedim
* * *

Nurdan kuşak kuşattılar belime
Hakk Muhammed Ali geldi dilime
İndim gittim on iki İmam yoluna
İmamlar didarın görmeye geldim

Derviş olan bunda hırkasın ister
Var al rehberini mürşide göster
Yüküm lal ü güher bir satan ister
Kimin alıp kimin satmaya geldim

Hep muhibler mürşidine tapılı
Duvarları lal ü güher yapılı
Bir şehrim var yetmiş iki kapılı
Kimin açıp kimin örtmeye geldim

Kul Himmet'im göğe kim kimler uçtu
Ol İdris Peygamber çileler biçti
Suyu suya köprü kurup kim geçti
Erenler didarın görmeye geldim
* * *

Pervaneyi aşk oduna yandıran
Aman Şahı Merdan sen imdat eyle
Dalga dalga vurup deryaları coşturan
Aman Şahı Merdan sen imdat eyle

Mansur'u öldürüp darda astıran
Çekip Zülfikar'ı taşı kestiren
Miraç'ta Muhammed'e nişan gösteren
Aman Şahı Merdan sen imdat eyle

Fani imiş şu dünyanın ötesi
Söylerim sözümü var mı hatası
Hasan ile Hüseyin'in atası
Aman Şahı Merdan sen imdat eyle

Zindanda Zeynel'in payını veren
Muhammed Bakır'ın kalbine giren
Mahrum kalmaz dergahına yüz süren
Aman Şahı Merdan sen imdat eyle

İmam Cafer Kazım Musa Irıza
Mümine irahmet Yezid'e ceza
Sahib-i Zülfikar hulk-ı ırıza
Aman Şahı Merdan sen imdat eyle

Taki Naki hem dertlerin devası
Hasan-ül Askeri Mehdi likası
Muhammed Mustafa sırr-ı Hüdası
Aman Şahı Merdan sen imdat eyle

Kul Himmet'im ziyan etmez karında
Her kulun bir sevdası var serinde
Dünyada ahrette mahşer yerinde
Aman Şahı Merdan sen imdat eyle

Kaynakça: A. Celalettin Ulusoy, Yedi Ulu'lar
Psakd,org / yediulular

*   *   *   *   *

S O N